

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ
Ι Δ Ρ Υ Μ Α

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Εναλλακτικός τουρισμός και ποιότητα ζωής στην
Κεντρική και Νότια Εύβοια

Φοιτήτρια: Όλγα Σταμέλου

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Αθανασία Τριανταφυλλοπούλου

Καλαμάτα, Απρίλιος 2019

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες στην
επιβλέπουσα καθηγήτρια κ. Αθανασία
Τριανταφυλλοπούλου για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε.
Την παρούσα εργασία αφιερώνω στους γονείς μου μαζί με
τις ευχαριστίες μου γιατί στήριξαν τις σπουδές μου με
όλους τους δυνατούς τρόπους φροντίζοντας για την
καλύτερη μόρφωσή μου.

Όλγα Σταμέλου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού στις μέρες μας ορίζονται ως μία επιλογή διακοπών που συνδέεται απόλυτα με τις κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτισμικές αξίες κάθε τόπου.

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης είναι ο εναλλακτικός τουρισμός και η ποιότητα ζωής στην Κεντρική και Νότια Εύβοια.

Η εργασία χωρίζεται σε πέντε κεφάλαια.

Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στην έννοια και στην εξέλιξη του τουρισμού παγκοσμίως και στην Ελλάδα. Επιπλέον αναλύονται τα οφέλη του τουρισμού στις υποδομές, στον πολιτισμό και στην οικονομία και οι αρνητικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και την κοινωνική δομή.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και στον ορισμό τους. Γίνεται αναφορά στη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και στα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως τα χαρακτηριστικά τόπου και περιοχής και τα χαρακτηριστικά του τουρίστα. Επιπλέον παρουσιάζονται και αναλύονται ο σκοπός και οι στόχοι των εναλλακτικών μορφών τουρισμού και οι βασικές αρχές που πρέπει να το διέπουν. Αναφορά γίνεται επίσης στους παράγοντες που συμβάλλουν στην ανάπτυξή του, όπως είναι οι πόροι και οι υποδομές της περιοχής, αλλά και στα προβλήματα ανάπτυξής του. Σημαντικό μέρος του κεφαλαίου αποτελεί η παρουσίαση του εναλλακτικού τουρισμού ως παράγοντα βελτίωσης της τοπικής κοινωνίας αλλά και της ποιότητας ζωής των κατοίκων σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτισμικό, περιβαλλοντικό και επιχειρηματικό επίπεδο.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι βασικές μορφές εναλλακτικού τουρισμού, όπως ο αγροτουρισμός, ο οικοτουρισμός, ο ιαματικός τουρισμός, ο θρησκευτικός, ο πολιτιστικός, ο αθλητικός και ο μορφωτικός ή εκπαιδευτικός τουρισμός. Για κάθε έναν από αυτούς, στοιχειοθετούνται τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα, καθώς και οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για την ανάπτυξή τους.

Το τέταρτο κεφάλαιο αναφέρεται στην περιοχή μελέτης της εργασίας, που είναι η Κεντρική και Νότια Εύβοια. Δίνονται τα στοιχεία της γεωγραφικής θέσης, οι κλιματολογικές συνθήκες που επικρατούν στην περιοχή, η χλωρίδα και η πανίδα, τα γεωλογικά χαρακτηριστικά, οι υποδομές και το οδικό δίκτυο. Αναλυτική παρουσίαση γίνεται στους πολλούς και ξεχωριστούς φυσικούς πόρους της περιοχής που περιλαμβάνουν υδροβιότοπους, οικοσυστήματα, ακτές και παραλίες, σπήλαια, φαράγγια, αρχαιολογικούς χώρους και κάστρα, μουσεία, βυζαντινές εκκλησίες και μονές. Επίσης αναλύονται οι υπηρεσίες του νομού και οι υπάρχουσες ξενοδοχειακές μονάδες.

Το πέμπτο κεφάλαιο αναφέρεται στα στοιχεία για την τουριστική ανάπτυξη στην Κεντρική και Νότια Εύβοια, γίνεται ανάλυση SWOT της περιοχής και παρουσιάζεται εκτενώς ο εναλλακτικός τουρισμός στην περιοχή που περιλαμβάνει αγροτουρισμό, θρησκευτικό τουρισμό, τουρισμό περιπέτειας, αθλητικό τουρισμό, θαλάσσιο, πολιτιστικό και αρχαιολογικό και ιστορικό τουρισμό.

Τέλος παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που προέκυψαν από τη βιβλιογραφική έρευνα που πραγματοποιήθηκε.

Λέξεις – Κλειδιά: Τουρισμός, Εναλλακτικός τουρισμός, τουριστική ανάπτυξη, Κεντρική Εύβοια, Νότια Εύβοια, Αγροτουρισμός, Θρησκευτικός τουρισμός, περιβάλλον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	iii
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	v
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΙΚΟΝΩΝ	ix
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ	x
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ	x
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	2
1.1 Εισαγωγή.....	2
1.2 Η έννοια του τουρισμού	2
1.3 Η εξέλιξη του τουρισμού παγκοσμίως	5
1.4 Η εξέλιξη του τουρισμού στην Ελλάδα	7
1.5 Τα οφέλη του τουρισμού στις υποδομές και στον πολιτισμό.....	13
1.6 Αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	15
2.1 Εισαγωγή.....	15
2.2 Ορισμός εναλλακτικών μορφών τουρισμού	15
2.3 Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.....	18
2.4 Χαρακτηριστικά γνωρίσματα εναλλακτικών μορφών τουρισμού ..	19
2.4.1 Χαρακτηριστικά τόπου και περιοχής.....	19
2.4.2 Χαρακτηριστικά τουρίστα	21
2.5 Σκοπός και στόχοι εναλλακτικών μορφών τουρισμού	22

2.6	Βασικές αρχές που πρέπει να διέπουν τον εναλλακτικό τουρισμό	23
2.7	Παράγοντες που συντέλεσαν και συντελούν στην ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού	23
2.7.1	Πόροι και Υποδομές	24
2.8	Προβλήματα ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού	26
2.9	Ο εναλλακτικός τουρισμός ως παράγοντας βελτίωσης της ποιότητας ζωής των κατοίκων	26
2.9.1	Οικονομικό επίπεδο	26
2.9.2	Κοινωνικό επίπεδο	27
2.9.3	Πολιτισμικό επίπεδο	27
2.9.4	Περιβαλλοντικό επίπεδο	28
2.9.5	Επιχειρηματικό επίπεδο	28
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο		
ΒΑΣΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ		30
3.1	Εισαγωγή	30
3.2	Αγροτουρισμός	30
3.2.1	Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα	33
3.2.2	Προϋποθέσεις ανάπτυξης	34
3.3	Οικοτουρισμός	35
3.3.1	Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα	37
3.3.2	Προϋποθέσεις ανάπτυξης	38
3.4	Ιαματικός τουρισμός	39
3.4.1	Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα	41
3.4.2	Προϋποθέσεις ανάπτυξης	42
3.5	Θρησκευτικός τουρισμός	43
3.5.1	Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα	44
3.5.2	Προϋποθέσεις ανάπτυξης	44
3.6	Πολιτιστικός τουρισμός	44
3.6.1	Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα	46
3.6.2	Προϋποθέσεις ανάπτυξης	47

3.7	Αθλητικός τουρισμός	47
3.7.1	Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα	48
3.7.2	Προϋποθέσεις ανάπτυξης.....	49
3.8	Μορφωτικός ή Εκπαιδευτικός τουρισμός.....	50
3.8.1	Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα	50
3.8.2	Προϋποθέσεις ανάπτυξης.....	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο		
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΤΙΑ ΕΥΒΟΙΑ		52
4.1	Εισαγωγή.....	52
4.2	Γεωγραφική περιγραφή	52
4.3	Κλιματολογικές συνθήκες.....	53
4.4	Χλωρίδα και πανίδα	54
4.5	Γεωλογία	55
4.6	Υποδομές – Οδικό δίκτυο	55
4.7	Τουριστικοί πόροι και υπηρεσίες τουρισμού	56
4.7.1	Φυσικοί πόροι	56
4.7.1.1	Υδροβιότοποι	56
4.7.1.2	Οικοσυστήματα	57
4.7.1.3	Ακτές – Παραλίες	57
4.7.1.4	Ιαματικές πηγές - Λουτρά.....	58
4.7.1.5	Σπήλαια	58
4.7.1.6	Φαράγγια	58
4.7.1.7	Αρχαιολογικοί χώροι - Κάστρα	58
4.7.1.8	Μουσεία - Βυζαντινές εκκλησίες και μονές	60
4.7.2	Ξενοδοχειακές μονάδες και ξενώνες	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο		
ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΤΙΑ ΕΥΒΟΙΑ.....		63

5.1	Εισαγωγή.....	63
5.2	Στοιχεία για την τουριστική ανάπτυξη στον νομό.....	63
5.3	Ανάλυση SWOT της Κεντρικής και Νότιας Εύβοιας.....	66
5.4	Εναλλακτικός τουρισμός στην Κεντρική και Νότια Εύβοια	68
5.4.1	Αγροτουρισμός.....	68
5.4.2	Θρησκευτικός Τουρισμός	68
5.4.3	Τουρισμός Περιπέτειας	69
5.4.4	Αθλητικός Τουρισμός	71
5.4.5	Θαλάσσιος Τουρισμός.....	73
5.4.6	Πολιτιστικός Τουρισμός.....	75
5.4.7	Αρχαιολογικός και Ιστορικός Τουρισμός	76
	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	79
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	82

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Άμεση συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ	6
Εικόνα 2: Σύνολο συμμετοχής του τουρισμού στην απασχόληση παγκοσμίως	6
Εικόνα 3: Μετακινήσεις τουριστών παγκόσμια	7
Εικόνα 4: Συμπεράσματα μελέτης του Ινστιτούτου του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΙΝΣΕΤΕ).....	9
Εικόνα 5: Συνολική συνεισφορά του τουρισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδας	10
Εικόνα 6: Σύνολο συμμετοχής του τουρισμού στην απασχόληση στην Ελλάδα	11
Εικόνα 7 Μετακινήσεις τουριστών στην Ελλάδα	11
Εικόνα 8: Τα συστατικά του Οικοτουρισμού.....	36
Εικόνα 9: Κεντρική και Νότια Εύβοια	53
Εικόνες 10 και 11: Castello Rosso	60
Εικόνα 12: Δρακόσπιτο στην κορυφή της Όχης.....	77

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Οι χώρες προέλευσης του εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα κατά τα έτη 2013-2015	12
Πίνακας 2: Κατανομή Ιαματικών πηγών στην Ελλάδα	40
Πίνακας 3: Καταλύματα στον Νομό Εύβοιας	62

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Αριθμός κλινών στο νομό Εύβοιας	62
Διάγραμμα 2: Διανυκτερεύσεις στον νομό Εύβοιας κατά τα έτη 2001-2011	64
Διάγραμμα 3: Κατανομή τουριστών ανάλογα με την ηλικία	64
Διάγραμμα 4: Δαπάνες διακοπών τουριστών στην Εύβοια	65

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο τουριστικός κλάδος αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες βιομηχανίες τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο, όσο και στη χώρα μας, με σημαντική συμμετοχή τόσο στα οικονομικά μεγέθη όσο και στις προσφερόμενες θέσεις εργασίας. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού στις μέρες μας ορίζονται ως μία επιλογή διακοπών που συνδέεται απόλυτα με τις κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτισμικές αξίες κάθε τόπου, τις οποίες προσπαθεί να επικοινωνήσει στον επισκέπτη, που θα μοιραστεί με τους κατοίκους τις εμπειρίες του τοπικού τρόπου ζωής για όσον καιρό επιθυμεί.

Σήμερα, οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού έχουν πολλές διαστάσεις και μπορούν να καλύψουν τις προσωπικές ανάγκες του καθενός μας. Αποτελούν ένα σύνολο δραστηριοτήτων που αξιοποιούν το φυσικό κάλλος μιας περιοχής λιγότερο γνωστής από τα παραδοσιακά θέρετρα και έχουν στόχο να μυήσουν τον επισκέπτη στα μυστικά της κάθε περιοχής που συνιστούν την «τοπική ταυτότητα» όπως η τοπική αρχιτεκτονική, κουλτούρα, τοπικά προϊόντα, γαστρονομία και γενικότερα όλα τα στοιχεία που συνθέτουν το φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον του κάθε τόπου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

1.1 Εισαγωγή

Η τουριστική βιομηχανία, σήμερα είναι ένας από τους σημαντικότερους κλάδους της παγκόσμιας οικονομίας. Ο τουρισμός είναι αυτοδύναμος και έχει συνεχή και αυξανόμενη σημασία για τις αναπτυγμένες αλλά και για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Χρονολογείται από την αρχαιότητα και λόγω της συνεχούς εξέλιξης της τεχνολογίας, της αύξησης του βιοτικού επιπέδου και του ελεύθερου χρόνου έχει μετατραπεί τις τελευταίες δεκαετίες από αγαθό πολυτελείας που ήταν στο παρελθόν, σε ένα διαθέσιμο προϊόν προσιτό σε όλους.

Ο ελληνικός τουρισμός εδώ και πολλά χρόνια, αποτελεί βασικό πυλώνα της εθνικής οικονομίας και της αναπτυξιακής προοπτικής της χώρας, συμβάλλοντας στην αύξηση των κρατικών εσόδων και της απασχόλησης, αλλά και δημιουργώντας εισόδημα για τον ενεργό τοπικό πληθυσμό.

1.2 Η έννοια του τουρισμού

Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού και πολλοί ειδικοί του τουρισμού προσπάθησαν να ορίσουν την έννοια του τουρισμού και του τουρίστα. Οι σχετικές προσπάθειες διαφοροποιούνταν κυρίως στις επιμέρους κατηγοριοποιήσεις των τουριστών αφού δεν υπήρχε ομοφωνία στο κίνητρο του ταξιδιού στη μετακίνηση, στο σκοπό του ταξιδιού και τη διάρκεια παραμονής

Ο πρώτος ορισμός δίνεται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (Π.Ο.Τ.) και χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερα πλήρης και ακριβής, περιγράφοντας την έννοια του τουρισμού ως μια σειρά δραστηριοτήτων: *«Ο τουρισμός περιλαμβάνει τις δραστηριότητες των ανθρώπων που ταξιδεύουν και διαμένουν σε προορισμούς και περιοχές άλλες εκτός από αυτές που αποτελούν το συνηθισμένο περιβάλλον τους και για χρονικό διάστημα που δεν ξεπερνά τον έναν χρόνο, με σκοπό την αναψυχή, την ικανοποίηση των*

επαγγελματικών τους αναγκών, την αποφυγή των προβλημάτων της καθημερινότητας κ.ά.» (<http://el.wikipedia.org/wiki>). Ο όρος «συνηθισμένο περιβάλλον» χρησιμοποιείται για να εξαιρεθούν από τον ορισμό τα συχνά ή τακτικά ταξίδια εντός των περιοχών της συνηθισμένης διαμονής και της εργασίας ή άλλα ταξίδια ρουτίνας.

Ένας άλλος ορισμός της έννοιας του τουρισμού, είναι πιο συνοπτικός και περιεκτικός και επικεντρώνεται περισσότερο στη δημιουργία των σχέσεων και δικτυακών φαινομένων που αναπτύσσονται κατά την άσκηση της τουριστικής δραστηριότητας. Σύμφωνα με αυτόν τον ορισμό, *«ο τουρισμός μπορεί να διατυπωθεί ως το σύνολο των φαινομένων και σχέσεων που προέρχονται από την αλληλεπίδραση της επικοινωνίας των τουριστών, των προμηθευτών, των επιχειρήσεων, των κυβερνήσεων στις περιοχές υποδοχής, στη διαδικασία της έλξης και φιλοξενίας αυτών των τουριστών και άλλων επισκεπτών»* (Θεοδωροπούλου, 2006).

Σύμφωνα με τον Λογοθέτη (1998), είναι ταυτόχρονα και οι προσπάθειες προσέλκυσης, φιλοξενίας και υποδοχής των τουριστών εκ μέρους των φορέων τουρισμού και των χωρών υποδοχής τους (Λογοθέτης, 1998).

Η Διεθνής Ακαδημία Τουρισμού ορίζει τον τουρισμό σαν *«το σύνολο των ανθρώπινων μετακινήσεων και των δραστηριοτήτων που προκύπτουν από αυτές, οι οποίες (μετακινήσεις και δραστηριότητες) προκαλούνται από την εξωτερίκευση και πραγματοποίηση του πόθου που έχει κάθε άτομο για απόδραση και ο οποίος πόθος εκδηλώνεται σε διάφορους βαθμούς και με διαφορετική ένταση σε κάθε άτομο»*.

Στη Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για Διεθνή Ταξίδια και τον Τουρισμό που πραγματοποιήθηκε στη Ρώμη το 1963, συμφωνήθηκε ο όρος επισκέπτης να περιγράφει το κάθε άτομο που επισκέπτεται μία χώρα διαφορετική από εκείνη της μόνιμης διαμονής του, για οποιοδήποτε λόγο εκτός από το λόγο της άσκησης επαγγέλματος για το οποίο αμείβεται με πόρους της χώρας την οποία επισκέπτεται. Ο ορισμός αυτός καλύπτει δύο κατηγορίες επισκεπτών:

- **Τους τουρίστες:** οι οποίοι είναι εκείνοι που επισκέπτονται μια χώρα και διαμένουν σε αυτήν τουλάχιστον μια μέρα και των οποίων οι λόγοι επίσκεψης είναι κυρίως οι διακοπές, αλλά λόγοι επαγγελματικοί, υγείας, σπουδές, συμμετοχή σε κάποια αποστολή ή σύσκεψη ή συνέδριο, επίσκεψη σε φίλους ή συγγενείς, θρησκευτικοί λόγοι και λόγοι άθλησης.
- **Τους εκδρομείς:** οι οποίοι είναι τα άτομα εκείνα που επισκέπτονται μια χώρα και διαμένουν σε αυτή λιγότερο από μια μέρα. Στους εκδρομείς περιλαμβάνονται οι επιβάτες των κρουαζιερόπλοιων, τα πληρώματα αεροπλάνων ή πλοίων και γενικά που δεν διανυκτερεύουν σε έναν τόπο.

Σύμφωνα με τους παραπάνω ορισμούς πέντε κύρια χαρακτηριστικά του τουρισμού, μπορούν να εξακριβωθούν εννοιολογικά και συγκεκριμένα τα εξής: (Ηγουμενάκης, 1999),

- Ο τουρισμός είναι αποτέλεσμα μεμονωμένης ή ομαδικής μετακίνησης ανθρώπων σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς και η διαμονή τους σε αυτούς τουλάχιστον επί ένα 24ωρο με σκοπό την ικανοποίηση των τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών τους.
- Οι διάφορες μορφές τουρισμού, όποιες κι αν είναι αυτές, περιέχουν απαραίτητα δύο βασικά στοιχεία και συγκεκριμένα το ταξίδι στον τουριστικό προορισμό και τη διαμονή σε αυτόν με την ευρύτερη έννοια του όρου, δηλαδή συμπεριλαμβανομένης και της διατροφής.
- Στο ταξίδι και η διαμονή λαμβάνουν χώρα εκτός του τόπου της μόνιμης διαμονής των ανθρώπων που αποφασίζουν να μετακινηθούν για τουριστικούς λόγους.
- Η μετακίνηση ανθρώπων σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς είναι προσωρινού και βραχυχρόνιου χαρακτήρα, που σημαίνει ότι πρόθεση τους είναι να επιστρέψουν στον τόπο της μόνιμης διαμονής τους μέσα σε λίγες ημέρες, εβδομάδες ή μήνες.

- Οι άνθρωποι επισκέπτονται διάφορους τουριστικούς προορισμούς για τουριστικούς σκοπούς, δηλαδή για σκοπούς άλλους από εκείνους της μόνιμης διαμονής τους ή της επαγγελματικής απασχόλησής τους.

1.3 Η εξέλιξη του τουρισμού παγκοσμίως

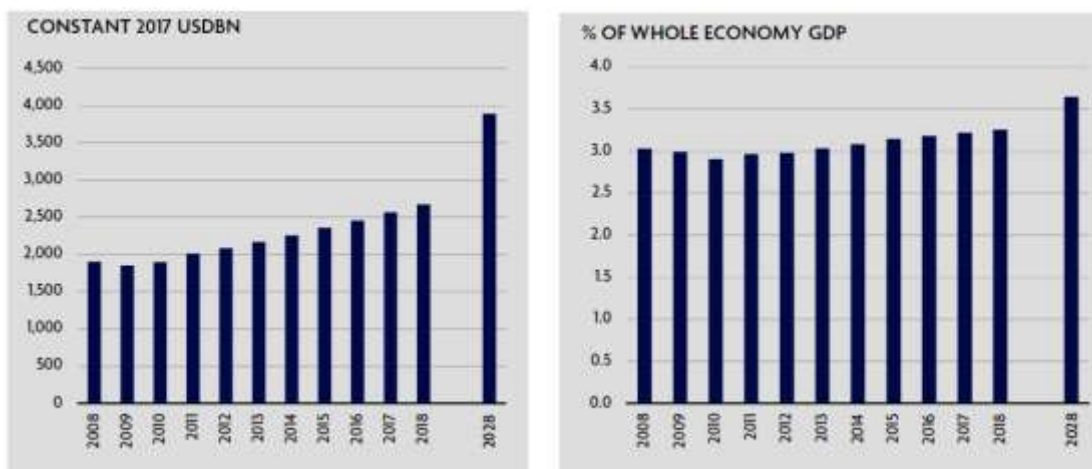
Ο τουριστικός κλάδος αποτελεί μια από τις μεγαλύτερες βιομηχανίες παγκοσμίως με σημαντική συμμετοχή τόσο στα οικονομικά μεγέθη όσο και στις προσφερόμενες θέσεις εργασίας.

Το World Travel & Tourism Council (WTTC, 2018), αναφέρει ότι ο τουρισμός εξακολουθεί να είναι μια από τις μεγαλύτερες βιομηχανίες παγκοσμίως. (<https://www.wttc.org/>).

Στην ετήσια ανάλυση του παγκόσμιου οικονομικού αντίκτυπου του τουρισμού, ο τομέας αποδεικνύεται ότι αντιπροσωπεύει το 10,4% του παγκόσμιου ΑΕΠ και 313 εκατομμύρια θέσεις εργασίας, ή το 9,9% της συνολικής απασχόλησης, για το έτος 2017 το οποίο ήταν ένα από τα ισχυρότερα έτη αύξησης του ΑΕΠ σε μια δεκαετία με έντονες καταναλωτικές δαπάνες παγκοσμίως. Αυτή η παγκόσμια ανάπτυξη μεταφέρθηκε ξανά στον τομέα του τουρισμού, με την άμεση αύξηση του τομέα κατά 4,6% να ξεπερνά την παγκόσμια οικονομία για έβδομο διαδοχικό έτος. Όπως επισημαίνει το World Travel & Tourism Council (WTTC, 2018), μακροπρόθεσμα, η πρόβλεψη για την ανάπτυξη του κλάδου θα συνεχίσει να είναι ισχυρή καθώς εκατομμύρια περισσότεροι άνθρωποι μετακινούνται.

Η άμεση συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ το 2017 ήταν 2.570,1 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ (3,2% του ΑΕΠ). Το ποσοστό αυτό προβλέπεται να αυξηθεί κατά 4,0% σε 2.674,2 δισ. Δολάρια το 2018 και να αυξάνεται κατά 3,8% ετησίως για τα έτη 2018-2028. Η εξέλιξη αυτή αντανakλά κατά κύριο λόγο την οικονομική δραστηριότητα που δημιουργείται από τις υπηρεσίες όπως ξενοδοχεία, ταξιδιωτικά γραφεία, αεροπορικές εταιρείες και άλλες υπηρεσίες μεταφοράς επιβατών. Περιλαμβάνει επίσης, τις δραστηριότητες εστίασης και ψυχαγωγίας που υποστηρίζονται άμεσα από τους τουρίστες.

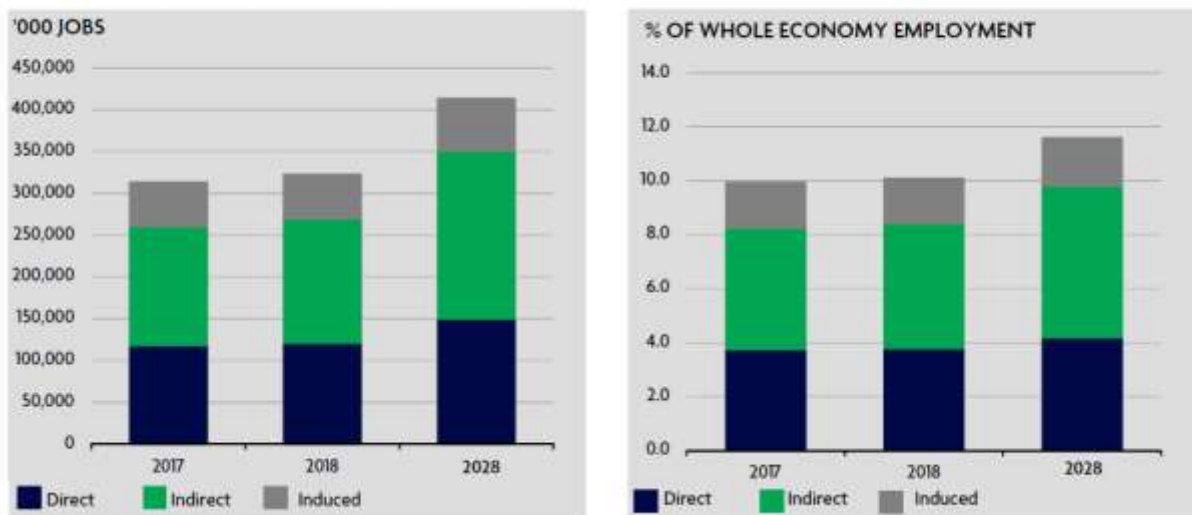
WORLD: DIRECT CONTRIBUTION OF TRAVEL & TOURISM TO GDP

Εικόνα 1: Άμεση συμβολή του τουρισμού στο ΑΕΠ
Πηγή: WTTC, (2018)

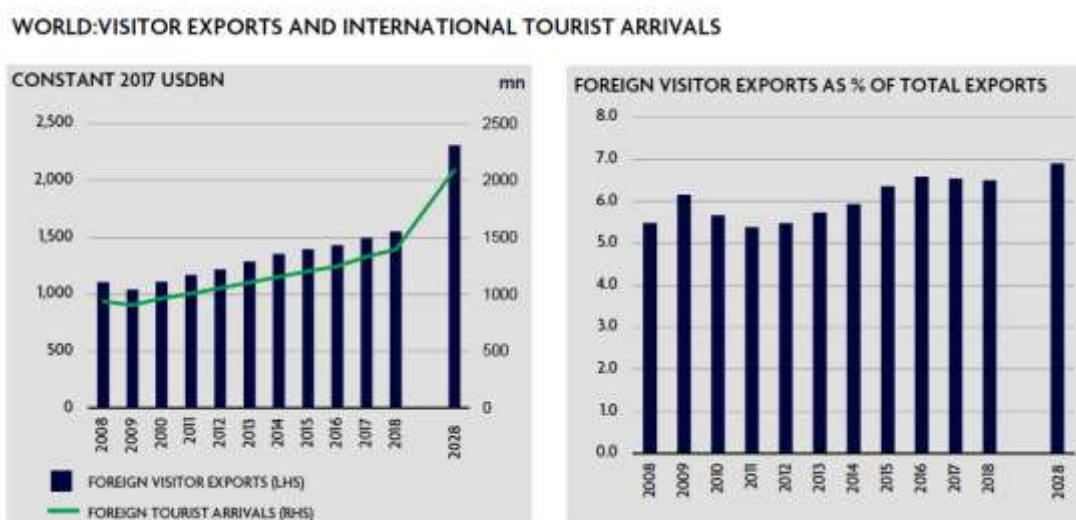
Η συνολική συμβολή του Τουρισμού στην απασχόληση (συμπεριλαμβανομένων των ευρύτερων επιπτώσεων από την επένδυση, την αλυσίδα εφοδιασμού και το εισόδημα, ήταν 313.221.000 θέσεις εργασίας το 2017 (9,9% της συνολικής απασχόλησης). Αυτό προβλέπεται να αυξηθεί κατά 3,0% το 2018 σε 322.666.000 θέσεις εργασίας (10,1% της συνολικής απασχόλησης)

WORLD: TOTAL CONTRIBUTION OF TRAVEL & TOURISM TO EMPLOYMENT

Εικόνα 2: Σύνολο συμμετοχής του τουρισμού στην απασχόληση παγκοσμίως
Πηγή: WTTC, (2018)

Τα χρήματα που ξοδεύουν οι ξένοι επισκέπτες σε μια χώρα αποτελούν βασικό στοιχείο. Σύμφωνα με την επίσημη έκθεση του WTTC, (2018), το 2017, παγκόσμια ξοδεύτηκαν 1.494,2 δισ. δολάρια. Το 2018 αναμένεται να αυξηθεί κατά 3,9% και παγκόσμια αναμένεται να μετακινηθούν 1.395.660.000 τουρίστες. Μέχρι το 2028, οι αφίξεις διεθνών τουριστών εκτιμάται ότι θα ανέλθουν σε 2.094.210.000, δημιουργώντας δαπάνες ύψους 2.3111,4 δισ. δολαρίων, σημειώνοντας αύξηση 4,1% ετησίως.

Εικόνα 3: Μετακινήσεις τουριστών παγκόσμια
Πηγή: WTTC, (2018)

1.4 Η εξέλιξη του τουρισμού στην Ελλάδα

Ο τουρισμός εξελίσσεται σε έναν από τους κορυφαίους οδηγούς της ελληνικής οικονομίας. Η ζήτηση τουριστικών υπηρεσιών στην Ελλάδα προσδιορίζεται σε κάθε περίοδο από τους παρακάτω παράγοντες:

- από τις οικονομικές εξελίξεις στις χώρες προέλευσης
- από το οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον στην Ελλάδα και ιδιαίτερα από την εικόνα της χώρας στο εξωτερικό και το εσωτερικό
- από την διεθνή ανταγωνιστικότητα του Ελληνικού Τουρισμού και
- από τις γεωπολιτικές εξελίξεις και από το πρόβλημα των ανεξέλεγκτων προσφυγικών ροών και της παράνομης μετανάστευσης.

Σύμφωνα με τη μελέτη του Ινστιτούτου του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΙΝΣΕΤΕ),

- Το 2017 αν και η αύξηση του αριθμού των τουριστών από το εξωτερικό έφτασε το 89% σε σχέση με το 2005, η μέση δαπάνη ανά τουρίστα μειώθηκε κατά 30%
- Ο εισερχόμενος τουρισμός στην Ελλάδα, από το 2005 μέχρι το 2012, παρουσιάζει μικρές διακυμάνσεις από έτος σε έτος
- Από το 2012 και μετά, η αύξηση των μεγεθών του εισερχόμενου τουρισμού είναι ραγδαία φθάνοντας το 2017 σε επίπεδα ρεκόρ για όλα τα βασικά μεγέθη.
- Οι αφίξεις των τουριστών στην Ελλάδα εμφανίζουν έντονη εποχικότητα με το 80,7% των αφίξεων για το 2017 να καταγράφονται στο δεύτερο και στο τρίτο τρίμηνο του χρόνου (Απρίλιος – Σεπτέμβριος).
- Οι top-5 ελληνικοί προορισμοί βάσει αφίξεων είναι η Κεντρική Μακεδονία, το Νότιο Αιγαίο, η Αττική, η Κρήτη και τα Ιόνια Νησιά (<https://etravelnews.gr/insete-exelixi-megethon-eiserhomenou-tourismou/>).

Σύνολο Αφίξεων 2017	27.194.185	
Αρχική	Επιχειρήσεις	Μεταφορές
	Marketing	Μελέτες / Στατιστικά
Top-5 προορισμοί το 2017	Κεντρική Μακεδονία, Νότιο Αιγαίο, Αττική, Κρήτη, Ιόνια Νησιά	
Σύνολο Διανυκτερεύσεων 2017	209.855.157	
Σύνολο Διανυκτερεύσεων 2005	153.439.933	
% μεταβολής 2005 - 2017	36,8%	
Σύνολο Εισπράξεων 2017	14.202.462.079	
Σύνολο Εισπράξεων 2005	10.729.500.000	
Μέση κατά Κεφαλή Δαπάνη στην Ελλάδα το 2017	522	
Μέση κατά Κεφαλή Δαπάνη στην Ελλάδα το 2005	746	
% μεταβολής 2005 - 2017	-30,0%	
Μέση Δαπάνη ανά Διανυκτέρευση στην Ελλάδα το 2017	68	
Μέση Δαπάνη ανά Διανυκτέρευση στην Ελλάδα το 2005	70	
% μεταβολής 2005 - 2017	-3,2%	
Μέση Διάρκεια Παραμονής στην Ελλάδα το 2017	7,7	
Μέση Διάρκεια Παραμονής στην Ελλάδα το 2005	10,7	
% μεταβολής 2005 - 2017	-27,6%	

Εικόνα 4: Συμπεράσματα μελέτης του Ινστιτούτου του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΙΝΣΕΤΕ)

Πηγή: <https://etravelnews.gr/insete-exelixi-megethon-eiserhomenou-tourismou/>

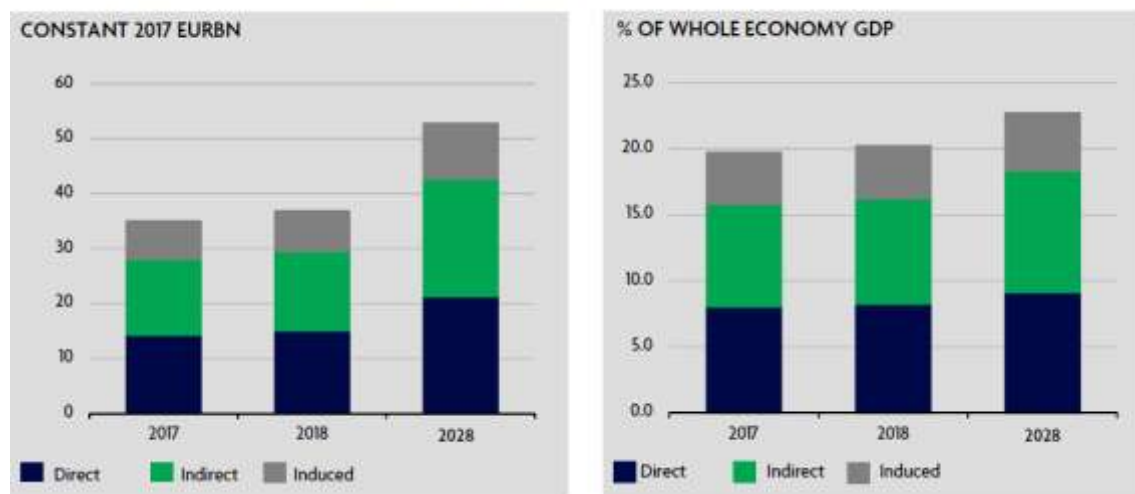
Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση του WTTC για τις οικονομικές επιπτώσεις της παγκόσμιας ταξιδιωτικής και τουριστικής κίνησης, από 185 χώρες, το 2017 η Ελλάδα κατέλαβε την

- 25η θέση ως άμεση συνεισφορά στο ΑΕΠ,
- 29η με βάση τη συνολική συνεισφορά,
- 36η για την άμεση και
- 40η για τη συνολική συνεισφορά την απασχόληση,
- την 40η όσον αφορά τις επενδύσεις και
- την 21η όσον αφορά τους ξένους επισκέπτες.

Η Ελλάδα υπερέβη το μέσο όρο της ΕΕ στους περισσότερους δείκτες.

Συγκεκριμένα, η άμεση συνεισφορά του τομέα στο ΑΕΠ εκτιμάται ότι θα αυξηθεί κατά 5,6% το 2018, έναντι 14,3 δισ. Ευρώ ή 8,0% του συνόλου το 2017. Περαιτέρω προβλέψεις θεωρούν ότι αντιπροσωπεύει το 9,1% του συνόλου στα 21,3 δισ. Ευρώ μέχρι το 2028.

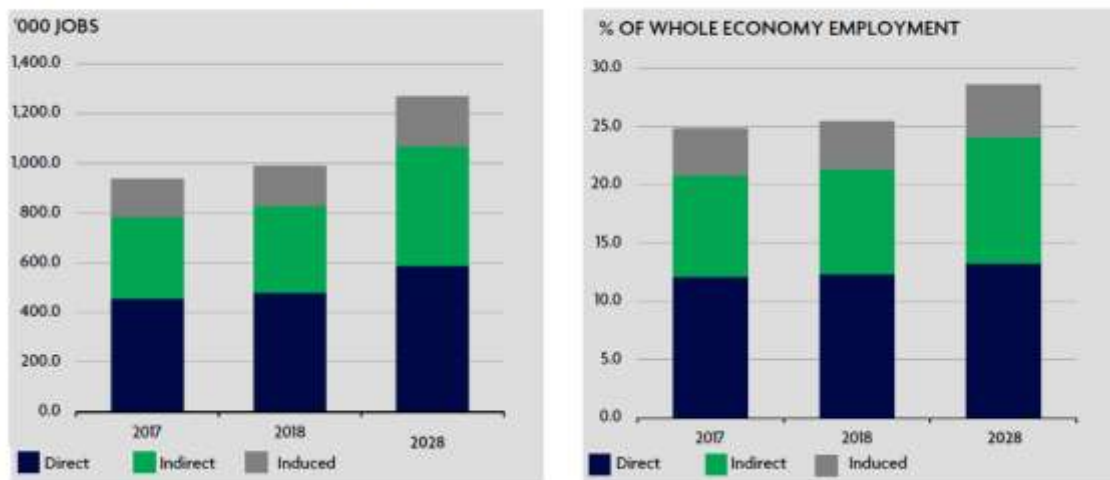
GREECE: TOTAL CONTRIBUTION OF TRAVEL & TOURISM TO GDP

Εικόνα 5: Συνολική συνεισφορά του τουρισμού στο ΑΕΠ της Ελλάδας
Πηγή: WTTC, (2018)

Η έκθεση του WTTC έδειξε ότι το 2017 τα ταξίδια και ο τουρισμός στηρίχθηκαν άμεσα σε 459 χιλ. θέσεις εργασίας ή το 12,2% της συνολικής απασχόλησης στην Ελλάδα και προβλέπεται να αυξηθούν κατά 5,2% το 2018 και να αυξηθούν κατά 2,1% ετησίως σε 592 χιλ. θέσεις εργασίας (13,3%) το 2028. Η συνολική συμβολή του τομέα στην απασχόληση το 2017 - περιλαμβανομένων των θέσεων εργασίας που υποστηρίζει έμμεσα η βιομηχανία - ανερχόταν σε 24,8% της συνολικής απασχόλησης (934.500 θέσεις εργασίας). Αυτό αναμένεται να αυξηθεί κατά 5,6% το 2018 σε 987.000 θέσεις εργασίας και να αυξηθεί κατά 2,5% ετησίως σε 1.266.000 θέσεις εργασίας το 2028 (28,5% του συνόλου).

GREECE: TOTAL CONTRIBUTION OF TRAVEL & TOURISM TO EMPLOYMENT

Εικόνα 6: Σύνολο συμμετοχής του τουρισμού στην απασχόληση στην Ελλάδα

Πηγή: WTTC, (2018)

Οι εξαγωγές επισκεπτών δημιούργησαν 17,1 δισ. Ευρώ ή 28,4% των συνολικών εξαγωγών το 2017, ενώ οι επενδύσεις στον τουρισμό και τα ταξίδια το 2017 ανήλθαν σε 3,1 δισ. Ευρώ ή 15,9% των συνολικών επενδύσεων. Η έκθεση του WTTC προβλέπει αύξηση 3,6% το 2018 και αύξηση 5,5% κατά την επόμενη δεκαετία σε 5,5 δισ. Ευρώ το 2028 ή 17,4% του συνόλου.

GREECE: VISITOR EXPORTS AND INTERNATIONAL TOURIST ARRIVALS

Εικόνα 7 Μετακινήσεις τουριστών στην Ελλάδα

Πηγή: WTTC, (2018)

Σύμφωνα με τον Σύνδεσμο Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ, 2016), οι χώρες προέλευσης του εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα, εμφανίζονται στον παρακάτω πίνακα 1, με την Π.Γ.Δ.Μ. να συνεισφέρει στο 12% του συνολικού εισερχόμενου τουρισμού για το έτος 2015.

Πίνακας 1: Οι χώρες προέλευσης του εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα κατά τα έτη 2013-2015

Οι χώρες προέλευσης του εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα								
	2013	2014	2015			Συμβολή		
				2014 %Δ	2015 %Δ	2013 %	2014 %	2015 %
Γερμανία	2,267,546	2,459,228	2,810,350	8.5	14.3	12.7	11.2	11.9
Π.Γ.Δ.Μ.	1,600,000	2,346,580	3,023,059	46.7	28.8	8.9	10.7	12.8
Ην. Βασίλειο	1,846,333	2,089,529	2,397,169	13.2	14.7	10.3	9.5	10.2
Βουλγαρία	691,874	1,534,565	1,900,642	121.8	23.9	3.9	7.0	8.1
Γαλλία	1,152,217	1,463,157	1,522,100	27.0	4.0	6.4	6.6	6.4
Ρωσία	1,352,901	1,250,174	512,789	-7.6	-59.0	7.5	5.7	2.2
Ιταλία	964,314	1,117,712	1,355,327	15.9	21.3	5.4	5.1	5.7
Σερβία	778,765	985,661	727,831	26.6	-26.2	4.3	4.5	3.1
Τουρκία	831,113	976,758	1,153,046	17.5	18.0	4.6	4.4	4.9
Ολλανδία	580,867	657,339	639,108	13.2	-2.8	3.2	3.0	2.7
Η.Π.Α.	466,520	591,853	750,250	26.9	26.8	2.6	2.7	3.2
Πολωνία	385,474	588,712	754,402	52.7	28.1	2.2	2.7	3.2
Λοιπά Κράτη Ευρώπης	403,784	530,336	348,585	31.3	-34.3	2.3	2.4	1.5
Ρουμανία	278,873	543,360	540,289	94.8	-0.6	1.6	2.5	2.3
Αλβανία	504,809	488,099	491,381	-3.3	0.7	2.8	2.2	2.1
Κύπρος	399,008	448,342	470,091	12.4	4.9	2.2	2.0	2.0
Βέλγιο	344,554	409,198	482,524	18.8	17.9	1.9	1.9	2.0
Ελβετία	346,518	377,077	391,249	8.8	3.8	1.9	1.7	1.7
Τσεχία	286,974	347,624	436,703	21.1	25.6	1.6	1.6	1.9
Σουηδία	368,834	337,771	351,573	-8.4	4.1	2.1	1.5	1.5
Αυστρία	236,476	285,132	327,123	20.6	14.7	1.3	1.3	1.4
Νορβηγία	264,816	246,136	244,859	-7.1	-0.5	1.5	1.1	1.0
Δανία	202,477	240,419	237,655	18.7	-1.1	1.1	1.1	1.0
Ισραήλ	212,466	197,009	115,868	-7.3	-41.2	1.2	0.9	0.5
Αυστραλία	129,112	183,080	183,165	41.8	0.0	0.7	0.8	0.8
Φινλανδία	139,341	166,251	149,894	19.3	-9.8	0.8	0.8	0.6
Καναδάς	186,701	145,720	182,299	-21.9	25.1	1.0	0.7	0.8
Ισπανία	91,988	136,232	93,624	48.1	-31.3	0.5	0.6	0.4
Ουγγαρία	80,623	89,064	146,380	10.5	64.4	0.4	0.4	0.6
Λοιπά Κράτη	524,301	801,348	860,120	52.8	7.3	2.9	3.6	3.6
Σύνολο	17,919,580	22,033,463	23,599,455	23	7.1	100	100	100

Πηγή: Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), 2016.

1.5 Τα οφέλη του τουρισμού στις υποδομές και στον πολιτισμό

Η ανάγκη για τουριστική ανάπτυξη επιβάλλει τη βελτίωση υποδομών, όπως είναι οι οδικού άξονες, τα αεροδρόμια, τα λιμάνια, τα σιδηροδρομικά δίκτυα και οι ξενοδοχειακές μονάδες, οι οποίες δημιουργούν θέσεις εργασίας, αυξημένο εισόδημα, δυνατότητα αποταμίευσης και ως εκ τούτου δυνατότητα επενδυτικών κινήσεων. Αυτή η αλυσιδωτή διαδικασία δημιουργεί ένα οικονομικό περιβάλλον, τα αποτελέσματα του οποίου έχουν ευεργετικότερη δράση προς τον τόπο συνολικότερα.

Επίσης, οι κατασκευαστικές δράσεις, πχ οι αποκαταστάσεις σε παλιά κτίσματα εξυπηρετούν τις οικιστικές ανάγκες των ντόπιων κατοίκων, γεγονός εξαιρετικής σημασίας.

1.6 Αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού

Από την άλλη πλευρά, η τουριστική ανάπτυξη μπορεί να επιφέρει και αρνητικές επιδράσεις στο κοινωνικό περιβάλλον μιας περιοχής, οι οποίες διαφέρουν ως προς το είδος και την ένταση τους, επηρεάζοντας σημαντικούς παράγοντες όπως:

- το περιβάλλον: Η αύξηση της παραγωγής και της κατανάλωσης οδηγούν σε ρύπανση του περιβάλλοντος από τα απορρίμματα, σε μόλυνση του νερού, σε ηχορύπανση, σε εκμετάλλευση και τελικά σε εξάντληση φυσικών πρώτων υλών και πηγών ενέργειας. Ακόμα, αυξάνεται η ρύπανση του ατμοσφαιρικού αέρα και παρατηρείται αλλοίωση του οικοσυστήματος. Επιπλέον, η ρύπανση από τα στερεά απόβλητα καθώς η μη ολοκληρωμένη διαχείριση των στερεών απορριμμάτων υποβαθμίζει την ποιότητα του περιβάλλοντος και ειδικότερα της ατμόσφαιρας, των υπόγειων υδροφόρων, της θάλασσας και του τοπίου, ενώ μπορεί να αυξήσει την πιθανότητα πυρκαγιών.
- την κοινωνική δομή: καθώς παρατηρούνται φαινόμενα έντονης αστικοποίησης, κυρίως στην περίπτωση του μαζικού τουρισμού, επιδρώντας αρνητικά πάνω στην κουλτούρα και τον πολιτισμό μιας περιοχής. Η συναναστροφή με ανθρώπους διαφορετικού γλωσσικού,

πολιτισμικού, θρησκευτικού, γνωστικού και εθιμοτυπικού υπόβαθρου οδηγεί σε άμβλυνση των προκαταλήψεων.

- την απασχόληση του εργατικού δυναμικού: εγκαταλείπονται τα παραδοσιακά επαγγέλματα καθώς η ανεργία ωθεί τον πληθυσμό σε επαγγέλματα που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τον τουρισμό.
- τις κοινωνικές σχέσεις: τα ήθη και τα έθιμα των τοπικών πληθυσμών επηρεάζονται από τη συμπεριφορά των τουριστών, ενώ αλλάζουν ή ατονούν οι σχέσεις μεταξύ των κατοίκων. Η ανάπτυξη του τουρισμού σε μια κοινωνία επιφέρει και δραστικές αλλαγές άμεσα ή έμμεσα στον πολιτισμό και στην κοινωνία του τόπου. Η περιοχή προσαρμόζει τις παραγωγικές δραστηριότητές της και την καθημερινότητά της σύμφωνα με τις απαιτήσεις της τουριστικής δραστηριότητας και αποκτά χαρακτηριστικά «αστικοποίησης και εκσυγχρονισμού». (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001)
- τα έθιμα και τον τοπικό πληθυσμό: οι κάτοικοι της τουριστικής περιοχής απομακρύνονται από τις παραδόσεις του τόπου τους ή οδηγούνται στην εμπορευματοποίηση, με σκοπό το οικονομικό όφελος, καθώς ο νέος τρόπος ζωής τους στηρίζεται στον καταναλωτισμό και την παγκοσμιοποίηση. Έτσι καταλήγουν να υιοθετούν και να μιμούνται της συμπεριφορά και τον τρόπο ζωής των ξένων με σκοπό να γίνουν πιο συμβατοί με αυτούς και να τους ελκύουν ώστε να υπάρχει μια συνεχή εισροή τουριστών σε αυτούς. Όμως η εξασθένηση της κοινωνίας και του πολιτισμού του ντόπιου πληθυσμού οδηγεί στο τύλος σε μείωση των εσόδων και των αποταμιεύσεων, αλλοίωση του πολιτισμού τους, και αύξηση της εγκληματικότητας. (Αποστολόπουλος & Σδρίλη, 2009)
- το δομημένο περιβάλλον: χρειάζονται νέοι χώροι διαμονής, διασκέδασης και άλλες υποδομές όπως δρόμοι, λιμάνια, αεροδρόμια κλπ. Μέσα σε αυτές συγκαταλέγονται και οι αλλαγές που υφίστανται παραδοσιακοί οικισμοί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο **ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ**

2.1 Εισαγωγή

Ο εναλλακτικός τουρισμός αποτελεί τμήμα των ειδικών μορφών τουρισμού, στον οποίο οι περιηγητές αναζητούν ένα διαφορετικό τρόπο διακοπών, συνδεδεμένο με την προστασία της τοπικής κουλτούρας, του φυσικού ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, αλλά και με την αποφυγή της χρήσης υπηρεσιών του οργανωμένου μαζικού τουρισμού. Οι έννοιες «αιφόρος ανάπτυξη» και «εναλλακτικός τουρισμός» εισήγαγαν νέα προβληματική σε ζητήματα που είχαν ανακύψει κατά το παρελθόν, αφού εμπεριέχουν την απαραίτητη συμμετοχή φιλόξενου μένων και φιλοξενούντων σε βασικά περιβαλλοντικά και κοινωνικά προβλήματα.

Ο εναλλακτικός τουρισμός παρουσιάζει ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον στις μέρες μας αφού απευθύνεται σε επιχειρήσεις οι οποίες έχουν την έδρα τους στην ύπαιθρο και συχνά σε αγροτικές περιοχές. Στις επιχειρήσεις αυτές υπάρχουν παραδοσιακά εστιατόρια, καφενεία, παραγωγοί και έμποροι τοπικών προϊόντων. Επίσης υπάρχουν μουσεία και πολιτιστικοί σύλλογοι όπως ορειβατικοί, φυσιολατρικοί, αγροτικοί κ.α. (Ζαχαράτος και Τσάρτας, 2008). Είναι η μορφή εκείνου του τουρισμού η οποία αποτελεί και μια παράλληλη ανάπτυξη δραστηριοτήτων που σαν σκοπό έχουν την αναβάθμιση των περιοχών αυτών καθώς και την οικονομική στήριξη αυτών μέσω της ήπιας και μικρής κλίμακας προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών, της τοπικής αγροτικής παραγωγής, της δημιουργίας και εμπορίας παραδοσιακών προϊόντων και του πολιτιστικού και φυσικού πλούτου (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001).

2.2 Ορισμός εναλλακτικών μορφών τουρισμού

Τα τελευταία χρόνια έχει αυξηθεί το ενδιαφέρον για τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού από τουριστικούς επενδυτές και φορείς ανάπτυξης που δεν είναι ικανοποιημένοι από τη μαζικοποίηση της τουριστικής διακίνησης και τις επακόλουθες αρνητικές της συνέπειες. Όπως αναφέρει ο Inskeep

(1991), ο εναλλακτικός τουρισμός είναι μικρής κλίμακας, ευαίσθητος και με σεβασμό για το περιβάλλον. Σχετίζεται με την άνοδο του οικολογικού κινήματος που συνέβαλε στην ευαισθητοποίηση των κατοίκων των βιομηχανικών χωρών στα θέματα καταστροφής του περιβάλλοντος και την εμφάνιση των αρνητικών επιπτώσεων του μαζικού τουρισμού στο περιβάλλον των χωρών υποδοχής τουριστών.

Ο Πολύζος (2015), ορίζει την έννοια του εναλλακτικού τουρισμού ως: *«ο τουρισμός που διαφέρει κατά περίπτωση από το κυρίαρχο υπόδειγμα του μαζικού τουρισμού, στους πόρους που αξιοποιεί, στο βαθμό χωρικής συγκέντρωσης, στον τρόπο και στο χώρο διάθεσής του, καθώς και στη χρονική περίοδο ανάπτυξης του»*. Είναι δηλαδή το σύνολο των ολοκληρωμένων τουριστικών υπηρεσιών που απευθύνονται σε ένα εξειδικευμένο κοινό, στηρίζονται σε οικολογικά ανεκτές και ήπιες δραστηριότητες, ενώ αναδεικνύουν, χωρίς να καταστρέφουν τα φυσικά κάλλη μιας περιοχής. Αυτές οι τουριστικές μορφές συνδέονται με τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές αξίες κάθε τόπου υποδοχής και δίνουν τη δυνατότητα, σε ταξιδιώτες και τοπικό πληθυσμό, να δημιουργούν ένα σύνολο θετικών αλληλεπιδράσεων και πολύτιμων εμπειριών, το οποίο στη συνέχεια να απολαμβάνουν από κοινού (Butler, 1990).

Ο Fennel (2001) σημειώνει: *«Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού δίνουν την ευκαιρία στις χώρες να εκμηδενίσουν τις εξωγενείς επιδράσεις, να αναπτύξουν τη δική τους υποδομή και ανωδομή, ώστε να συμμετέχουν οι ίδιες στην ορθολογική ανάπτυξή τους – ουσιαστικά να κερδίσουν τη μάχη σε σημαντικά θέματα, αντί να τα παραχωρούν όλα σε ξένους επιχειρηματίες και ξένους θεσμικούς παράγοντες του τουριστικού χώρου»*.

Οι Eadington et al. (1992) θεωρούν, ότι ο εναλλακτικός τουρισμός *«περιλαμβάνει μορφές τουρισμού οι οποίες δεν αντιβαίνουν τις ευρύτερες κοινωνικές και κοινοτικές αξίες, καθώς και τις αξίες που σχετίζονται με τη φύση, αλλά παρέχουν στους υποδοχείς και τους τουρίστες την ευκαιρία για θετικές αναδράσεις, καθώς και για απόκτηση κοινών εμπειριών»*.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού το 1980, όρισε την έννοια του εναλλακτικού τουρισμού περιλαμβάνοντας επτά τύπους στοιχείων:

- τη φυσική κληρονομιά
- την ενεργητική κληρονομιά
- την ανθρώπινη κληρονομιά (τα δημογραφικά στοιχεία και πολιτιστικά δεδομένα, διάφορες απόψεις του πληθυσμού σχετικά με το τουριστικό φαινόμενο και τις συνθήκες διαβίωσης σε εναλλακτική βάση).
- τις θεσμικές, πολιτικές, νομικές και διοικητικές δομές στον εναλλακτικό τουρισμό.
- τις κοινωνικές δομές της χώρας όπως είναι η συμμετοχή των ατόμων στο δημοκρατικό σύστημα της χώρας.
- τα αγαθά και τις υπηρεσίες, τα μεταφορικά μέσα και τους εξοπλισμούς, την ειδική υποδομή των διακοπών.
- τις οικονομικές και χρηματοδοτικές δραστηριότητες στον εναλλακτικό τουρισμό.

Ο εναλλακτικός τουρισμός έκανε την εμφάνιση του κατά την δεκαετία του '80 ως αντίθετος του συμβατικού τουρισμού, που περιλαμβάνει κυρίως το τρίπτυχο '3S (sea, sun, sand), είναι μια μορφή τουρισμού που ακολουθεί τις αρχές της αειφορίας.

Έτσι, στον αειφόρο τουρισμό θα πρέπει:

- Να υπάρξει βέλτιστη χρήση των περιβαλλοντικών πόρων που αποτελούν ένα βασικό στοιχείο για την ανάπτυξη του τουρισμού, διατήρηση ουσιωδών οικολογικών διαδικασιών και να συμβάλλουν στη διατήρηση της φυσικής κληρονομιάς και της βιοποικιλότητας.
- Σεβασμός των κοινωνικο-πολιτιστικών, της αυθεντικότητας των κοινοτήτων υποδοχής, τη διατήρησή τους, που κατασκευάζονται και ζωντανής πολιτιστικής κληρονομιάς και των παραδοσιακών αξιών, και θα συμβάλει στη διαπολιτισμική κατανόηση και την ανοχή.

- Να εξασφαλιστεί βιώσιμη, μακροπρόθεσμη οικονομική επιχειρήσεων, να διανέμονται δίκαια οι παροχές κοινωνικο-οικονομικών οφελών για όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς, συμπεριλαμβανομένης της σταθερής απασχόλησης και του εισοδήματος κερδίζει τις ευκαιρίες και τις κοινωνικές υπηρεσίες για τις κοινότητες υποδοχής, και συμβάλλοντας στην καταπολέμηση της φτώχειας.

Ο αειφόρος τουρισμός θα πρέπει να διατηρήσει ένα υψηλό επίπεδο ικανοποίησης των τουριστών, προκειμένου να εξασφαλίσουν μια σημαντική εμπειρία, αυξάνοντας την ευαισθητοποίηση τους σε θέματα αειφορίας και την προώθηση πρακτικών αειφόρου τουρισμού μεταξύ τους. (www.world-tourism.org).

Υπό την έννοια αυτή, ο εναλλακτικός τουρισμός αποτελεί (Μόσχου, 2013):

- μέρος της στρατηγικής για τη βιώσιμη ανάπτυξη, δια της ανάπτυξης στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον
- αίτιο δημιουργία ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων και συνεπώς ωφελειών στο απώτερο μέλλον
- αίτιο για την προστασία του περιβάλλοντος
- σημαντική οικονομική δραστηριότητα της αειφόρου ανάπτυξης

2.3 Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη

Βασικό στοιχείο του τουρισμού είναι το περιβάλλον, στο οποίο οι κύριες εκφάνσεις είναι το πολιτιστικό, το φυσικό κ.α., και συνδέεται άμεσα με τα ποιοτικά στοιχεία του, καθορίζοντας την ανταγωνιστικότητά του και τις μορφές του.

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού συνδέονται άρρηκτα με τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη. Οι αρχές για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη διαμορφώθηκαν με τη μορφή Χάρτας από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (WTO), το 1995 και περιλαμβάνουν μεταξύ άλλων:

- Ανάπτυξη φιλική προς το περιβάλλον στο παρόν και μέλλον, οικονομικά βιώσιμη και κοινωνικά δίκαιη για τις τοπικές κοινωνίες
- Τουρισμό που να εναρμονίζεται με το φυσικό, πολιτιστικό και ανθρώπινο περιβάλλον και να μεριμνά για τις επιπτώσεις στην πολιτιστική κληρονομιά και τη παράδοση της κοινωνίας
- Τουριστική δράση με συμμετοχή όλων των φορέων δημοσίου και ιδιωτικού τομέα
- Τουριστική ανάπτυξη με σεβασμό στην φυσιογνωμία του τουριστικού προορισμού

2.4 Χαρακτηριστικά γνωρίσματα εναλλακτικών μορφών τουρισμού

Σύμφωνα με τον Πολύζο (2015), τα κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα των εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι:

- η αναζήτηση του αυθεντικού και της επαφής με το φυσικό περιβάλλον
- ο αποκλεισμός των απρόσωπων τουριστικών «πακέτων»
- η αποφυγή των κοσμικών περιοχών και ο συνδυασμός των διακοπών με την εθελοντική προσφορά εργασίας, που συνεισφέρει στην προστασία του περιβάλλοντος της περιοχής υποδοχής και λύνει το σημαντικότερο πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας

2.4.1 Χαρακτηριστικά τόπου και περιοχής

Στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού οι διακοπές δεν πραγματοποιούνται σαν μια μεμονωμένη προσπάθεια φυγής από την καθημερινότητα αλλά το ταξίδι αποκτά νόημα με κοινωνικές, πολιτιστικές, περιβαλλοντολογικές και εκπαιδευτικές προεκτάσεις. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού «καταγράφουν την έμφαση που δίνεται στα κίνητρα που σχετίζονται με το περιβάλλον και την αυτονομία στο ταξίδι» (Τσάρτας, 1996).

Έτσι, σύμφωνα με τα παραπάνω, ένα από τα διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά του εναλλακτικού τουρισμού είναι η τοποθεσία που

επισκέπτεται ο τουρίστας. Τα ελκυστικά στοιχεία είναι το «νέο, πρωτοποριακό, παρθένο ή ανεξερεύνητο» του προορισμού που τον διαφοροποιούν από άλλες κορεσμένες τουριστικές περιοχές. Ο εναλλακτικός τουρίστας ελκύεται από ένα ιδανικά ονειρεμένο και ήσυχο περιβάλλον και από την ιδέα της συνάντησης με τον ντόπιο πληθυσμό, γεγονός που δεν συμβαδίζει με την αστικοποίηση του «μαζικού» τουριστικού προορισμού.

Συνοπτικά τα χαρακτηριστικά των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, από την πλευρά του τόπου – περιοχής είναι:

- Απευθύνεται συνήθως σε ένα εξειδικευμένο τουριστικό κοινό
- Στηρίζεται σε οικολογικά ανεκτές και ήπιες δραστηριότητες
- Αναδεικνύει, χωρίς να καταστρέφει, τα φυσικά κάλλη μιας περιοχής
- Διαφοροποιεί το τουριστικό προϊόν και το κάνει μοναδικό και ελκυστικό
- Περιλαμβάνει κίνητρα τα οποία συνδέονται με συγκεκριμένα θέματα, όπως φυσιολατρία, ταξίδια περιπέτειας, αθλητικές δραστηριότητες, περιήγηση, γνωριμία με την τοπική παράδοση, κλπ
- Ο συνδυασμός των διακοπών με την προσφορά εθελοντικής εργασίας συμβάλλει στην προστασία του περιβάλλοντος και την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς
- Προσφέρει λύσεις σε προβλήματα της τουριστικής εποχικότητας
- Θεωρείται μικρής κλίμακας ανάπτυξης του τουρισμού, που προέρχεται και οργανώνεται από τον τοπικό πληθυσμό ή τους τοπικούς φορείς
- Η κλίμακα ανάπτυξης θα πρέπει να είναι σύμφωνη με τις ικανότητες της περιοχής να ανταπεξέλθει τόσο σε όρους αισθητικής και οικολογίας, όσο και της δυνατότητας από τη μια μεριά της ασφάλειας του επισκέπτη και από την άλλη της περιβαλλοντικής προστασίας

- Λαμβάνει υπόψη τον τοπικό πολιτισμό και τις θρησκευτικές ή άλλου είδους ιδιαιτερότητες (Σδρόλιας, 2003).

2.4.2 Χαρακτηριστικά τουρίστα

Ο Ανδριώτης (2003), θεωρεί ότι ο εναλλακτικός τουρισμός προσφέρει σπάνιες τουριστικές διεξόδους στον ταξιδιώτη που τον ακολουθεί, οι οποίες δεν μπορούν να ενταχθούν στα συνηθισμένα, τετριμμένα πρότυπα του φθηνού μαζικού τουρισμού. Οι εναλλακτικοί τουρίστες έχουν διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά στα κίνητρα που τους ωθούν σε τουριστική μετακίνηση και τις δραστηριότητές τους κατά τη διάρκεια των διακοπών τους. Τα κίνητρα αυτά συνδέονται άμεσα με πρότυπα τουριστικής ανάπτυξης τα οποία διαφέρουν πολύ από αυτά που έχει επιβάλλει ο οργανωμένος μαζικός τουρισμός.

Ο εναλλακτικός τουρίστας ενδιαφέρεται:

- για ενεργητικού τύπου τουρισμού όπως περιπλάνηση, περίπατος, αναρρίχηση, τουρισμός «περιπέτειας»,
- εξερευνητικού χαρακτήρα και συνάντησης όπως επίσκεψη σε ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους, συναναστροφή με τους ντόπιους κατοίκους
- και δεσμευτικό χαρακτήρα όπως εθελοντικές υπηρεσίες σε κράτη του εξωτερικού, προσφορά βοήθειας και ενίσχυσης, συμμετοχή σε αρχαιολογικές ανασκαφές, εργασιακές κατασκηνώσεις, κ.λ.π. (Cazes, 1989).

Σύμφωνα με τους Laarman & Durst (1987), το προφίλ της προσωπικότητας κάθε εναλλακτικού τουρίστα περιλαμβάνει τα εξής χαρακτηριστικά:

- τον διεγείρει το αίσθημα της περιήγησης
- είναι πολύ καλά εκπαιδευμένος
- έχει εισόδημα άνω του μέσου όρου
- προτιμά να ταξιδεύει μόνος ή με ολιγομελείς ομάδες

- πριν και κατά τη διάρκεια του ταξιδιού συλλέγει πληροφορίες της περιοχής που επισκέπτεται
- δε θεωρεί αναγκαία την ύπαρξη τουριστικής υποδομής
- για τις διακοπές του, προτιμά την απομάκρυνσή του από τον πολιτισμό
- η διάρκεια παραμονής του στην περιοχή είναι συνήθως μεγαλύτερη από τον κλασικό τύπο τουρίστα
- δημιουργεί γέφυρες επικοινωνίας και συνδέεται συναισθηματικά με τον τοπικό πληθυσμό
- προτιμά να επισκεφθεί απάτητες και ανεξερεύνητες περιοχές (Laarman & Durst 1987).

2.5 Σκοπός και στόχοι εναλλακτικών μορφών τουρισμού

Ο εναλλακτικός τουρισμός είναι ένα ισχυρό όπλο ενός τόπου, με στόχο την τουριστική ανάπτυξή του, μέσα από επιδιώξεις στον κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό τομέα.

Σε κοινωνικό επίπεδο, οι στόχοι αφορούν την ενεργή συμμετοχικότητα των τουριστών, αγαστή συνεργασία και επικοινωνία των τουριστών με τον τοπικό πληθυσμό και τη δυνατότητα διάχυσης στην τοπική κοινωνία του οικονομικού οφέλους που αποκομίζεται από τον τουρισμό.

Όσον αφορά το οικονομικό επίπεδο, οι στόχοι αφορούν την περιφερειακή ανάπτυξη, την απασχόληση, την αξιοποίηση των παραγόμενων τοπικών προϊόντων, αλλά και τις επιδράσεις σε άλλους οικονομικούς κλάδους (εμπόριο, βιομηχανία, μεταφορές).

Οι περιβαλλοντικοί στόχοι, αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος και της τοπικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Όσον αφορά το διακύβευμα της ανάπτυξης των μορφών του εναλλακτικού τουρισμού, είναι η δημιουργία ενός τουριστικού προϊόντος τέτοιου ώστε να συντελέσει στην χρονική διεύρυνση της τουριστικής

δραστηριότητας, περιορίζοντας στο ελάχιστο τη σχετική εποχικότητα και όλα τα δυσμενή οικονομικά και κοινωνικά επακόλουθα. Επιπλέον θα πρέπει να εκμεταλλευτούν οι περιοχές εκείνες, οι οποίες δεν συνδέονται στενά με δραστηριότητες μαζικών μορφών τουρισμού. Σημαντική είναι η ανάδειξη της τοπικότητας, της ιστορίας, της παράδοσης, του πολιτισμού, των ηθών και εθίμων, αλλά και του τοπικού φυσικού περιβάλλοντος και πλούτου σε όλα τα πλάτη και μήκη της γης (Σδρόλιας, 2003)

2.6 Βασικές αρχές που πρέπει να διέπουν τον εναλλακτικό τουρισμό

Οι βασικές αρχές που πρέπει να διέπουν τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι:

- να βασίζεται σε ένα διάλογο με την τοπική κοινωνία η οποία θα πρέπει να είναι ενήμερη για τις επιδράσεις του
- να βασίζεται σε ορθές περιβαλλοντικές αρχές και να λαμβάνει υπόψη τον τοπικό πολιτισμό και τις ιδιαιτερότητες
- να είναι ένα μέσο για την ποιο δίκαιη των κερδών στις φτωχότερες κοινωνικές ομάδες
- η κλίμακα ανάπτυξής του θα πρέπει να είναι σύμφωνη με την ικανότητα της περιοχής να ανταπεξέλθει, τόσο σε όρους αισθητικής όσο και οικολογίας
- να διαθέτει ισχυρούς μηχανισμούς αντίστασης στα πρόσκαιρα υλικά και άυλα οικονομικά οφέλη που θα μπορούσαν να τη μετατρέψουν σε έναν τόπο μαζικής τουριστικής κατεύθυνσης και επιλογής (Σδρόλιας, 2003)

2.7 Παράγοντες που συντέλεσαν και συντελούν στην ανάπτυξη του εναλλακτικού τουρισμού

Πολλοί είναι οι παράγοντες οι οποίοι συνέβαλαν στην δημιουργία εναλλακτικού τουρισμού τα προηγούμενα χρόνια.

- Η αλματώδης τουριστική ανάπτυξη της περιόδου 1960-1980 και η εντυπωσιακή, σε ετήσιους ρυθμούς, αύξηση της τουριστικής ζήτησης
- Η ταχύτατη διαμόρφωση χαρακτηριστικών και παραμέτρων οργάνωσης και ανάπτυξης των υποδομών τουριστικής προσφοράς
- Η σταδιακή κατανόηση της αξίας του εναλλακτικού τουρισμού ως βασικό μοχλό και εργαλείο ατομικής, τοπικής και περιφερειακής ανάπτυξης
- Η σταδιακή κατανόηση του μεγέθους της αρνητικής αξίας του μαζικού και τυποποιημένου τουρισμού
- Η σταδιακή εξέλιξη της διαφοροποιούμενης τουριστικής καταναλωτικής συνείδησης και προτίμησης ως ένα σύμβολο των νέων κοινωνικών και καταναλωτικών προτύπων
- Η ταχύτατη διαμόρφωση νέων κοινωνικών και καταναλωτικών προτύπων στο τρόπο ζωής του ανθρώπου τα οποία άμεσα ή έμμεσα αποτελούν σύμβολο της κοινωνικής ανόδου και γενικότερα του κοινωνικού status του καταναλωτή.
- Η σταδιακή στροφή στην παραδοσιακή ζωή και στο περιβάλλον της υπαίθρου
- Η ευκολότερη εμβάθυνση στα γεωγραφικά, κοινωνικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά ενός τόπου ή μιας περιοχής εξαιτίας των κοινωνικών επαφών των μεταναστών στη ξένη χώρα που κατοικούν και εργάζονται, με αποτέλεσμα οι ίδιοι να αποτελούν τους άτυπους διαφημιστές και εγγυητές του τόπου προέλευσής τους.

2.7.1 Πόροι και Υποδομές

Το μεγαλύτερο κίνητρο της παγκόσμιας τουριστικής ζήτησης, αφορά τους φυσικούς και περιβαλλοντικούς πόρους, των οποίων η ανάπτυξη στηρίζεται στην ύπαρξη περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και στην προστασία τους κατά την κατασκευή και κατά την τουριστική χρήση των αντίστοιχων υποδομών (Βελισσαρίου, 2000).

Στη συνέχεια μεγάλη δυναμικότητα έχουν οι ιστορικοί και πολιτισμικοί πόροι. Όσον αφορά τους ανθρωπογενείς πόρους, χαρακτηρίζονται από υψηλή συνθετότητα των δύο προαναφερομένων ειδών πόρων, ενώ ο τέταρτος άξονας, των τουριστικών υποδομών και υπηρεσιών, αποτελεί κατ' ουσία το θεμέλιο του τοπικού τουρισμού και περιλαμβάνει: (α) χώρους διαμονής και εστίασης, (β) διάφορες διευκολύνσεις και υπηρεσίες, (γ) δραστηριότητες ειδικών συμφερόντων και (δ) επαρκή οδική συγκοινωνιακή πρόσβαση στην περιοχή (Τσάρτας, 1999).

Η ύπαρξη υποδομών αποτελεί έναν εξαιρετικά σημαντικό παράγοντα παρακίνησης για τουρισμό από ένα μεγάλο αριθμό τουριστών, προκειμένου να λάβει τη τελική του απόφαση για το ποιο προορισμό και ποιο τουριστικό πακέτο θα επιλέξει. Η οργάνωση, η διαχείριση και η ανάπτυξη των προσφερόμενων πόρων, των υποδομών και των υπηρεσιών κάθε περιοχής, συγκροτούν την έννοια της τοπικής τουριστικής ζήτησης. (Τσάρτας, 1999).

Τα είδη των ειδικών τουριστικών υποδομών για την ανάπτυξη των διαφορετικών μορφών εναλλακτικού τουρισμού, είναι οι: (Σφακιανάκης, 2000)

- Συνεδριακός Τουρισμός
- Γήπεδα Γκολφ
- Αυτοκινητοδρόμια
- Ιαματικός Τουρισμός – Σχετικές Εγκαταστάσεις Ιαματικού Τουρισμού και Υδροθεραπείας
- Χειμερινός Τουρισμός – Χειμερινά Κέντρα
- Κέντρα θαλασσοθεραπείας
- Κέντρα αναζωογόνησης
- Κέντρα προπονητικού αθλητικού τουρισμού
- Ψυχαγωγικά θεματικά πάρκα

Η διαμόρφωση της τουριστικής προσφοράς κάθε περιοχής στηρίζεται στην ποικιλία, ποιότητα, εξειδίκευση και σωστή διαχείριση τους (Βελισσαρίου, 2000).

2.8 Προβλήματα ανάπτυξης εναλλακτικού τουρισμού

Ένα από τα βασικότερα προβλήματα για την λειτουργία των επιχειρήσεων εναλλακτικού τουρισμού είναι ότι πολλοί από τους κατοίκους της ενδοχώρας δεν έχουν τις απαραίτητες γνώσεις, την εκπαίδευση και την πείρα αναφορικά με τον τουρισμό (Busby and Rendle, 2000).

Οι κάτοικοι των περιοχών που υποδέχονται τους τουρίστες είναι απαραίτητο να συμμετέχουν ενεργά στην αναπτυξιακή διαδικασία και να είναι σύμφωνοι με τον τρόπο ανάπτυξης του εναλλακτικού τουρισμού στην περιοχή τους (Ανδριώτης, 2008), δυστυχώς στην Ελλάδα τις περισσότερες φορές οι κάτοικοι δεν συμμετέχουν στην αναπτυξιακή διαδικασία που επηρεάζει τις ζωές τους (Andriotis, 2003).

2.9 Ο εναλλακτικός τουρισμός ως παράγοντας βελτίωσης της ποιότητας ζωής των κατοίκων

Οι επενδύσεις μικρής κλίμακας που προωθούνται διαμέσου του εναλλακτικού τουρισμού διατηρούν τον έλεγχο της τουριστικής ανάπτυξης από τους ντόπιους κατοίκους και εξασφαλίζουν πολλά και σημαντικά οφέλη.

2.9.1 Οικονομικό επίπεδο

Όσον αφορά σε οικονομικό επίπεδο, ο εναλλακτικός τουρισμός:

- Αποτελεί πηγή εσόδων για την ελληνική οικονομία
- Συνεισφέρει στην αύξηση του εισοδήματος του τόπου υποδοχής
- Συντελεί στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής της περιοχής

- Συμβάλει στην ανάπτυξη της απασχόλησης και στη μείωση της τοπικής ανεργίας
- Συνεισφέρει στη διασύνδεση της τουριστικής δραστηριότητας με άλλους κλάδους της τοπικής οικονομίας
- Συνεισφέρει στην προοδευτική ενσωμάτωση του εναλλακτικού τουρισμού στις τοπικές οικονομίες
- Συνεισφέρει στην αναγκαιότητα, αποδοχή και οριοθέτηση της αειφόρου ανάπτυξης

2.9.2 Κοινωνικό επίπεδο

- Ισοκατανέμει τους τουρίστες και το σύνολο της τουριστικής δραστηριότητας σε όλους τους μήνες του έτους, αμβλύνοντας έτσι το πρόβλημα της τουριστικής εποχικότητας
- Συνεισφέρει στη μείωση του κοινωνικού κόστους ανάπτυξης του τουρισμού των αστικών περιοχών που έχει επιφέρει ο μαζικός τουρισμός
- Συμβάλλει στην ανάδειξη και ενδυνάμωση της τοπικής ταυτότητας σε εγχώριο και διεθνές επίπεδο
- Συμβάλλει στη βελτίωση του οδικού δικτύου και των ιδιαίτερα ευαίσθητων κοινωνικών υποδομών, όπως της υγείας και πρόνοιας

2.9.3 Πολιτισμικό επίπεδο

- Η εκμετάλλευση του πλούτου της περιοχής γίνεται από τους ντόπιους, που προωθούν την πολιτιστική κληρονομιά
- Δίνεται η ευκαιρία και η δυνατότητα στην τοπική κοινωνία να διατηρήσει και να αναπτύξει τη λαογραφία, την τοπική αρχιτεκτονική, να αναβιώσει εργασίες και τέχνες ξεχασμένες για να παράγει παραδοσιακά προϊόντα, τοπικά έθιμα και να οργανώσει πολιτιστικές εκδηλώσεις, αναδεικνύοντας έτσι τη διαφορετικότητα και την μοναδικότητα της περιοχής

- Συνεισφέρει στον επαναπροσδιορισμό των τουριστικών ροών και στην αύξηση της τουριστικής πελατείας που σέβεται τα πολιτιστικά στοιχεία και τις ιδιαιτερότητες των τοπικών κοινωνιών

2.9.4 Περιβαλλοντικό επίπεδο

- Συγκρατεί μεγάλο μέρος του τοπικού πληθυσμού από την αστυφιλία και τη μετανάστευση, ενώ ταυτόχρονα αποκτά ιδιαίτερη σημασία στις περιοχές που αντιμετωπίζουν σημαντική δημογραφική γήρανση
- Συμβάλλει στην τοπική και περιφερειακή ανάπτυξη, μέσω κυρίως της κατασκευής νέων έργων και έργων υποδομής
- Συμβάλλει στην ανάπτυξη υποδομών εντεταγμένων στην περιβαλλοντική κλίμακα του τόπου υποδοχής
- Συμβάλλει στην ευαισθητοποίηση των μόνιμων κατοίκων και των επισκεπτών στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος
- Συνεισφέρει στον σχεδιασμό και στη δημιουργία παρεμβάσεων ανάπλασης σε παραδοσιακούς οικισμούς και περιοχές υψηλού φυσικού κάλλους
- Η επαφή του τουρίστα-επισκέπτη με τα τοπικά οικοσυστήματα εντείνει την οικολογική συνείδηση και ευαισθητοποίηση με σκοπό την ενεργό συμμετοχή του στην προστασία της τοπικής φύσης
- Συνεισφέρει στη σταδιακή βελτίωση της εικόνας και της φήμης του εναλλακτικού τουριστικού προορισμού
- Συμβάλλει στην ανάδειξη και την αναγκαιότητα της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (Σδρόλιας, 2003)

2.9.5 Επιχειρηματικό επίπεδο

- Συνεισφέρει στην επιχειρηματική αναζωογόνηση της τοπικής περιοχής

- Συνεισφέρει στην αναβίωση των διαφόρων τύπων παραδοσιακής οικοτεχνικής και βιοτεχνικής παραγωγής που μπορούν να δημιουργήσουν ένα αξιόλογο συγκριτικό όφελος στις συνθήκες του έντονου εγχώριου και διεθνούς τουριστικού επιχειρηματικού ανταγωνισμού
- Συμβάλλει στην ανάπτυξη μορφών επιχειρηματικής δράσης οικογενειακού και βιοτεχνικού τύπου
- Συνεισφέρει στη δημιουργία νέων ζωνών επιχειρηματικής και τουριστικής δραστηριότητας
- Συμβάλλει στην ανάπτυξη διαφόρων μορφών συνεργατικής επιχειρηματικής δράσης σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο με αξιόλογες οικονομίες κλίμακας (Σδρόλιας, 2003)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΒΑΣΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

3.1 Εισαγωγή

Με το πέρασμα των ετών, οι εξειδίκευση των τουριστικών πακέτων, έχει ως αποτέλεσμα την συνεχή επικαιροποίηση των μορφών τουρισμού. Οι νέες εναλλακτικές μορφές τουρισμού, οι οποίες δημιουργήθηκαν κυρίως για να αντιμετωπιστούν οι δυσμενείς και περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις που έχει ο σκληρός μαζικός τουρισμός, έχουν κατακλύσει το ενδιαφέρον των τουριστών. Χώρες όπως η Ελλάδα, που διαθέτουν πλούσιο φυσικό περιβάλλον και μεγάλη αγροτική ανάπτυξη, μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο σε αυτό το ανερχόμενο φαινόμενο.

3.2 Αγροτουρισμός

Ο αγροτουρισμός αφορά σε ένα σύνολο δραστηριοτήτων μικρής κλίμακας, ατομικής, οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής, που αναπτύσσονται στην ύπαιθρο και ειδικότερα στον αγροτικό χώρο και διοργανώνονται από τους ανθρώπους που απασχολούνται στον πρωτογενή τομέα και ειδικότερα τους αγρότες, προκειμένου να συμπληρώσουν το εισόδημά τους και να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσης (Λουβερδή, 2006).

Σύμφωνα με το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων είναι *«μία ειδική μορφή Τουρισμού Υπαίθρου, η οποία συνίσταται στο σύνολο των δραστηριοτήτων που συνδέονται με την αγροτική παραγωγή και το πολιτιστικό περιβάλλον των αγροτικών περιοχών, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και τοπική γαστρονομία, καθώς και την παροχή υπηρεσιών φιλοξενίας και εστίασης σε χώρους ενοποιημένους ή μη με αγροτικές εγκαταστάσεις»*. Ο αγροτουρισμός θεωρείται από την βιομηχανία του τουρισμού ως ένας τρόπος για να απομακρυνθούν οι επισκέπτες από τις μεγάλες πόλεις και από τις κυβερνήσεις σαν μία οικονομική φλέβα για τις αγροτικές κοινωνίες. (<http://www.minagric.gr>)

Μέσω του αγροτουρισμού, αναδεικνύονται νέες περιοχές και κυρίως ορεινές και υποανάπτυκτες περιοχές της χώρας, συμβάλλοντας έτσι στην συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού αλλά και στην αποκέντρωση του τουριστικού κυκλώματος και την αξιοποίηση περιοχών που έχουν περιθωριοποιηθεί ή φέρουν ελάχιστη ανάπτυξη. Πέραν όμως της αποκέντρωσης συμβάλλει και την άμβλυνση του προβλήματος της τουριστικής εποχικότητας που αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του τουρισμού της χώρας.

Σύμφωνα με τον Λογοθέτη (1998), ο αγροτουρισμός μπορεί να καταταχθεί σε δύο γενικές κατηγορίες, ανάλογα με τις δραστηριότητες του τουρίστα κατά τη διάρκεια παραμονής του στον αγροτικό χώρο:

- **Αμιγής Αγροτουρισμός:** όπου οι αγροτουρίστες κατά τη διάρκεια της διαμονής τους σε ένα κατάλυμα ασχολούνται είτε με αγροτικές εργασίες, όπως περιποίηση των ζώων, άρμεγμα, τυροκομία, θερισμός, τρύγος, μελισσοκομία κ.λπ., είτε με ψυχαγωγικές δραστηριότητες που προσφέρει το περιβάλλον της αγροτικής περιοχής, όπως πεζοπορία, ορειβασία, ιππασία, παρακολούθηση πουλιών, κολύμπι κ.α.
- **Σύνθετος Αγροτουρισμός:** όπου οι τουρίστες, εκτός από τις δραστηριότητες που εκδηλώνονται στον αμιγή τουρισμό, μπορούν να αναπτύξουν άλλες που ικανοποιούν κάποιες προσωπικές τους ανάγκες, όπως υγεία, αθλητισμό, θρησκεία, πολιτισμό κ.α.

Ο αγροτουρισμός, ιδανικά θα πρέπει να είναι έχει ως στόχους: (1) να φέρει τον επισκέπτη σε επαφή με τη φύση, καθώς και με τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο, στις οποίες θα μπορεί να συμμετάσχει, να ψυχαγωγηθεί και να νιώσει τη χαρά της περιήγησης, της γνώσης και της ανακάλυψης, (2) να συμβάλει στο να γνωρίσει ο επισκέπτης τις αγροτικές περιοχές, τις αγροτικές ασχολίες, τα τοπικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινή ζωή των κατοίκων, τα πολιτισμικά στοιχεία και τα αυθεντικά χαρακτηριστικά του χώρου αυτού, (3) να κινητοποιήσει τις παραγωγικές, πολιτισμικές και αναπτυξιακές δυνάμεις του τόπου, συμβάλλοντας έτσι στην αειφόρο περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου.

Συνοπτικά τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του αγροτουρισμού είναι:

- Αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό, από τους απασχολούμενους κυρίως στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα παραγωγής σε οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής μικρές τουριστικές μονάδες παροχής αγαθών και υπηρεσιών.
- Στηρίζεται στην αξιοποίηση των φυσικών, πολιτιστικών και ανθρώπινων τοπικών πόρων.
- Ικανοποιεί εξειδικευμένες προσωπικές ανάγκες του σύγχρονου ανθρώπου.
- Ο επισκέπτης τουρίστας συμμετέχει σε διάφορες δραστηριότητες που η ζωή της πόλης τις στερεί (Σδρόλιας, 2003).

Στην Ελλάδα, τα πρώτα βήματα του αγροτουρισμού έγιναν στις αρχές της δεκαετίας του '80, λίγο μετά την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, με τη θέσπιση ευρωπαϊκών και εθνικών κανονισμών και νόμων. Πολλές περιοχές της χώρας, εντάχθηκαν στο χάρτη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού ως αγροτουριστικοί προορισμοί και άρχισαν να έχουν ζήτηση από τους κατοίκους των μεγάλων αστικών κέντρων της χώρας (Ιακωβίδου, 2006).

Σύμφωνα με τον Κουτσούρη (1998), ο αγροτουρισμός στη μειονεκτικές περιοχές της χώρας αντιπροσωπεύει το 82,6% της επικράτειας και κατοικούνται από το 27,9% του πληθυσμού της χώρας, πιστεύεται ότι ο αγροτουρισμός είναι δυνατόν να αποτελέσει τη διέξοδο για την ανάπτυξη αυτών των περιοχών. Στη χώρα μας ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται:

- Σε χωριά ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.
- Σε νησιωτικές ή παραλιακές περιοχές, οι οποίες αξιοποιούν κυρίως τους θερινούς μήνες τον ήλιο και τη θάλασσα.
- Σε παραδοσιακούς οικισμούς, οι οποίοι έχουν να επιδείξουν μία ξεχωριστή αρχιτεκτονική, που προσελκύει τους κατοίκους των αστικών περιοχών.
- Κοντά σε προστατευόμενες περιοχές, όπως για παράδειγμα εθνικούς δρυμούς και υδροβιότοπους, οι οποίες εκτός από το φυσικό κάλλος,

επιτρέπουν στους επισκέπτες να εμπλουτίσουν τις γνώσεις τους σε θέματα οικολογίας.

- Σε καταλύματα συνεταιριστικής μορφής, όπου τα μέλη των συνεταιρισμών, τα οποία είναι κυρίως γυναίκες, προσφέρουν προϊόντα δικής τους ή τοπικής παραγωγής. (Κουτσούρης, 1998).

3.2.1 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα

Τα οφέλη που προσφέρει ο αγροτουρισμός στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων των αγροτικών περιοχών, συνοψίζονται στα εξής:

- Αναπτύσσεται όλες τις εποχές του χρόνου, αμβλύνοντας έτσι το πρόβλημα τις τουριστικής εποχικότητας, που ως γνωστόν, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα του ελληνικού τουρισμού
- Συμβάλλει στην ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας.
- Συμβάλλει στην άνοδο και ανάπτυξη του βιοτικού, κοινωνικού και πολιτιστικού επιπέδου της περιοχής.
- Συμβάλλει στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, και στην αύξηση της ετεροαπασχόλησης των αγροτικών νοικοκυριών.
- Συμβάλλει στην αύξηση της κοινωνικής ζωής και συναναστροφής, καθώς και στην εξάλειψη της απομόνωσης στα απομακρυσμένα από αστικά κέντρα χωριά.
- Μειώνει σημαντικά την αποδημία του τοπικού πληθυσμού.
- Συμβάλλει στην δημιουργία υποδομών ήπιας κλίμακας, οι οποίες προσαρμόζονται ομαλά με το φυσικό περιβάλλον.
- Συμβάλλει στην προώθηση των γεωργικών παραδοσιακών προϊόντων στην αγορά.
- Συνδυάζει την ανάπτυξη της περιφέρειας με την προστασία και ανάδειξη του φυσικού περιβάλλοντος, δεδομένου ότι είναι μια

τουριστική δραστηριότητα που δεν δρα ανταγωνιστικά προς τους φυσικούς πόρους.

- Συμβάλλει στην ευαισθητοποίηση τόσο των μόνιμων κατοίκων όσο και των επισκεπτών στην προστασία του φυσικού περιβάλλοντος και της πολιτιστικής κληρονομιάς (Σδρόλιας, 2003).

Μειονεκτήματα:

- Οι υποδομές ήπιας κλίμακας, εξαρτώνται άμεσα από τις επιχορηγήσεις με αποτέλεσμα να δημιουργούνται συμπεριφορές εξάρτησης.
- Η έλλειψη γνώσης για την διαχείριση της ποιότητας των αγροτικών προϊόντων, τα σχέδια ελέγχου υγιεινής και του συστήματος marketing αποτελεί ένα επιπλέον πρόβλημα.
- Ο ανεπαρκής τεχνολογικός εξοπλισμός σε συνδυασμό και με τους ανταγωνιστές που βρίσκονται σε πιο εξελιγμένο στάδιο ανάπτυξης.
- Τα καταλύματα και οι άλλες τουριστικές υπηρεσίες πολλές φορές δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες των πελατών.
- Η συνεχής μείωση της ελκυστικότητας παραδοσιακών αγροτικών εργασιών.
- Η δυσκολία πρόσβασης στις περισσότερες αγροτικές περιοχές (Σδρόλιας, 2003).

3.2.2 Προϋποθέσεις ανάπτυξης

Σύμφωνα με τον Κουτσούρη (1998), για να μπορέσει ο αγροτουρισμός να έχει μέλλον στη χώρα μας είναι απαραίτητες να ληφθούν μέτρα και πρωτοβουλίες. Ενδεικτικά θα πρέπει υπάρχουν:

- Ελκυστικός χώρος (φυσικός και πολιτιστικός) σε συνδυασμό με την ωραιότητα του τοπίου
- Επαρκώς δομημένη γη, καλά διατηρημένη από την ατομικής και οικογενειακής μορφής γεωργία
- Πλεονεκτική θέση της αγροτικής κατοικίας

- Ευρύχωροι οικιακοί χώροι, που να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για αγροτουριστικούς σκοπούς, χωρίς να απαιτούνται νέες μεγάλες επενδύσεις
- Επαρκές οικογενειακό εργατικό δυναμικό
- Το ελάχιστο απαιτούμενο της τουριστικής υποδομής (δρόμοι, τηλέφωνα, εστιατόρια, καταστήματα, δημοτικά ιατρεία, κλπ.)
- Ελκυστικός ψυχαγωγικός εξοπλισμός στην κοντινή ευρύτερη περιοχή
- Ευαισθησία και φιλοξενία από την αγροτική οικογένεια, αλλά και διατήρηση της δικής της ταυτότητας
- Επιχειρησιακή δυνατότητα στην κοινότητα και στην γύρω περιοχή
- Ύπαρξη μιας δυνατής τοπικής κεντρικής ομάδας (Καθοδηγητικός συνασπισμός) που να ενδιαφέρεται πραγματικά για την αγροτουριστική ανάπτυξη της περιοχής
- Επαγγελματική παροχή συμβουλών από μία καλά οργανωμένη υπηρεσία marketing
- Ολοκληρωμένη αναπτυξιακή προσέγγιση με τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων μερών της περιοχής στη διαδικασία αυτή
- Επαρκής υποστήριξη από το δημόσιο και ιδιωτικό τομέα
- Συνεργατική διάθεση των αγροτών της περιοχής για περαιτέρω ανάπτυξη και εξέλιξη

3.3 Οικοτουρισμός

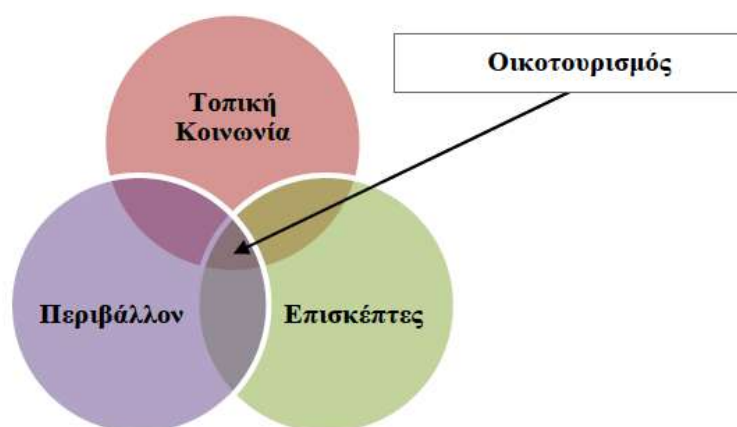
Ο οικοτουρισμός αναδείχθηκε τις τελευταίες δεκαετίες ως μια μορφή ήπιου και υπεύθυνου τουρισμού που μπορεί να συμβάλει στην αναζωογόνηση της ελληνικής υπαίθρου. Ταυτόχρονα ανταποκρίνεται στις ανάγκες του σύγχρονου τουριστικού κοινού για ενεργό συμμετοχή και δράση στις διακοπές του καθώς και για επαφή με τη φύση.

Ο οικοτουρισμός αναπτύχθηκε στις δεκαετίες '70 και '80 κατά τη διάρκεια του περιβαλλοντικού κινήματος.(Honey, 1999). Το αυξανόμενο

περιβαλλοντικό ενδιαφέρον σε συνδυασμό με μια αναδυόμενη δυσανασχέτηση για το μαζικό τουρισμό οδήγησε στην αυξημένη ζήτηση για εμπειρίες βασισμένες στη φύση του εναλλακτικού τουρισμού. Ταυτόχρονα, οι χώρες άρχισαν να συνειδητοποιούν ότι ο τουρισμός που βασίζεται στη φύση αποτελεί μέσο για την συσσώρευση ξένου συναλλάγματος και την παροχή μιας λιγότερο καταστροφικής χρήσης των πηγών από ότι εναλλακτικοί πόροι όπως η ξυλουργία και η γεωργία (Blamey, 2001).

Βασίζεται στην ανάδειξη και αξιοποίηση των φυσικών πόρων μιας χώρας για αυτό και πραγματοποιείται κυρίως σε περιοχές οικολογικού ενδιαφέροντος, όπως για παράδειγμα σε περιοχές θεσμοθετημένης περιβαλλοντικής προστασίας (π.χ. περιοχές Natura) και εμπεριέχει δραστηριότητες που μπορεί να έχουν επιστημονικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα.

Παρόλο που μέχρι σήμερα δεν έχει δοθεί ένας κοινά αποδεκτός ορισμός του οικοτουρισμού, οι περισσότεροι θεωρητικοί υποστηρίζουν ότι ο οικοτουρισμός πρέπει να επικεντρώνεται στην προστασία της φύσης και στις αρχές που σχετίζονται με την ευημερία, όπως την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, την ευημερία της τοπικής κοινωνίας και τη δυνατότητα απόλαυσης του τοπίου από τους τουρίστες, στα πλαίσια της προώθησης της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης και της εκπαίδευσης (Εικόνα 8).

Εικόνα 8: Τα συστατικά του Οικοτουρισμού

Πηγή: (Denny, 2004)

Τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του οικοτουρισμού είναι:

- Περιλαμβάνει ταξίδια σε φυσικές περιοχές, με σκοπό το θαυμασμό, τη μελέτη του τοπίου με τα άγρια ζώα και φυτά καθώς επίσης και τη συμμετοχή στις τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις.
- Το βασικό κίνητρο των ατόμων που επιλέγουν αυτή τη μορφή τουρισμού είναι η παρατήρηση, η μελέτη και η εκτίμηση της φύσης, καθώς και οι παραδοσιακοί πολιτισμοί των φυσικών αυτών περιοχών.
- Η φύση και το τοπίο λειτουργούν παράλληλα και ως στοιχεία τουριστικής έλξης και τουριστικού αξιοθέατου και έτσι αποτελούν παράγοντες της τουριστικής προσφοράς.
- Η επίδραση στο περιβάλλον της συγκεκριμένης μορφής τουρισμού είναι θετική, λόγω της φιλοσοφίας και στάσης έναντι της φύσης των τουριστών. Πραγματικά, ο οικοτουρίστας σέβεται το περιβάλλον, το προφυλάσσει και το αναδεικνύει.
- Ο οικοτουρισμός είναι σε γενικές γραμμές οργανωμένος από μικρές τοπικές κοινωνίες.
- Μειώνει στον τοπικό πληθυσμό το αίσθημα απομόνωσης, τονώνει το αίσθημα υπερηφάνειας για το τόπο τους και την παράδοση τους και συμβάλλει στη συγκράτηση του πληθυσμού των τοπικών κοινωνιών (Βενετσανοπούλου, 2006).

3.3.1 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα

- Οι οικοτουρίστες ενδιαφέρονται να διευρύνουν τις γνώσεις τους ως προς την τοπική χλωρίδα και πανίδα, δίνοντας μια φιλοσοφική διάσταση και στάση στην ενασχόλησή τους με τη φύση.
- Η επίδραση στο περιβάλλον της συγκεκριμένης μορφής τουρισμού είναι θετική, λόγω της φιλοσοφίας και στάσης έναντι της φύσης των τουριστών.

- Μειώνει στον τοπικό πληθυσμό το αίσθημα απομόνωσης, τονώνει το αίσθημα υπερηφάνειας για το τόπο τους, τα ήθη και έθιμα, αλλά και την παράδοσή τους.
- Συμβάλλει στη συγκράτηση του ενεργού και όχι μόνο πληθυσμού των τοπικών κοινωνιών.
- Ενισχύει την οικολογική ευαισθησία των πολιτών. Οι επισκέπτες μπορούν να θαυμάσουν τις φυσικές περιοχές και την πλούσια πολιτιστική κληρονομιά, προστατεύοντας παράλληλα την αυθεντικότητα των περιοχών αυτών.
- Τα εισοδήματα των κατοίκων των αγροτικών και ορεινών περιοχών αυξάνονται.

Μειονεκτήματα

- Ανεπαρκές επιχειρηματικό και ρυθμιστικό περιβάλλον.
- Προβληματική διάρθρωση των γενικών υποδομών.
- Ασθενής επιχειρηματική δραστηριότητα των ντόπιων κυρίως παραγόντων.
- Ύπαρξη αρκετών εμποδίων προσέλκυσης ξένων επενδύσεων.
- Χαμηλό επίπεδο διάθεσης για τη συνεχή εκπαίδευση και αναβάθμιση του ντόπιου ανθρώπινου δυναμικού.
- Συχνά ανεπαρκής σεβασμός και διάθεση προς το περιβάλλον και την γενικότερη προστασία αυτού.
- Εμφάνιση συχνών τάσεων γρήγορου πλουτισμού σε βάρος της ποιότητας των υπηρεσιών

3.3.2 Προϋποθέσεις ανάπτυξης

Για την ανάπτυξη του οικοτουρισμού σε μια περιοχή, πρέπει να ισχύουν κάποιες προϋποθέσεις. Η πρώτη προϋπόθεση είναι η ύπαρξη πλούσιου φυσικού περιβάλλοντος, η δεύτερη είναι η αλληλεπίδραση του οικοτουρισμού με το φυσικό περιβάλλον, που θα πρέπει να βασίζεται στην

εκπαίδευση, τη μάθηση και στη συναίσθηση της αξίας του, και η τρίτη ότι ο οικοτουρισμός θα πρέπει να είναι περιβαλλοντικά, κοινωνικο-πολιτιστικά και οικονομικά αειφόρος (Ανδριώτης, 2008).

Επιπλέον σημαντική προϋπόθεση είναι η τουριστική ανάπτυξη των παραδοσιακών οικισμών, των βιοτόπων, των εθνικών δρυμών κλπ. (Ανδριώτης, 2003), όπως χάραξη μονοπατιών, χαρτογράφηση των περιοχών, αναστύλωση παλιών κτισμάτων λαϊκής αρχιτεκτονικής και παλιών γεφυριών, να γίνουν παρατηρητήρια για την καλύτερη παρατήρηση της χλωρίδας και της πανίδας και να εκπαιδευτούν κατάλληλα άτομα, που θα προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στους τουρίστες, αυτής της εναλλακτικής μορφής τουρισμού.

Σύμφωνα με την International Ecotourism Society, οι επιχειρήσεις που προβάλλουν τον οικοτουρισμό θα πρέπει να τηρούν τις παρακάτω προϋποθέσεις:

- Η επιχείρηση να οργανώνει ταξίδια και ξεναγήσεις σε προστατευόμενες περιοχές και τόπους φυσικού κάλλους.
- Να παίρνει μέρος στην προστασία των ανανεώσιμων πόρων και πηγών του.
- Να δημιουργεί περιβαλλοντική γνώση.
- Να προσφέρει σημαντικά στη συντήρηση παραδοσιακών περιοχών.
- Να προσφέρει χαρακτηριστικά πλεονεκτήματα για την ενδυνάμωση των πληθυσμών.
- Να σέβεται τις τοπικές παραδόσεις.
- Να συνεισφέρει στην εκπαίδευση και γνωριμία του επισκέπτη με παραδόσεις, ήθη, έθιμα και λοιπές τοπικές συνήθειες

3.4 Ιαματικός τουρισμός

Σύμφωνα με το άρθρο 17 του Υπουργείου Τουρισμού όσον αφορά το θεματικό τουρισμό, ο ιαματικός τουρισμός «είναι μία ειδική μορφή παροχής τουριστικών υπηρεσιών σε περιοχές των οποίων κύριο χαρακτηριστικό αποτελεί η χρήση αναγνωρισμένων ιαματικών φυσικών πόρων για

θεραπευτικούς σκοπούς σε ειδικές εγκαταστάσεις. Συνίσταται ακόμη σε ένα σύνολο οργανωμένων και αλληλοσυμπληρούμενων δράσεων με κυρίαρχο στοιχείο την χρήση των ιαματικών νερών, και με στόχο την πρόληψη, τη διατήρηση ή την αποκατάσταση της σωματικής και ψυχικής υγείας και ευεξίας του ατόμου» <http://www.opengov.gr/tourism/?p=1435>.

Παραμένει κυρίαρχη μορφή του τουρισμού με ιστορία και παράδοση πολλών αιώνων και με ιδιαίτερη σημασία για τη χώρα μας, που διαθέτει ένα τεράστιο και σε μεγάλο βαθμό ανεκμετάλλευτο πλούτο ιαματικών πηγών (Βενετσανοπούλου, 2006).

Λειτουργούν πολλά κέντρα σε όλη την Ευρώπη και ιδιαίτερα στην ανατολική όπου αποτελεί σημαντικό κομμάτι των εθνικών οικονομιών. Στην Ελλάδα υπάρχουν καταγεγραμμένες 822 ιαματικές πηγές, από τις οποίες χρησιμοποιούνται σήμερα οι 348 (Πίνακας 2), οι οποίες αποτελούν μέρος του εθνικού πλούτου και είναι γνωστές για τις θεραπευτικές τους ιδιότητες από την αρχαιότητα. Οι ιαματικές πηγές είναι διάσπαρτες, κατέχουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αφού διαφέρουν από τα συνήθη λόγω θερμοκρασίας, δραστικών συστατικών, μεταλλικότητας των στοιχείων ή της χημικής σύστασης τους.

Πίνακας 2: Κατανομή Ιαματικών πηγών στην Ελλάδα

ΠΕΡΙΟΧΗ	ΙΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ
Νησιά	229
Στερεά Ελλάδα	156
Μακεδονία	115
Πελοπόννησος	114
Θεσσαλία	57
Ήπειρος	56
Θράκη	25

Ο μέσος όρος παραμονής των ατόμων στις λουτροπόλεις είναι γύρω στις 13-14 ημέρες, είναι άτομα κυρίως της τρίτης ηλικίας στην πλειοψηφία τους γυναίκες.

Ωστόσο τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μείωση του ιαματικού με το σημαντικότερο πρόβλημα να εντοπίζεται στο γεγονός ότι τα προηγούμενα χρόνια, το κόστος ήταν μικρό για τον επισκέπτη, γιατί :

- Το κράτος επιδοτούσε την υδροθεραπεία .
- Τις ιαματικές πηγές τις διαχειρίζονταν οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης και όχι επιχειρηματίες, ώστε να είναι το κέρδος το κύριο μέλημά τους.

3.4.1 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα

Τα πλεονεκτήματα των τοπικών κοινωνιών από την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού είναι:

- Εισροή περισσότερου συναλλάγματος εφόσον υπάρχει τουρισμός μακράς παραμονής
- Νέες θέσεις απασχόλησης με την τόνωση της οικονομικής δραστηριότητας, λόγω της ανάπτυξης των ιαματικών πηγών αλλά και λόγω κατασκευής αρχικής βασικής υποδομής όπως είναι η υποδομή υγείας και αθλητικών εγκαταστάσεων
- Ζήτηση για ανάπτυξη υπηρεσιών αγοράς
- Ζήτηση αγαθών για περισσότερους μήνες το χρόνο και εξομάλυνση της εποχικότητας των τουριστικών δραστηριοτήτων κατά τη διάρκεια των θερινών μηνών
- Σημαντικά έσοδα για τις τοπικές αρχές και υπηρεσίες
- Βελτίωση των υπηρεσιών στον τομέα των μεταφορών
- Ζήτηση για εγκαταστάσεις και ειδική υποδομή (ιατρική) υψηλού επιπέδου για τον εξοπλισμό των υδροθεραπευτηρίων και των ιατρικών μονάδων

Στα μειονεκτήματα κατατάσσονται τα παρακάτω:

- Ο ιαματικός τουρισμός στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται από έντονη εποχικότητα και επομένως από μικρά σχετικά οικονομικά οφέλη για την περιοχή.
- Ελλιπής διαφήμιση και πληροφόρηση του κοινού από τα Μ.Μ.Ε, σχετικά με αυτό το θέμα, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.

3.4.2 Προϋποθέσεις ανάπτυξης

Οι ελληνικές λουτροπόλεις μπορούν να αναπτυχθούν και να εξελιχθούν σε κέντρα τουρισμού υγείας δηλαδή σε κέντρα θεραπείας που να είναι και κέντρα αναψυχής και ηρεμίας για όλες τις ηλικίες για περισσότερους μήνες του έτους, αφού οι περισσότερες βρίσκονται κοντά στη θάλασσα και έχουν καλό κλίμα, βασικά στοιχεία για ποικίλες εφαρμογές στη θαλασσοθεραπεία και την κλιματοθεραπεία.

Συνοπτικά, προκειμένου να αναπτυχθεί ο ιαματικός τουρισμός στην Ελλάδα θα πρέπει να:

- Βελτιωθούν οι εγκαταστάσεις των λουτροπόλεων της χώρας με σύγχρονη υποδομή και εξοπλισμό.
- Ενταχθούν και άλλες εγκαταστάσεις που να συνδυάζουν και άλλες δραστηριότητες, ώστε να επιτευχθεί η προσέλευση ανθρώπων κάθε ηλικίας.
- Γίνουν επενδύσεις για την ανάπτυξη σύγχρονων κέντρων τουρισμού υγείας, όπως γίνεται με γοργούς ρυθμούς στις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης.
- Αξιοποίηση του μεγάλου ενδιαφέροντος από ξένους και ντόπιους να επενδύσουν στις ιαματικές πηγές της Ελλάδας για να τις μετατρέψουν σε σύγχρονα κέντρα τουρισμού υγείας.

3.5 Θρησκευτικός τουρισμός

Ο θρησκευτικός τουρισμός είναι μια μορφή τουρισμού που βασίζεται στην επίσκεψη, ξενάγηση ή περιήγηση και γνωριμία χώρων θρησκευτικής σημασίας όπως θρησκευτικά μνημεία, μνημεία εκκλησιαστικής αρχιτεκτονικής, εκκλησίες, μοναστήρια κ.λ.π, που πολλές φορές έχουν ιστορικό, πολιτισμικό ή εκπαιδευτικό ενδιαφέρον (Σφακιανάκης, 2000).

Στον θρησκευτικό τουρισμό οι μετέχοντες καλούνται είτε εν μέρει είτε αποκλειστικά από θρησκευτικούς λόγους. Υπάρχουν μορφές του εναλλακτικού τουρισμού, οι οποίες μπορούν να συνδυασθούν με τον θρησκευτικό τουρισμό, όπως ο πολιτιστικός τουρισμός και για το λόγο αυτό από πολλούς θεωρείται ότι ο θρησκευτικός τουρισμός αποτελεί υποκατηγορία του πολιτιστικού αφού συχνά παρατηρείται το φαινόμενο, θρησκευτικοί χώροι ή θρησκευτικού περιεχομένου εκδηλώσεις να έχουν αποβάλλει το πνευματικό στοιχείο του προσκυνήματος και να λειτουργούν απλά και μόνο ως πολιτιστικοί χώροι. (Πολύζος, 2010). Ο θρησκευτικός τουρισμός από την αρχαιότητα μέχρι και σήμερα δεν έχει πάψει να έχει μια σημαντική παρουσία και στην ελληνική τουριστική πραγματικότητα με σταθερή ζήτηση. Η Ελλάδα διαθέτει πολλά θρησκευτικά μνημεία, πολλά εκ των οποίων έχουν μοναδική καλλιτεχνική, πολιτισμική και ιστορική αξία, ο συνδυασμός θρησκευτικού και πολιτιστικού τουρισμού είναι αναπόσπαστο κομμάτι των προθέσεων για την περαιτέρω ανάπτυξη και βιωσιμότητα της μορφής αυτής τουρισμού.

Μετακινήσεις θρησκευτικού χαρακτήρα γίνονται σε όλο τον κόσμο ανεξάρτητα από τη θρησκεία που επικρατεί στις διάφορες περιοχές. Στη χώρα μας γίνονται κατά τη διάρκεια των μεγάλων χριστιανικών γιορτών, αλλά και των τοπικών γιορτών προς τιμήν μνήμης Αγίων, πολιούχων πόλεων και χωριών, ή εκείνων για τους οποίους έχουν χτιστεί μοναστήρια και εξωκκλήσια. Αυτές οι τοπικές γιορτές παίρνουν συχνά τη μορφή πανηγυριών στα οποία συρρέουν χιλιάδες άνθρωποι. (Σφακιανάκης, 2000).

Τα χαρακτηριστικά των θρησκευτικών τουριστών έχουν μεγάλη ηλικιακή, οικονομική, κοινωνική και επαγγελματική διασπορά και ανήκουν σε όλες τις κοινωνικές τάξεις.

3.5.1 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα

Ο θρησκευτικός τουρισμός παρέχει την ευκαιρία να συντηρηθούν και να προβληθούν τα διάφορα θρησκευτικά μνημεία. Φυσικά, ο θρησκευτικός τουρισμός ενέχει και το οικονομικό στοιχείο, αφού δεν είναι καθόλου αμελητέα τα οικονομικά οφέλη που αποφέρει στις περιοχές υποδοχής θρησκευτικών τουριστών (Λαγός, 2011).

Σημαντικό μειονέκτημα είναι η μικρή χρονική διάρκεια των ταξιδιών, καθώς δεν διαρκούν πάνω από τρεις μέρες.

3.5.2 Προϋποθέσεις ανάπτυξης

Για τη χώρα μας η πρόκληση και οι προοπτικές είναι μεγάλες, καθώς ο θρησκευτικός τουρισμός, σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, είναι το ταχύτερα αναπτυσσόμενο τουριστικό προϊόν από το 2007 και μετά. Σημειωτέον ότι στην Ελλάδα υπάρχουν 17 μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO, από τα οποία τα πέντε είναι περιοχές θρησκευτικού ενδιαφέροντος (Λαγός, 2011).

Για την ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού δεν χρειάζεται ειδική υποδομή, αλλά μόνο τη βασική. (Ανδριώτης, 2003).

3.6 Πολιτιστικός τουρισμός

Οι Macintosh και Goeldner (όπως αναφέρεται στους Πασχαλίδη & Καμπούρη-Ιωαννίδου, 2002) το 1986 ανέφεραν ότι «ο πολιτιστικός τουρισμός αφορά κάθε ταξίδι που πραγματοποιείται με στόχο να γνωρίσουμε τον πολιτισμό, την ιστορία, την τοπική κουλτούρα και κληρονομιά του τόπου ενδιαφέροντος, τον παλαιό και σύγχρονο τρόπο ζωής».

Αυτό το είδος τουρισμού απευθύνεται σε κοινό υψηλού μορφωτικού επιπέδου και περιλαμβάνει τις δραστηριότητες που στοχεύουν στην παροχή γνώσεων προς τους τουρίστες για την ιστορία και την κουλτούρα της περιοχής που επισκέπτονται (Gartner, 1996). Στα σημεία ενδιαφέροντος περιλαμβάνονται:

- επισκέψεις σε ιστορικά και αρχαιολογικά μνημεία, σε παραδοσιακούς οικισμούς και αίθουσες τέχνης, περιοχές με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική, περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους,
- παρακολουθήσεις συναυλιών, θεατρικών παραστάσεων και επιδείξεων παραδοσιακών χορών και
- συμμετοχή σε εκδηλώσεις, όπως πανηγύρια, φεστιβάλ και σε κοινωνικές και πνευματικές δραστηριότητες (Σφακιανάκης, 2000).

Στόχος του είναι η ανάδειξη και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και των αρχαιολογικών, ιστορικών και αρχιτεκτονικών μνημείων. Ο πολιτιστικός τουρισμός έχει επιμορφωτικό χαρακτήρα για το επισκέπτη, τον οποίο φέρνει σε άμεση επαφή με την ιστορία και τον πολιτισμό του τόπου. Οι τουρίστες που επιλέγουν αυτή τη μορφή τουρισμού είναι συνήθως μέσης και μεγάλης ηλικίας, υψηλού οικονομικού και κυρίως υψηλού μορφωτικού επιπέδου. Είναι άνθρωποι που ενδιαφέρονται για τον πολιτισμό, την ιστορία, τα ήθη και τα έθιμα άλλων λαών, τα γράμματα και τις τέχνες, καθώς και τις λαϊκές παραδόσεις. Γνωρίζουν τους περισσότερους από τους πολιτιστικούς πόρους του τουριστικού προορισμού που επιλέγουν και με τα ταξίδια τους επιβεβαιώνουν και εμπλουτίζουν τις γνώσεις τους (Βενετσανοπούλου, 2006).

Τα τελευταία χρόνια, έχει γίνει φανερή η σημαντική σχέση του τουρισμού με τον πολιτισμό και ολοένα περισσότερες χώρες βασίζουν πλέον την τουριστική τους ανάπτυξη στην προβολή και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς τους. Με βάση τα αποτελέσματα της πρόσφατης έκθεσης του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ για το 2013 (http://www3.weforum.org/docs/TTCR/2013/TTCR_CountryHighlights_2013.pdf, Travel & Tourism Competitiveness Report 2013-Highlights), η Ελλάδα κατέχει την 25^η θέση παγκοσμίως για τους πολιτισμικούς πόρους της και την 3^η θέση για την τουριστική υποδομή της, ως προορισμός τουριστικού ενδιαφέροντος.

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού εκτιμά ότι ο πολιτιστικός τουρισμός αναπτύσσεται με ρυθμό 15% τον χρόνο και ότι το 37% όλων των διεθνών ταξιδιών περιλαμβάνει ένα πολιτιστικό στοιχείο.

3.6.1 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα

Όπως αναφέρει ο Σφακιανάκης, (2000), τα πλεονεκτήματα του Πολιτιστικού Τουρισμού είναι:

- Προβάλλει τα πολιτιστικά στοιχεία του τόπου προορισμού και ταυτόχρονα τα ενισχύει και τα προστατεύει.
- Προστατεύει το περιβάλλον αφού η βιωσιμότητά του προϋποθέτει μια καλή περιβαλλοντική κατάσταση.
- Έχει ως βασικό στοιχείο του την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού προκειμένου να συμμετέχει και αυτός στην προσπάθεια ανάπτυξης και ενδυνάμωσης του.
- Επιμηκύνει τη τουριστική περίοδο διασπείροντας την τουριστική κίνηση σε όλες τις εποχές του χρόνου.
- Αποτελεί όργανο προώθησης του τουρισμού στις αγροτικές και περιφερειακές περιοχές προβάλλοντας τις παραδόσεις των ιθαγενών κοινοτήτων.
- Συμβάλλει στην οικονομική ανασυγκρότηση και ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών και της περιφέρειας, άμβλυνση των ανισοτήτων μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών
- Συμβάλλει στην τοπική οικονομική αναζωογόνηση και την ευημερία, αφού συμβάλλει στη δημιουργία νέων ευκαιριών απασχόλησης.
- Συμβάλει στην προβολή της χώρας σε διεθνές επίπεδο, μέσα από τη δημιουργία ταυτότητας

Καθώς όμως ο τουρισμός είναι μια δραστηριότητα ιδιαίτερα εντατική και έχει ως πρωταρχικό σκοπό την κερδοφορία, σε πολλές περιπτώσεις η ανάπτυξή του οδηγεί σε ζημιογόνες συνέπειες για έναν τόπο όπως:

- Υποβάθμιση, καταστροφή των τοπικών οικοσυστημάτων μέσω της κατασπατάλησης των φυσικών πόρων
- Αλλοίωση της αρχιτεκτονικής, της πολιτισμικής φυσιογνωμίας και της έκτασης οικισμών
- Εξασθένηση των τοπικών παραδόσεων και επηρεασμό της κουλτούρας και του τρόπου ζωής του ντόπιου πληθυσμού
- Μεταβολή του κοινωνικού και οικονομικού ιστού
- Φθορά στα μνημεία ενδιαφέροντος από την άμετρη και άναρχη εκμετάλλευσή τους (Παυλογεωργάτος κ.α., 2005).

3.6.2 Προϋποθέσεις ανάπτυξης

Ο πολιτιστικός τουρισμός αναπτύσσεται παράλληλα με άλλες μορφές τουρισμού και απαραίτητη προϋπόθεση ανάπτυξής του είναι η ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού και των τοπικών φορέων, καθώς και η εκπαίδευσή τους σε θέματα διαχείρισης και προστασίας του πολιτιστικού πλούτου. Τα κυριότερα προβλήματα για την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού είναι:

- Η έλλειψη υποδομής στο οδικό κυρίως επαρχιακό δίκτυο.
- Η έλλειψη κατάλληλων τοπικών πολιτιστικών στελεχών (Ζούνης, 2015)

3.7 Αθλητικός τουρισμός

Όπως αναφέρει το Υπουργείο Τουρισμού στο άρθρο 5, *«ως Αθλητικός Τουρισμός νοείται κάθε ανάμειξη ενεργητική ή/και παθητική σε αθλητικές δραστηριότητες εντασσόμενες στο πλαίσιο του τουρισμού ως επιλογή και με πρωτεύοντα στόχο την ψυχαγωγία και την ήπια άθληση και όχι τη συμμετοχή σε αθλητικά δρώμενα ή την προετοιμασία τους για αυτά».*

Διακρίνεται στις εξής κατηγορίες:

- Τουρισμός Αθλητικών Διοργανώσεων: περιλαμβάνει τους τουρίστες που ταξιδεύουν για να παρακολουθήσουν αθλητικούς αγώνες, συνδυάζοντας χρονικά τις διακοπές τους με τις αθλητικές διοργανώσεις, αλλά και τις ομάδες αθλητών, τους μεμονωμένους αθλητές, τις αποστολές, τους τεχνικούς και τους δημοσιογράφους, που ταξιδεύουν για να συμμετέχουν σε αθλητικούς αγώνες και παρατείνουν χρονικά τη διαμονή τους στον τόπο διεξαγωγής του αθλητικού αγώνα.
- Τουρισμός Αθλητικής Αναψυχής και Περιπέτειας: περιλαμβάνει τους τουρίστες που στο πλαίσιο των διακοπών τους αποβλέπουν παράλληλα και στη βελτίωση της υγείας, της φυσικής κατάστασης και ευεξίας, ή που επισκέπτεται έναν ασυνήθιστο, δυσπρόσιτο, απομονωμένο ή εξωτικό χώρο για τη διεξαγωγή δραστηριοτήτων αναψυχής (<http://www.opengov.gr/tourism/?p=1447>).

3.7.1 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα

Ο αθλητικός τουρισμός αποτελεί μία από τις πιο γρήγορα αναπτυσσόμενες μορφές τουρισμού παγκοσμίως, καθώς σύμφωνα με διεθνείς οργανισμούς το 25% των τουριστών κάνει σπορ στις διακοπές, ενώ ο αθλητικός τουρισμός είναι υπεύθυνος για 220 εκατ. διεθνείς αφίξεις και έχει 12μηνη διάρκεια. Στην Ελλάδα, αν και δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία υπολογίζεται ότι προσελκύει το 10% των συνολικών αφίξεων. Στην Ευρώπη το 22% όλων των πακέτων για διακοπές αφορούν τον αθλητικό τουρισμό, ενώ παγκοσμίως ο Αθλητικός Τουρισμός «τρέχει» με 14% ετησίως αυξανόμενος. Κατέχει ήδη ένα ποσοστό 25% ως εναλλακτική μορφή Τουρισμού σε κάποιες χώρες και συνεχίζει απτόητος την ανοδική του πορεία σε όλο τον κόσμο. (<https://www.sportsexelixis.gr/ypiresies/athlitikos-tourismos/>). Ιδιαίτερα στη χώρα μας, ο αθλητικός τουρισμός, μετά την τέλεση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 στην Αθήνα, έχει προσλάβει σημαντικές κοινωνικό- οικονομικές διαστάσεις

Όσον αφορά τις τοπικές κοινωνίες, οι θετικές επιπτώσεις του αθλητικού τουρισμού είναι η ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας, η ενδυνάμωση των

τοπικών παραδόσεων και ταυτότητας των κατοίκων μιας περιοχής, η διευκόλυνση των σχέσεων των κατοίκων μιας περιοχής με τον υπόλοιπο κόσμο και το ερέθισμα για την κατασκευή υποδομών.

Μπορεί να έχει και αρνητικές επιπτώσεις όπως διαταραχή της τοπικής κοινωνίας, επίπτωση στην τοπική παράδοση και ταυτότητα, εμφάνιση βίας σχετική με την διεξαγωγή των εκδηλώσεων ή μπορεί να ενισχύσει τις τριβές μεταξύ κοινωνιών.

3.7.2 Προϋποθέσεις ανάπτυξης

Βασική προϋπόθεση για την ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού είναι η δημιουργία εγκαταστάσεων άθλησης εκ μέρους των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων και η απασχόληση έμπειρων γυμναστών, εκπαιδευτών αθλημάτων κλπ. Μια επένδυση με εγκαταστάσεις άθλησης, ανεβάζει το επίπεδο αξίας και απόλαυσης των διακοπών, παράλληλα δε με την ανταγωνιστικότητα και το κύρος της ξενοδοχειακής επιχείρησης, βελτιώνει την πληρότητά της και γενικά προσελκύει πελατεία υψηλής εισοδηματικής στάθμης (Ηγουμενάκης, κ.α. 1998)

Συνοπτικά, για την σωστή ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού απαιτούνται:

- Δημιουργία υποδομών φιλικές προς το περιβάλλον για την ποιοτική αναβάθμιση της ζωής
- Ισόρροπη ανάπτυξη όλων των αθλημάτων
- Ισομερής γεωγραφική κατανομή
- Προστασία της ολυμπιακής ιδέας, ιστορικών μνημείων και θεσμών από τη βεβήλωση και την εμπορευματοποίηση
- Σύνδεση του αθλητισμού με την εκπαίδευση.

3.8 Μορφωτικός ή Εκπαιδευτικός τουρισμός

Σύμφωνα με τον Richie (2003), «ο εκπαιδευτικός τουρισμός μπορεί να οριστεί ως η τουριστική δραστηριότητα που πραγματοποιείται από άτομα που κάνουν μία εκδρομή είτε μονοήμερη είτε με διανυκτέρευση και η εκπαίδευση και η μάθηση αποτελεί πρωταρχικό ή δευτερεύον μέρος του ταξιδιού».

Ο εκπαιδευτικός τουρισμός περιλαμβάνει:

- Διοργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για φοιτητές κολλεγίων και πανεπιστημίων
- Προγράμματα εκπαιδευτικού και πολιτιστικού περιεχομένου για εκδρομές σχολείων και πανεπιστημίων από την Ελλάδα και το εξωτερικό
- Προγράμματα εκπαίδευσης και γνωριμίας της Ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς
- Προγράμματα εκμάθησης της Ελληνικής γλώσσας (Λαγός, 2005).

Ο εκπαιδευτικός τουρισμός εμφανίζει ανοδικές τάσεις παγκόσμια. Βασικό κίνητρο για την προσέλκυση του μαθητικού και φοιτητικού τουρισμού είναι η προσφορά συγκεκριμένων εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Για εκπαιδευτικούς σκοπούς οργανώνονται επίσης ομαδικές εκδρομές σπουδαστών σε διάφορες χώρες, όπου συνδυάζεται η απόκτηση γνώσεων με ταυτόχρονη ψυχική ανάταση, ακόμα και κρουαζιέρες, στις οποίες παίρνουν μέρος ολόκληρες τάξεις με το εκπαιδευτικό προσωπικό τους που συνεχίζουν τα μαθήματά τους ταξιδεύοντας (Βενετσανοπούλου, 2006).

3.8.1 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα

Ο εκπαιδευτικός τουρισμός θεωρείται μία από τις σημαντικότερες αναπτυσσόμενες τουριστικές αγορές. Επειδή συνήθως πραγματοποιείται σε περιόδους εκτός τουριστικής κίνησης, μπορεί να προσφέρει σημαντικά οφέλη σε μια περιοχή με πλούσια πολιτιστικά στοιχεία, τα οποία αποτελούν πόλο έλξης για εκπαιδευτικό και μαθητικό τουρισμό, προερχόμενο τόσο από την Ελλάδα όσο και από το εξωτερικό (Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας, 2016).

3.8.2 Προϋποθέσεις ανάπτυξης

Για την ανάπτυξη αυτής της μορφής τουρισμού απαιτείται πέρα από βασική τουριστική υποδομή και ειδική υποδομή, όπως για παράδειγμα πλούσια προγράμματα πολιτιστικών, καλλιτεχνικών και μορφωτικών εκδηλώσεων. Κάτι τέτοιο όμως προϋποθέτει την ύπαρξη θεάτρων, μουσείων, πινακοθηκών, ιστορικών χώρων, βιβλιοθηκών, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων κλπ (Ηγουμενάκης, Κραβαρίτης, 2004).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΤΙΑ ΕΥΒΟΙΑ

4.1 Εισαγωγή

Η περιοχή της Εύβοιας είχε τόσο την κατάλληλη γεωγραφική μορφολογία, όσο και την ποιότητα των φυσικών πόρων, για να αποτελέσει κέντρο σημαντικής οικονομικής δραστηριότητας κι ανάπτυξης από τα αρχαία χρόνια έως σήμερα. Πρόκειται για ένα νομό με πλούσια οικονομική ανάπτυξη, όμορφες παραλίες, φυσικά οικοσυστήματα και μοναδική αρχιτεκτονική κληρονομιά.

4.2 Γεωγραφική περιγραφή

Η Εύβοια είναι το δεύτερο μεγαλύτερο νησί της Ελλάδας, η έκτασή του νησιού είναι 3.654 τ.χλμ και εκτείνεται με κατεύθυνση από βορειοδυτικά προς νοτιοανατολικά κατά μήκος της βορειοανατολικής ηπειρωτικής Στερεάς Ελλάδας. Έχει 180 χλμ. και κυμαινόμενο πλάτος από 8 μέχρι 50 χλμ. Στο κοντινότερο σημείο με τη Στερεά Ελλάδα είναι κτισμένη η πρωτεύουσα και μεγαλύτερη πόλη του νησιού η Χαλκίδα.

Γεωλογικά η Εύβοια αποτελεί συνέχεια της Αττικής. Ο νομός περιλαμβάνει το νησί της Εύβοιας, το νησί Σκύρος, τα νησιά του ευβοϊκού κόλπου, Πεταλιόι, τα Λιχαδονήσια, οι νησίδες ανοικτά των Στυρών και ένα ηπειρωτικό τμήμα της στερεάς Ελλάδας, δυτικά του πορθμού του Ευρίπου (Καλέμης, 2000).

Διαθέτει εντυπωσιακό τοπίο με βουνά που φτάνουν σε ύψος μέχρι και τα 1743 μέτρα, με δάση και μια φανταστική γραμμή ακτών οι οποίες εκτείνονται σε 678 χλμ, με πάμπολλες παραλίες στο μήκος τους. Μεγάλες περιοχές στο νησί είναι αραιοκατοικημένες.. Η ανάπτυξή της είναι περιορισμένη, σχετικά με άλλα μέρη της Ελλάδος. Η Χαλκίδα συνδέεται σιδηροδρομικά με την Αθήνα αλλά και οδικά.

Εικόνα 9: Κεντρική και Νότια Εύβοια

Ο πληθυσμός του νομού σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2011 ανέρχεται στις 215.132. Η Χαλκίδα θεωρείται αναμφισβήτητα ο ομφαλός της Εύβοιας όχι εξαιτίας της θέσης της, αφού είναι στο κέντρο του νησιού αλλά λόγω και του ρόλου που παίζει ως πρωτεύουσα του νομού. διοικητικό, οικονομικό και πολιτιστικό (www.eviavillas.gr/theisland.html) και κατοικείται από 90.000 κατοίκους (www.visit-evia.gr).

4.3 Κλιματολογικές συνθήκες

Γενικά το κλίμα της είναι εύκρατο και υγιεινό με ήπιους χειμώνες και ζεστά καλοκαίρια, που συντελεί στην άφθονη βλάστηση και στη φυσική της ομορφιά. Οι θερμοκρασίες σε μέσο όρο είναι στους 17.9°C με μέγιστη τους 21.5°C. Η περιοχή διατηρεί υψηλά επίπεδα υγρασίας που φτάνουν σε μέσο όρο το 66,6%.

Η Κεντρική και Νότια Εύβοια έχει αρκετές βροχοπτώσεις. Επικρατούν άνεμοι βορείων διευθύνσεων με μεγάλες εντάσεις. Συχνά πνέουν άνεμοι μεγάλης έντασης τον χειμώνα και κατά τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο το

καλοκαίρι, οι οποίοι πολλές φορές γίνονται καταστρεπτικοί για την γεωργία (Μπέλλας, 2002).

4.4 Χλωρίδα και πανίδα

Η χλωρίδα και η πανίδα του νομού είναι αξιοσημείωτη και γνωστή από τα αρχαιότερα χρόνια. Ιδιαίτερα στα ορεινά σημεία της, στα οποία συναντάει κανείς 1.190 στρέμματα δασικής έκτασης με έλατα, οξιές, καστανιές, πεύκα κ.α. Στο κέντρο της Εύβοιας, η Δίρφη το ψηλότερο βουνό της, το Ξηροβούνι και η περιοχή της Στενής αποτελούν έναν σημαντικό βοτανικό παράδεισο, με σπάνια είδη λουλουδιών. Η περιοχή συντηρεί πάνω από 700 είδη φυτών, ορισμένα από τα οποία είναι σπάνια, ενδημικά ή και προστατευόμενα είδη. Από αυτά, ορισμένα φύονται μόνον σε αυτή την περιοχή και πουθενά αλλού στον κόσμο.

Η Όχη και ο Καβοντόρος είναι στη κυριολεξία ένας βοτανικός παράδεισος για την Ελλάδα και την Ευρώπη. Παρά το μικρό του μέγεθος το βουνό της Όχης θεωρείται μια από τις πιο άγνωστες και ενδιαφέρουσες περιοχές για την μελέτη των φυτών.

Σε ολόκληρο το νομό υπάρχουν σπάνια είδη φυτών όπως:

- Ευβοϊκή άλυσος (*Alyssum euboicum*).
- Κενταύρια η εβνοειδής (*Centaurea ebnooides*).
- Καμπανούλα (*Campanula incurva*).
- Έβενος του Σίμπθορπ (*Ebenus sibthorpii*).
- Ευβοϊκό ηράνθεμο (*Fritillariaeuboica*) Είδος υπό εξαφάνιση
- Ευβοϊκό Όνοσμο (*Onosmaeuboica*)
- Αναρριχώμενη Σκορτσονέρα (*Scorzoneraserpentinica*)

Αλλά και σπάνια είδη μικρών ζώων όπως:

- Τυφλοπόντικας (*Talpa caeca*)
- Ακανθόχοιρος (*Erinaceus concolor drozdorskii*)

- Η Ευβοϊκή μπριάνα (*Barbus plebejus euboicus*) – Επικίνδυνα υπό εξαφάνιση
- Η Τρανορινόλοφος Νυχτερίδα (*Rhinolophus ferrumequinum*) που επίσης προστατεύεται από τη σύμβαση της Βόννης και τη συνθήκη της Βέρνης

Επιπλέον υπάρχουν απειλούμενα είδη όπως Φιδαετός, Χρυσασαετός, Πετρίτης, Σπιζαετός, Μαυροπετρίτης, Σφηκιάρης, Μπούφος κ.α. Στον νομό Ευβοίας υπάρχουν τουλάχιστον 15 καταφύγια άγριας ζωής.

4.5 Γεωλογία

Το έδαφος της αποτελείται κυρίως από σχιστόλιθους, ενώ παρουσιάζει πολλές γεωλογικές διαπλάσεις. Το μεγαλύτερο μέρος της περιοχής της νότιας Εύβοιας, καλύπτεται από σχιστόλιθους και σιπολινομάρμαρα. Με τα πετρώματα αυτά η περιοχή γνώρισε οικονομική άνθηση. Σε πολλά σημεία υπάρχουν αρχαία λατομεία που βρίσκονται κυρίως στους δυτικούς πρόποδες της Όχης και στην ευρύτερη περιοχή του Αγίου Δημητρίου. Σε όλους τους δήμους εντοπίζεται άργιλος και μάρμαρα λευκά ή χρωματιστά ενώ στο νότιο τμήμα του νησιού υπάρχει το μάρμαρο Καρύστου.

4.6 Υποδομές – Οδικό δίκτυο

Το Εθνικό Οδικό Δίκτυο της Εύβοιας, είναι ένα δίκτυο που κατασκευάστηκε την δεκαετία του '50. Συνολικά έχει μήκος περίπου 250 χλμ. και αποτελείται από τρεις (3) εθνικές οδούς:

1. Την Ε.Ο. "Χαλκίδα - Ιστιαία - Λ. Αιδηψού" με μήκος 152 χλμ.
2. Την Ε.Ο. "Θήβα - Ριτσώνα - Χαλκίδα - Αλιβέρι - Λέπουρα" με μήκος 72,14 χλμ.
3. Την Ε.Ο. "Σχηματάρι - Χαλκίδα " με μήκος περίπου 15 χλμ

Είναι ένα δίκτυο με πολλά προβλήματα, που έχει παραμείνει στην αρχική του χάραξη, χωρίς βελτίωση των γεωμετρικών του χαρακτηριστικών, όπως εξομάλυνση οδοστρωμάτων, βελτίωση επικλίσεων, αύξηση πλάτους

διατομής, βελτίωση οριζοντιογραφίας, κλπ., ιδιαίτερα σε περιπτώσεις που η υφιστάμενη κατάσταση κρίνεται επικίνδυνη αιτία πρόκλησης τροχαίων ατυχημάτων.

Ένα δίκτυο, χωρίς βελτίωση των χαρακτηριστικών του οδοστρωμάτων, με αύξηση της αντοχής τους, έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στις αυξημένες με το χρόνο, ανάγκες κυκλοφοριακού φόρτου, χωρίς έργα υποδομής, κατασκευή-συντήρηση-διαπλάτυνση τεχνικών έργων (Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας (http://library.tee.gr/digital/hal/hal_m9/hal_m9_brokari.pdf)).

4.7 Τουριστικοί πόροι και υπηρεσίες τουρισμού

Το νησί είναι γεμάτο εκπλήξεις και παρότι παρουσιάζει απίστευτη φυσική ομορφιά και σημαντικά ιστορικά αξιοθέατα, είναι και παραμένει ανεξερεύνητο κατά ένα μεγάλο μέρος από τον τουρισμό.

4.7.1 Φυσικοί πόροι

Ο Νομός Εύβοιας παρά τον νησιωτικό χαρακτήρα, χαρακτηρίζεται από την διάθεση ποικίλων φυσικών πόρων ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και οικολογικού ενδιαφέροντος

4.7.1.1 Υδροβιότοποι

Ο νομός Εύβοιας ξεχωρίζει για τους υδροβιότοπους οι οποίοι από έρευνα και καταμέτρηση της WWF Ελλάς είναι περίπου 36. Από οικολογική άποψη είναι ιδιαίτερα σημαντικοί για τον υδρολογικό κύκλο και αποτελούν σημαντικούς σταθμούς αλλά και καταφύγια για τα εκατομμύρια αποδημητικά πουλιά αλλά και των υδρόβιων – αμφίβιων ζώων και ερπετών, γι αυτό και τους κάνει ιδανικούς για παρατήρηση και μελέτη πουλιών και ζώων.

Μερικοί από τους σημαντικότερους υδροβιότοπους στην Κεντρική και Νότια Εύβοια είναι:

1. Εκβολές Βουδώρου – Υγρότοπος έκταση: 300 στρ.
2. Ορυχεία Αλιβερίου – Νότια Εύβοια – Υγρότοπος έκταση: 50 στρ.

3. Αλιβέρι – Νότια Εύβοια – Υγρότοπος έκταση: 18 στρ.
4. Λίμνη Δύστου – Νότια Εύβοια- Υγρότοπος έκταση: 4.750 στρ.
5. Ψαχνά ή Λιβιάδι ή Κολοβρέχτης – Κεντρική Εύβοια – Υγρότοπος έκταση: 800 στρ.
6. Ποτ. Λίλας – Κεντρική Εύβοια – Υγρότοπος
7. Όρος Πυξαριάς – Κεντρική Εύβοια (<http://www.visitevia.com/>)

Μέσα από ένα πλέγμα δραστηριοτήτων, που θα στηρίζεται στον οικοτουρισμό, τον εκπαιδευτικό και περιηγητικό τουρισμό μπορούν να αξιοποιηθούν.

4.7.1.2 Οικοσυστήματα

Στον Νομό Ευβοίας υπάρχουν πλούσια οικοσυστήματα. Το Όρος Όχη στην περιοχή Καρυστίας, ο Κάμπος Καρύστου, το Ποτάμι στην περιοχή Καρυστίας, το Ακρωτήριο Καφηρέας στην περιοχή Καρυστίας, το Δάσος Στενής, το Δάσος Δέλφι, το Μεγάλο και Μικρό Λιβάρι στην Ιστιαία, το Δέλτα Ξηριά στη βόρεια Εύβοια, το Υδροχαρές Δάσος του Αγ. Νικολάου στη βόρεια Εύβοια, το Όρος Κόχυλας στη νήσο Σκύρο, και το οικοσύστημα του "Κολοβρέχτη" στην περιοχή Πίσσωνα.

4.7.1.3 Ακτές – Παραλίες

Ο Νομός διαθέτει μια ακτογραμμή συνολικού μήκους 890 χλμ. Όπου υπάρχουν 110 περίπου παραλίες διαφόρων μεγεθών και με μεγάλη ποικιλία φυσικού περιβάλλοντος, από τις οποίες μόνο 20 (18%) θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν οργανωμένες. Οι ακτές που έχουν αξιοποιηθεί περισσότερο είναι οι ακτές του Βόρειο και Νότιου Ευβοϊκού, οι ακτές της Βορείου Ευβοίας και οι ακτές από τα Νέα Στύρα έως την Κάρυστο. Ειδικότερα στην Κεντρική και Νότια Εύβοια, στις περιοχές Αλιβερίου και Νέων Στύρων υπάρχουν 9 και 11 αντίστοιχα παραλίες από τις οποίες μόνο μία σε κάθε περιοχή, είναι οργανωμένη.

4.7.1.4 *Ιαματικές πηγές - Λουτρά*

Στο Βασιλικό, πολύ κοντά στη Χαλκίδα, βρίσκονται τα Λασπόλουτρα, τα οποία είναι γνωστά από την αρχαιότητα, αλλά δεν είναι αξιοποιημένα (Λαγός, 2015).

4.7.1.5 *Σπήλαια*

Ο νομός έχει σπήλαια από τα οποία μερικά έχουν μεγάλη ιστορική, αρχαιολογική και σπηλαιολογική αξία. Τα περισσότερα από αυτά είναι ακόμη ανεξερεύνητα και αναξιοποίητα. Στην Άτταλη, στους πρόποδες του Όρους Δίρφυς, υπάρχει μια από τις τρεις καλύτερες και μεγαλύτερες σπηλιές της Ευβοίας. Βρίσκεται 300 μέτρα δυτικά της Άτταλης μέσα σε ένα φαράγγι άγριας φύσης και ομορφιάς. Στην Γλυφάδα και συγκεκριμένα στην τοποθεσία Πόλη υπάρχει στην παραλία ένα σπήλαιο με σταλακτίτες. Στα Καλύβια περιοχής Καρύστου υπάρχει το σημαντικό σπήλαιο της Αγ. Τριάδας. Στον Αγ. Αθανάσιο, κοντά στη Χαλκίδα, βρίσκεται η σπηλιά «η Βοϊδοκλέφτρα», η οποία έχει αποδειχθεί ότι ήταν τόπος κατοικίας ανθρώπων της νεολιθικής εποχής. Στα Μανίκια, νοτιοδυτικά της Κύμης, συναντάμε ένα σπήλαιο ανεξερεύνητο στο οποίο καταλήγουν υπόγεια τα νερά της πηγής «Καταβόθρας» (Λαγός, 2015).

4.7.1.6 *Φαράγγια*

Στην περιοχή Καλλιανού της Καρύστου υπάρχει το περίφημο φαράγγι του Δημοσάρι. Στον Αγ. Αθανάσιο συναντάμε το πολύ όμορφο φαράγγι της Αγάλης, στο τέλος του οποίου βρίσκεται η σπηλιά η Βοϊδοκλέφτρα. Φαράγγι υπάρχει και στην Άτταλη, όπως και κοντά στην Λίμνη το μικρό φαράγγι των Καναλιών

4.7.1.7 *Αρχαιολογικοί χώροι - Κάστρα*

Στο Νομό Εύβοιας συναντάμε αξιόλογους αρχαιολογικούς χώρους και ευρήματα. Στο κεντρικό τμήμα του Νομού έχουμε πρώτα τη Χαλκίδα, που σχεδόν ολόκληρη η έκταση που καταλαμβάνει η σημερινή πόλη θεωρείται

αρχαιολογικός χώρος. Στην περιοχή της Ερέτριας, ολόκληρη η σημερινή πόλη που βρίσκεται μέσα στα τείχη της αρχαίας θεωρείται αρχαιολογικός χώρος, χαρακτηριστικό στοιχείο τουριστικής έλξης είναι το αρχαίο θέατρο, ενώ υπάρχουν επίσης αρχαία νεκροταφεία στην περιοχή έξω από τα τείχη, προϊστορικοί οικισμοί και λείψανα προϊστορικής και κλασικής κατοίκησης. Στην Αμάρυνθο υπάρχει Μακεδονικός τάφος και το ιερό της θεάς Αμαρυνθίας Αρτέμιδας. Στον άξονα Αλιβερίου - Κύμης οι κύριοι αρχαιολογικοί χώροι εντοπίζονται στον Κάραβο όπου υπάρχει προϊστορικός οικισμός, στο Αυλωνάρι, στον Οριό, στον Οξύλιθο, (παλαιά πόλη της Κύμης) και στην Άνω Ποταμιά. Στο Νότιο τμήμα του νομού αρχαιολογικά ευρήματα έχουν εντοπιστεί στις περιοχές Δύστος, Αγ. Απόστολοι Πετριών, Κριεζιά, Αλμυροπόταμος, Ν. Στύρα, Νημπορειό, Κάψαλα, Μαρμάρι και στη μείζονα περιοχή της πόλης της Καρύστου.

Στους πρόποδες του βουνού Όχη, πάνω από την Κάρυστο, δεσπόζει το κόκκινο κάστρο της, ή Castello Rosso. Κατασκευασμένο σε ύψωμα, σε απόσταση από τη θάλασσα «επιβλέπει» όλη την πεδιάδα μέχρι την παραλία. Χτίστηκε από τους Λομβαρδούς πάνω σε βυζαντινές βάσεις κι αποτέλεσε αντικείμενο διεκδίκησης Βυζαντινών, Φράγκων και Βενετών, οι οποίοι και το κατείχαν μέχρι την κατάληψη της Εύβοιας από τους Τούρκους. Φρούριο γεμάτο ιστορίες, θρύλους, ιπποτικούς έρωτες και παραδόσεις. Στη βορινή πλευρά που είναι απροσπέλαστη, σώζονται ερείπια Ρωμαϊκού Υδραγωγείου. Η ιστορία του κάστρου είναι συνδεδεμένη με την ιστορία της περιοχής. Κατά μία εκδοχή, το μεσαιωνικό Καστέλλο Ρόσσο χτίστηκε μεταξύ 1209 - 1216 από Βερονέζο βαρόνο, και γύρω του δημιουργήθηκε η πόλη, καθώς οι κάτοικοι έχτιζαν τα σπίτια τους κοντά, για λόγους ασφαλείας.

Το Κάστρο Μπούρτζι βρίσκεται στη παραλία της Καρύστου και είναι κτισμένο το 1350 μ.Χ. Σώζεται ακέραιο. Για την ανέγερσή του οι Βενετοί χρησιμοποίησαν ως δομικά υλικά τα μαρμάρινα κομμάτια από το Ναό του Απόλλωνα, που βρίσκεται στο κέντρο της αγοράς της πόλης. Είναι διώροφο εξαγωνικού σχήματος με πολλές πολεμίστρες και 24 μπουκαπόρτες περιβόλου.

Εικόνες 10 και 11: Castello Rosso

4.7.1.8 Μουσεία - Βυζαντινές εκκλησίες και μονές

Οι περισσότεροι Βυζαντινοί ναοί του νομού ευρίσκονται στην περιοχή της Κύμης. Βυζαντινές εκκλησίες υπάρχουν στο Αυλωνάρι, στο Αλιβέρι, στον Αλμυροπόταμο, στην Οκτωνιά (Μονή Αγ. Δημητρίου), στη Χαλκίδα (Αγία Παρασκευή), στους Καθενούς (Υπαπαντή του Χριστού), στο Μετόχι (οι μονές Χιλιαδούς και οσίου Νικολάου του Σικελιώτη), στον Πάλιουρα

(Μοναστήρι της Παναγίας), στη Στενή (Παλιοπαναγιά), στη Λίμνη (Βυζαντινή Μονή Αγ. Νικολάου και μεταβυζαντινή μονή Οσίου Δαυίδ) και στο Προκόπι (εκκλησία του Αγίου Ιωάννου του Ρώσσου, όπου υπάρχει το σκήνωμα του Αγίου).

Αρχαιολογικά μουσεία υπάρχουν στη Χαλκίδα, στην Ερέτρια και στην Κάρυστο. Στη Χαλκίδα υπάρχουν ακόμα Βυζαντινό Μουσείο και Λαογραφικό Μουσείο. Αξιόλογο επίσης λαογραφικό και ιστορικό μουσείο βρίσκεται στην Κύμη.

4.7.2 Ξενοδοχειακές μονάδες και ξενώνες

Σύμφωνα με το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, τα καταλύματα στην Εύβοια παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα 3.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 3, από το 2009 και μετά παρουσιάζεται μια αύξηση στα ξενοδοχειακά καταλύματα από 2 μέχρι 4 αστέρων, ενώ αντίθετα, περιορίζονται τα καταλύματα ενός αστέρα.

Όσον αφορά τα καταλύματα τύπου camping η Εύβοια διαθέτει εννέα μονάδες για camping. Εκτός από τα ξενοδοχεία και τα camping, η Εύβοια διαθέτει κι έναν αριθμό αγροτουριστικών καταλυμάτων. Πιο συγκεκριμένα, στο νομό λειτουργούν 16 αγροτουριστικές μονάδες πρώτης κατηγορίας.

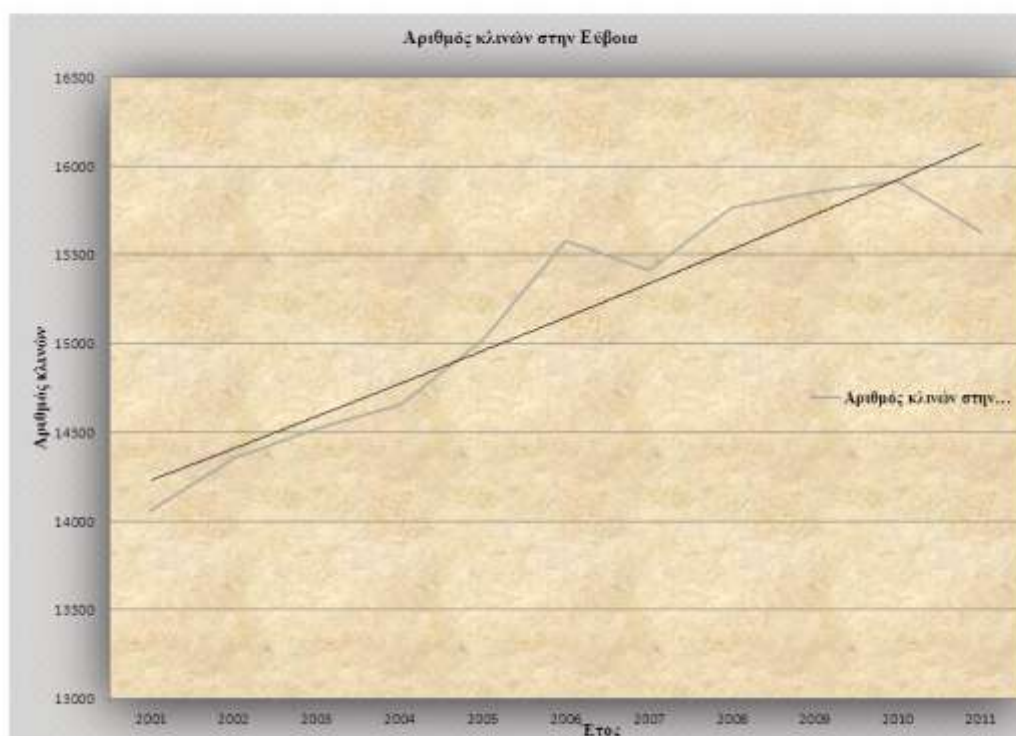
Σύμφωνα με μελέτη του ΚΕΠΕ (2001), για το νομό Εύβοιας, ο αριθμός των κλινών των ενοικιαζόμενων δωματίων ξεπερνάει τις 30000 κλίνες (Διάγραμμα 1).

Πίνακας 3: Καταλύματα στον Νομό Εύβοιας

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2015
Ξενοδοχεία										
5 *****	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3
4 ****	9	8	8	9	10	13	14	14	15	15
3 ***	28	29	31	33	37	48	50	50	52	53
2 **	137	139	139	143	144	158	156	155	150	149
1 *	37	30	30	28	27	29	29	29	28	27
Σύνολο	213	208	210	215	221	251	252	251	248	247
Camping										
5 *****	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
4 ****	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1
3 ***	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3
2 **	-	-	-	-	-	-	-	-	-	5
1 *	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
Σύνολο	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9

Πηγή: Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος www.grhotels.gr

Αριθμός κλινών στο Ν. Εύβοιας

Διάγραμμα 1: Αριθμός κλινών στο νομό Εύβοιας

Πηγή: Λαγός, 2015

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΝΟΤΙΑ ΕΥΒΟΙΑ

5.1 Εισαγωγή

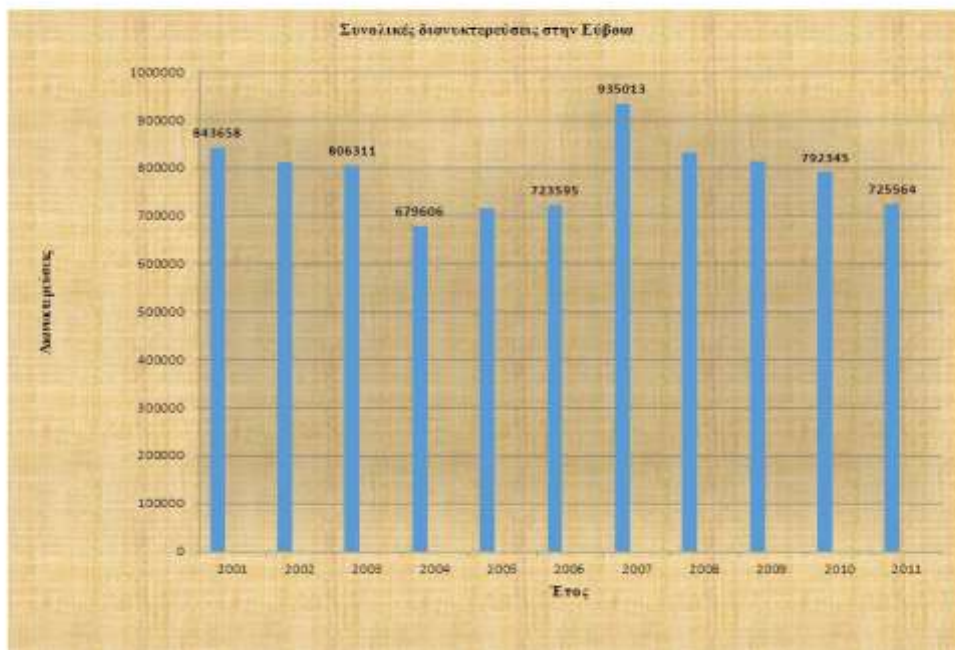
Ο νομός Εύβοιας διαθέτει ένα πολύ πλούσιο και ποικίλο φυσικό περιβάλλον, γεγονός που μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης του τουρισμού. Τα χαρακτηριστικά που διαθέτουν οι φυσικοί του πόροι ευνοούν την ανάδειξη και των ειδικών μορφών τουρισμού, που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της περιοχής και συγχρόνως σέβονται το περιβάλλον.

5.2 Στοιχεία για την τουριστική ανάπτυξη στον νομό

Η Εύβοια αποτελεί έναν σημαντικό κι ενδιαφέροντα τουριστικό προορισμό για διακοπές και τα πανέμορφα τοπία και αξιοθέατά της προσφέρονται για εξερεύνηση και περιήγηση και η μορφολογία του εδάφους, προσφέρει ποικίλες δραστηριότητες για τους επισκέπτες. Ο τουρισμός αποτελεί τη βασική οικονομική δραστηριότητα του νησιού, όχι μόνο λόγω των γεωγραφικών του στοιχείων, αλλά κι από το γεγονός ότι ο τουρισμός, αυτός καθαυτός, αποτελεί το βασικό προϊόν της ελληνικής οικονομίας.

Σύμφωνα με έρευνα του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), όπως αναφέρει ο Λαγός (2015), ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν για τις διανυκτερεύσεις τουριστών στην Εύβοια για το διάστημα 2001-2011. Όπως φαίνεται από το παρακάτω διάγραμμα 1, οι διανυκτερεύσεις παρουσίασαν μεγάλη άνοδο κατά το έτος 2007. Από τα επόμενα έτη φαίνεται μια σταδιακή πτώση που πιθανώς να ευθύνεται στην οικονομική κρίση (<https://slideplayer.gr/slide/5592393>)

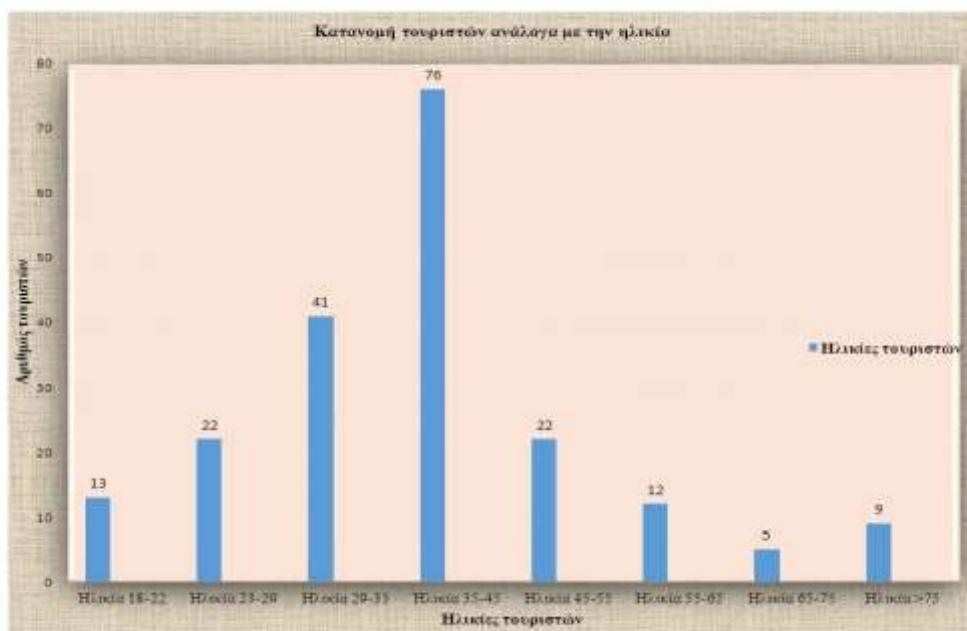
Διανυκτερεύσεις στο Ν. Εύβοιας

Διάγραμμα 2: Διανυκτερεύσεις στον νομό Εύβοιας κατά τα έτη 2001-2011

Πηγή: Λαγός, 2015

Κατανομή τουριστών ανάλογα με την ηλικία

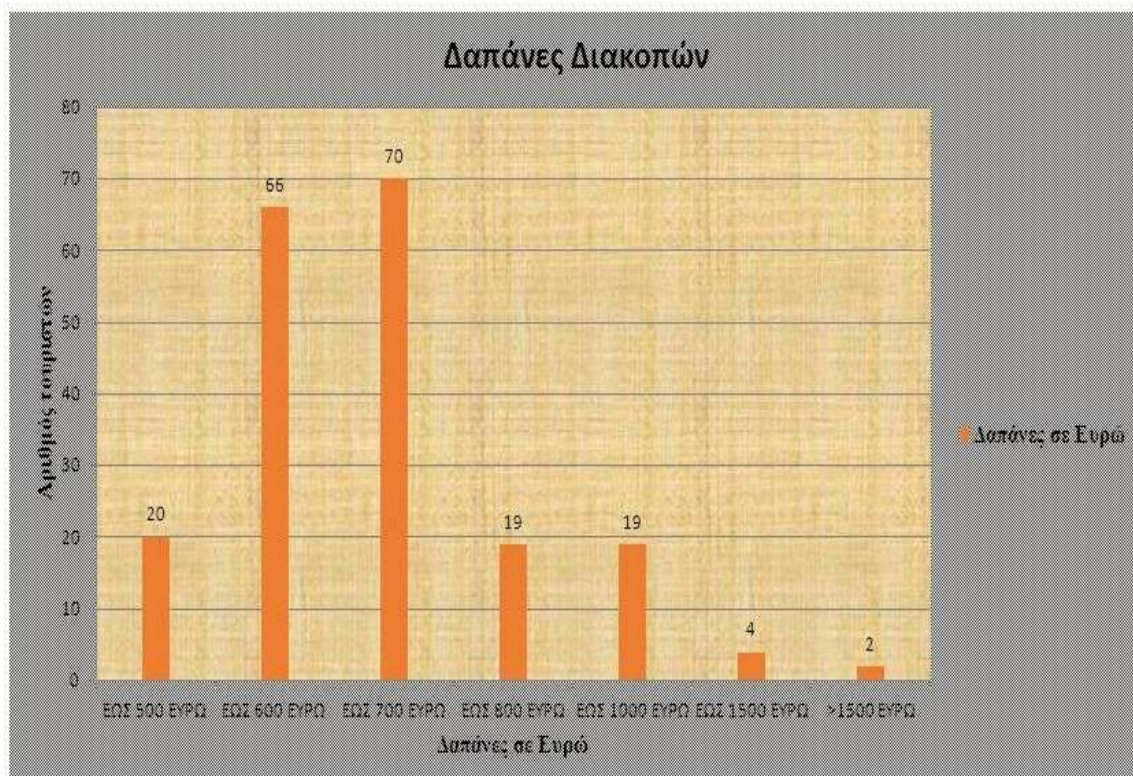

Διάγραμμα 3: Κατανομή τουριστών ανάλογα με την ηλικία

Πηγή: Λαγός, 2015

Στο διάγραμμα 3, φαίνεται ότι οι ηλικίες που προτιμούν τον νομό Ευβοίας ως τουριστικό προορισμό, είναι στην πλειοψηφία τους μεταξύ 35-45 ετών.

Δαπάνες διακοπών τουριστών

Διάγραμμα 4: Δαπάνες διακοπών τουριστών στην Εύβοια

Πηγή: Λαγός, 2015

Οι τουρίστες στον νομό, δαπανούν 700€, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 4

Τα κίνητρα των τουριστών είναι κυρίως πολιτιστικά, οικολογικά, λαογραφικά, αναψυχής.

Τα χαρακτηριστικά των τουριστών που επισκέπτονται το νησί είναι:

- Νέοι με έντονη διάθεση διασκέδασης και αίσθηση ελευθερίας.
- Άτομα με οικολογικές και πολιτιστικές ανησυχίες.

- Άτομα μέσης κοινωνικής τάξης που διαθέτουν οικονομικούς πόρους.
- Άτομα με οικογένεια.

5.3 Ανάλυση SWOT της Κεντρικής και Νότιας Εύβοιας

Η τουριστική υποδομή στην Κεντρική και Νότια Εύβοια δεν είναι ικανοποιητικά αναπτυγμένη και ο τουρισμός δεν έχει αναπτυχθεί το ίδιο σε όλες τις περιοχές του νομού.

Στο νομό μπορούν να υπάρξουν όλα τα είδη τουρισμού. Ιδιαίτερα στην Κεντρική και Νότια Εύβοια, ο συνδυασμός της υπέροχης θάλασσας, των ορεινών σημείων αλλά και η εύκολη πρόσβαση μπορούν να δώσουν την ώθηση ώστε να αναπτυχθούν με μεγάλη επιτυχία πολλές μορφές εναλλακτικού τουρισμού και έτσι να διαφοροποιηθεί η περιοχή σε σχέση με άλλους τουριστικούς προορισμούς, αξιοποιώντας τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που έχει:

- Το ιδιαίτερο φυσικό περιβάλλον της
- Τα πολιτιστικά και αρχαιολογικά στοιχεία της
- Τα μνημεία και κτίρια της πολιτιστικής κληρονομιάς
- Τα ιδιαίτερα στοιχεία της θρησκευτικής παράδοσης και κληρονομιάς
- Τις τουριστικές διαδρομές και τους προορισμούς τουριστικής έλξης
- Τις τοπικές παραδοσιακές δραστηριότητες
- Τις πολιτιστικές εκδηλώσεις

Δυνάμεις	Αδυναμίες	Ευκαιρίες	Απειλές
Εξαιρετική γεωγραφική θέση	Εποχικότητα τουρισμού	Επενδύσεις και ενισχύσεις των υφιστάμενων υποδομών	Αδυναμία προσέλκυσης επενδύσεων
Τουρίστες για οικογενειακό τουρισμό	Έλλειψη σημαντικών τουριστικών υποδομών	Έμφαση στην ανάπτυξη νέων περιοχών	Παροχή κακής ποιότητας τουριστικών υπηρεσιών
Εύκολη πρόσβαση	Κακό οδικό δίκτυο στο νομό	Έμφαση στην ανάπτυξη υποδομών εναλλακτικών μορφών τουρισμού	Εποχικότητα τουριστικών επιχειρήσεων
Ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού	Μικρός αριθμός πολυτελών ξενοδοχείων	Προβολή του νομού στα τουριστικά forum	Έλλειψη τουριστικής ταυτότητας
Μεγάλος αριθμός μικρών καταλυμάτων	Συγκέντρωση τουριστών σε συγκεκριμένες περιοχές		
Πολύ μεγάλη ακτογραμμή	Αναρχη δόμηση		
Τουρίστες από μεσαίες ηλικιακές ομάδες	Τουρισμός χαμηλού εισοδήματος		
Μεγάλες δυνατότητες αθλητικού τουρισμού και τουρισμού περιπέτειας	Απουσία τουριστικού μάρκετινγκ		
Άριστο φυσικό περιβάλλον και κλίμα			

5.4 Εναλλακτικός τουρισμός στην Κεντρική και Νότια Εύβοια

Η περιοχή προσφέρεται για ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού, όπως: Αγροτουρισμός, Θρησκευτικός, Αθλητικός, Πολιτιστικός, Ιστορικός, Φυσιολατρικός, Τουρισμός Περιπέτειας και Θαλάσσιος τουρισμός.

5.4.1 Αγροτουρισμός

Ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να γνωρίσει τους αγροτικούς χώρους, τις αγροτικές εργασίες, τα αγροτικά προϊόντα, την παραδοσιακή κουζίνα και την καθημερινότητα των κατοίκων. Στην Κεντρική και Νότια Εύβοια υπάρχουν οργανωμένα αγροκτήματα, αγροτουριστικά καταλύματα και παραδοσιακοί ξενώνες όπου οι φίλοι του αγροτουρισμού, θα βρουν τον ιδανικότερο τόπο να ζήσουν και να γνωρίσουν τη ζωή της υπαίθρου, τις αγροτικές και κτηνοτροφικές ασχολίες, να εξερευνήσουν τους φυσικούς θησαυρούς, να γνωρίσουν την παραδοσιακή φιλοξενία, να παρασκευάσουν και να μαγειρέψουν τα τοπικά παραδοσιακά προϊόντα, όπως τυροκομικά, κρασί, μέλι, γλυκά, να ικανοποιήσουν όλες τις αισθήσεις τους και να αποκτήσουν μοναδικές και αξέχαστες εμπειρίες. Στα καταλύματα στην Νότια Εύβοια οι επισκέπτες μπορούν να συμμετέχουν σε υπαίθριες δραστηριότητες όπως:

- τάισμα, άρμεγμα και κούρεμα αιγοπροβάτων
- τρύγο και πάτημα των σταφυλιών
- μάζεμα των ελιών
- ζύμωμα και ψήσιμο ψωμιών σε παραδοσιακούς φούρνους
- παρασκευή ζυμαρικών και τυροκομικών προϊόντων
- παρασκευή γλυκών ταψιού και κουταλιού
- παρασκευή τσίπουρου – λικέρ κλπ

5.4.2 Θρησκευτικός Τουρισμός

Τα ελληνικά μοναστήρια αποτελούν θαυμάσια τεκμήρια τέχνης και τεχνικής, χτισμένα από τον 10ο αιώνα συνδυάζουν την θρησκευτική παράδοση με την εξέλιξη της αρχιτεκτονικής και της ζωγραφικής στον

ελληνικό χώρο. Σε όλο το μήκος και πλάτος της Εύβοιας λειτουργούν δεκαέξι μονές, ιδιαίτερου ιστορικού και θρησκευτικού ενδιαφέροντος, μνημεία της ελληνικής ορθοδοξίας, τα οποία αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής μας κληρονομιάς, αξιόλογο πόλο έλξης επισκεπτών και προσφέρουν έντονες συγκινήσεις στους λάτρεις του θρησκευτικού τουρισμού. Επιβλητικοί ιεροί ναοί στέκουν σε διάφορα σημεία με μακραίωνη ιστορία, ενώ πολυάριθμα μοναστήρια συνθέτουν ένα μοναδικό "σκηνικό" με ιδιαίτερο θρησκευτικό χαρακτήρα. (www.goevia.com). Ο τουρίστας στην Κεντρική και Νότια Εύβοια έχει την ευκαιρία να επισκεφθεί εντυπωσιακά μοναστήρια και εκκλησίες με σπουδαία ιστορία, όπως την Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου Καρυών, την Ιερά Μονή Κοιμήσεως της Θεοτόκου Μάτζαρη, την Ιερά Μονή Αγίου Νικολάου Άνω Βάθειας, η Ιερά Μονή Αγίου Γεωργίου ΑΡΜΑ κ.α.

5.4.3 Τουρισμός Περιπέτειας

Ο επισκέπτης μπορεί να εκμεταλλευτεί το φυσικό περιβάλλον του νησιού, συνδυάζοντας δραστηριότητες που θα ικανοποιήσουν και τον πιο απαιτητικό επισκέπτη και λάτρη της φύσης και του βουνού ταυτόχρονα. Δραστηριότητες όπως το windsurfing, το kitesurfing, το diving, το Rafting, η Ιππασία, η αναρρίχηση σε βράχο ή βουνό, Bungee - Jumping, το αλεξίπτωτο βουνού ή παραπέντε, σαφάρι με Jeep4X4 ή μοτοσικλέτα, αγώνες ποδηλάτου και αγώνες αυτοκίνητου.

- Ανάβαση Κύμης: Διεξάγεται κάθε χρόνο και θεωρείται από τις πιο τεχνικές και όμορφες αναβάσεις. Οι συμμετέχοντες και θεατές έχουν τη δυνατότητα να απολαύσουν έναν θεαματικό αγώνα 52 στροφών, στην πιο τεχνική ανάβαση του Πανελλήνιου Πρωταθλήματος Αναβάσεων. Ο αγώνας πραγματοποιείται σε ένα όμορφο περιβάλλον της ευρύτερης περιοχής της Εύβοιας και προσελκύει πολλούς επισκέπτες.
- Ράλλυ Εύβοιας: Έχει διάρκεια 2 ημέρες αγώνα, με συνολικά 400 κlm στην άγρια φύση και με μία ειδική ημέρα ανάβασης σε πανέμορφες

διαδρομές. Ο αγώνας έχει διάρκεια 5 αγωνιστικές μέρες, συνολικό μήκος σχεδόν 1300 χλμ και 9 ειδικές διαδρομές με μήκος 925 χλμ.

- 4x4 Off-roading: Σαφάρι με Jeep 4X4 ή Μοτοσικλέτα είναι η διάσχιση δασικών δρόμων, περάσματα ποταμών, λασπωμένων χωματόδρομων και ανάβαση βουνών με Jeep 4X4 ή μοτοσικλέτα. Οι επισκέπτες μένουν κατάπληκτοι από τις μαγευτικές διαδρομές, τους ορεινούς όγκους, τα άγρια βράχια, τα δάση, τους χείμαρρους, τα πλατάνια, τα πεύκα, τα έλατα, τις καστανιές, τις καταβόθρες, τις νεροτριβές, τα σπήλαια, τους παραδοσιακούς οικισμούς και τις απάτητες παραλίες της Εύβοιας. Το σαφάρι συνδυάζει την περιπέτεια με την ομορφιά της φύσης. Στη Εύβοια λόγω της εδαφικής της ιδιομορφίας υπάρχουν πολλές φυσικές διαδρομές για εξερεύνηση. Οι ορεινοί όγκοι του, της Δίρφης, του Ξεροβουνίου, του Ολύμπου, του Μαυροβουνίου, των Κοτυλαίων, της Βρωμονέρας στο κέντρο και της Όχης στο νότο, είναι οι ιδανικότεροι για σαφάρι.
- Ποδήλατο βουνού: Οι ορεινοί όγκοι της Κεντρικής Εύβοιας, με τους πολλούς χωματόδρομους, τα πυκνά δάση, το άγριο και τραχύ τοπίο, τις καταπράσινες ρεματιές, τα ρυάκια, τους καταρράκτες, τα καλντερίμια και τα ξεχασμένα χωριουδάκι είναι ιδανικοί για ποδηλατικές διαδρομές με mountain bike για έμπειρους και αρχάριους ποδηλάτες. Οι όγκοι της Δίρφης, αποτελούνται από κατηφορικά μονοπάτια και περιλαμβάνουν μέχρι και 10% ανηφορικά μονοπάτια και εκεί διοργανώνονται κάθε χρόνο ποδηλατικοί αγώνες σε ειδικά διαμορφωμένη πίστα με μεγάλη συμμετοχή αθλητών και θεατών. Του Ολύμπου και των Κοτύλαιων στην Κεντρική Εύβοια είναι ιδανικοί για σύντομες ή ολοήμερες εναλλακτικές εξορμήσεις. Οργανωμένους ποδηλατικούς αγώνες και διοργανώσεις, διασυλλογικούς αγώνες, καταβάσεις, εκδρομές κλπ τόσο της ποδηλασίας δρόμου όσο και του ποδήλατου βουνού οργανώνουν οι πολυάριθμες ομάδες φίλων του ποδηλάτου στο νομό.
- Κανόε – καγιάκ: Τα ορμητικά νερά του ποταμού Μανικιάτη, ιδιαίτερα στην περιοχή του Δήμου Κονιστρών προσφέρονται για

συναρπαστικές εμπειρίες ράφτινγκ και αποκτούν όλο και μεγαλύτερη δημοτικότητα μεταξύ των οπαδών του αθλήματος. Το ποτάμι προσφέρεται για αγωνιστική κατάβαση, όπως και για χαλαρή περιήγηση.

- Bungee Jumping: Στη νέα μεγάλη γέφυρα της Χαλκίδας λειτουργεί ένα από τα θεαματικότερα bungee sites στην Ελλάδα. Ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να δοκιμάσει τα όρια της αντοχής του, ενώ μπορεί να θαυμάσει και τη θέα της παλίρροιας του Ευρίπου.
- ENVIPOΣ CHALLENGE SUMMING- Κόντρα στο Ρεύμα: Είναι ένα θαλάσσιο άθλημα που διεξάγεται στη Χαλκίδα, στον Ευβοϊκό κόλπο και είναι η προσπάθεια των κολυμβητών να περάσουν κάτω από τη γέφυρα της Χαλκίδας κολυμπώντας αντίθετα στα δυνατά ρεύματα του Ευβοϊκού. Οι αθλητές βιώνουν τη δοκιμασία, την αντοχή, την άνοδο της αδρεναλίνης τη συγκίνηση, την ευχαρίστηση και τη ψυχική ευφορία.
- Αλεξίπτωτο πλαγιάς ή Parapente: Το ορεινό ανάγλυφο της Εύβοιας με τις πολλές και καθαρές πλαγιές σε συνδυασμό με τις κλιματολογικές συνθήκες αποτελούν ιδανικές συνθήκες και επιτρέπουν πτήσεις συνήθως από την άνοιξη έως και το Φθινόπωρο.
- Rafting στον ποταμό Μανικιάτη, στην περιοχή της Κύμης: Η κατάβαση του ποταμού Μανικιάτη με φουσκωτή βάρκα αποτελεί μοναδική εμπειρία για τους φίλους του σπορ. Το rafting είναι ένα πολύ κοινωνικό άθλημα που φέρνει τον άνθρωπο σε επαφή με το φυσικό περιβάλλον και του προσφέρει τη δυνατότητα να ανακαλύψει τοπία και ομορφιές που είναι απροσπέλαστα με άλλο μέσο.

5.4.4 Αθλητικός Τουρισμός

Η Εύβοια είναι ένας παράδεισος για τους λάτρεις της φύσης και του αθλητισμού. Όλες τις εποχές του έτους οι επισκέπτες μπορούν είτε να συμμετέχουν ως αθλητές είτε να παρακολουθήσουν αθλητικούς αγώνες να ζήσουν τη δράση, την πρόκληση, τη δοκιμασία και τη συγκίνηση

ανακαλύπτοντας συγχρόνως το φυσικό περιβάλλον, τη μοναδικότητα του τοπίου, την ομορφιά της φύσης σε όλο της το μεγαλείο και να αισθανθούν τα τοπικά χρώματα και τα αρώματα. Μπορούν να συμμετέχουν σε πεζοπορίες και ορειβασίες, στην εξερεύνηση φαραγγιών, σε αναρριχήσεις, σε ποδηλασίες και τοξοβολίες (www.eoschalkidas.gr)

- Πεζοπορία και ορειβασία: Η μορφολογία του εδάφους, τα επιβλητικά βουνά με τα πυκνά και καταπράσινα δάση και το άγριο, τραχύ και επιβλητικό τοπίο στο νότο, τους υδροβιότοπους, τα φαράγγια, τα ποτάμια, τα γεφύρια, τα λιθόστρωτα, τις νεροτριβές, τους μύλους, τους καταρράκτες, τα δύο ορειβατικά καταφύγια, τους παραδοσιακούς οικισμούς, τις ελιές και τα αμπέλια, τη ζωντανή τοπική παράδοση, τη λαϊκή τέχνη, και την τοπική γαστρονομία προσφέρουν μοναδικές εμπειρίες κοντά στη φύση, από απλούς περιπάτους σε ειδυλλιακά μέρη, μέχρι και ήπια ορειβασία. Ο «Ελληνικός Ορειβατικός Σύλλογος» Χαλκίδας έχει χαρτογραφήσει πολλά πεζοπορικά και ορειβατικά μονοπάτια, που επιτρέπουν την ασφαλή διάβαση τους όλες τις εποχές του έτους. Η ανάβαση προς τις κορυφές ιδίως την άνοιξη είναι από τις πιο συναρπαστικές εμπειρίες που μπορεί να ζήσει κανείς στην Εύβοια. Τόσο στην Κεντρική όσο και στην Νότια Εύβοια, υπάρχουν πολλά πεζοπορικά και ορειβατικά μονοπάτια.
- Εξερεύνηση Φαραγγιών: Εκπληκτικής ομορφιάς είναι τα φαράγγια της Εύβοιας, που προσφέρονται για διάσχιση, εξερεύνηση, περιπέτεια, πρόκληση και μοναδικές εμπειρίες: Στην Κεντρική Εύβοια το Φαράγγι της Αγάλης στη διαδρομή του σχηματίζει μικρούς καταρράκτες. Ο επισκέπτης θα δει ρυάκια να σκίζουν με ορμή τους απόκρημνους βράχους. Η ανάβαση μέσα στο φαράγγι διατρέχει κυκλικά τους δυτικούς πρόποδες της Δίρφης. Στην Νότια Εύβοια το Φαράγγι του Δημοσάρη είναι το πιο δημοφιλές και ωραιότερο φαράγγι της Εύβοιας. Έχει μήκος 10 χιλιόμετρα και η διαδρομή είναι εκπληκτικής ομορφιάς, πάνω σε λιθόστρωτα

καλντερίμια, στις όχθες του ποταμού, με πηγές, καταρράκτες, λιμνούλες, πυκνή βλάστηση σε όλες τις αποχρώσεις του πράσινου.

- Αναρρίχηση: Στους απότομους και καθαρούς βράχους στο ορεινό ανάγλυφο του νομού έχουν διαμορφωθεί αρκετά αναρριχητικά πεδία διαφόρων βαθμών δυσκολίας, που χαρίζουν στους αναρριχητές μοναδικές εμπειρίες. Στη Χιλιαδού, μια από τις γνωστότερες παραλίες της Εύβοιας, ο βράχος που υψώνονται πάνω από την αμμουδιά είναι ασβεστολιθικός, αρκετά κοφτερός και προσφέρεται για αναρρίχηση όλων των βαθμών δυσκολίας. Στην Άνω Στενή βρίσκεται το αναρριχητικό πεδίο Καραούλι. Πρόκειται για μεγάλο συγκρότημα βράχων από άριστης ποιότητας ασβεστόλιθο με ύψος 15-80 μέτρα και εξοπλισμένο με ανοξείδωτες πλακέτες και μηχανικά ανοξείδωτα βύσματα. Ο Οκτωνιάς είναι ένας μακρόστενος επιβλητικός τοίχος που δεσπόζει στη βόρεια πλαγιά του βουνού Καλλιμάνης σε υψόμετρο 470μ, με πανοραμική θέα στον Κόλπο της Κύμης και της νήσου Σκύρου.
- Ποδηλασία: Η ποδηλασία, είναι αθλητική δραστηριότητα με σκοπό την άθληση, την περιπέτεια, την πρόκληση, τη δοκιμασία, τη ψυχαγωγία, την επαφή με τη φύση και την ανακάλυψη ανεξερεύνητων περιοχών. Στην Εύβοια διοργανώνονται ποδηλατικοί αγώνες όπου συμμετέχουν άντρες, γυναίκες και παιδιά κάθε ηλικίας. Οι σημαντικότερες ποδηλατικές διαδρομές στην Κεντρική και Νότια Εύβοια είναι ο γύρος των οικισμών Κύμης και ο γύρος της Όχης.
- Τοξοβολία: Η Εύβοια διαθέτει σκοπευτικούς ομίλους και τμήμα τοξοβολίας του ορειβατικού συλλόγου Χαλκίδας, όπου οι επισκέπτες μπορούν να αθληθούν και να ασκηθούν. (www.eoschalkidas.gr) .

5.4.5 Θαλάσσιος Τουρισμός

Τα ατέλειωτα χιλιόμετρα των ευβοϊκών ακτών, τα υψηλά ποσοστά ηλιοφάνειας, το ενδιαφέρον και εναλλασσόμενο τοπίο, καθιστούν το νομό το

κατάλληλο μέρος για την ανάπτυξη θαλάσσιων δραστηριοτήτων όπως: Θαλάσσιο σκι, Ιστιοπλοΐα, Ιστιοσανίδα, Κατάδυση.

- Καταδύσεις: Η γεωγραφική θέση της Εύβοιας, η ακτογραμμή και η διαμόρφωση του βυθού αποτελούν τα κατάλληλα στοιχεία που χρειάζονται, ώστε να μπορεί να παρέχει τη δυνατότητα για εκπληκτικές καταδύσεις όλο το χρόνο, ανεξαρτήτως των καιρικών συνθηκών. Η ιδιαίτερη γεωγραφική της θέση και τα κατά τόπους ισχυρά μόνιμα ρεύματα, συντελούν στη διατήρηση της εξαιρετικά πλούσιας υποβρύχιας βιοποικιλότητας της ευρύτερης περιοχής. Οι επιβλητικοί ύφαλοι, τα κατακόρυφα βράχια, οι μεσοπέλαγες ξέρες, τα ναυάγια, τα σπήλαια, οι βραχονησίδες και τα ξερονήσια είναι μόνο κάποια από τα υποθαλάσσια αξιοθέατα που μπορεί να θαυμάσει κανείς στα κρυστάλλινα νερά Ευβοίας. Τα πιο γνωστά καταδυτικά σημεία, όπου σε κάποια από αυτά υπάρχουν και πιστοποιημένοι όμιλοι/σχολεία και προσφέρουν όλα όσα χρειάζεται ο επισκέπτης για την κατάδυσή του, βρίσκονται στη Ν.Εύβοια στους Αγ. Αποστόλους, στο Μαρμάρι και στην Κάρυστο, καθώς και στην Κ. Εύβοια σε περιοχές της Χαλκίδας και της Κύμης.
- Snorkeling ή αλλιώς περιήγηση επιφανείας: Χρησιμοποιώντας μάσκα, αναπνευστήρα, πέδιλα και προαιρετικά στολή και υπό την επίβλεψη του εκπαιδευτή ο επισκέπτης κολυμπά στην επιφάνεια της θάλασσας, θαυμάζοντας τον υποβρύχιο κόσμο χωρίς να κάνει κατάδυση. Ημερήσιες εκδρομές με snorkeling οργανώνονται σε διάφορους προορισμούς ιδιαίτερου κάλλους.
- Windsurfing και Kitesurfing: Οι ιδανικοί άνεμοι που λόγω της γεωγραφικής θέσης πνέουν στο νομό σε όλη τη διάρκεια του έτους καθιστούν την περιοχή έναν από τους ιδανικότερους προορισμούς για την εκμάθηση και εξάσκηση αυτού του είδους θαλάσσιων αθλημάτων και θα σας προσφέρουν αξέχαστες εμπειρίες. Η Χαλκίδα, οι Αλυκές, το Λευκαντί στην κεντρική Εύβοια και η Κορασίδα, οι Άγιοι Απόστολοι, το Μαρμάρι στη νότια Εύβοια, είναι οι ιδανικοί προορισμοί για windsurf και kitesurf.

- Ιστιοπλοΐα: Τα οργανωμένα και ασφαλή αλιευτικά καταφύγια και αγκυροβόλια, που υπάρχουν σε όλη την Εύβοια διευκολύνουν τα σκάφη αναψυχής, καθώς και τις μικρότερες βάρκες. Αγώνες ανοικτής θάλασσας και αγώνες τριγώνου οργανώνονται πολύ συχνά στην περιοχή μας. Τους καλοκαιρινούς μήνες, διοργανώνονται αγώνες ιστιοφόρων απ' όλη την Ελλάδα, αλλά και από το εξωτερικό. Κορυφαίος είναι ο αγώνας της Aegean Regatta.
- Θαλάσσιες διαδρομές: Περιήγηση και εκδρομές με σκάφος σε ερημικές παραλίες, βραχώδεις ακτές, σπηλιές και νησάκια, για κολύμπι ή θαλάσσιο πικ νικ, οργανώνονται από τα εξειδικευμένα γραφεία θαλάσσιου τουρισμού.
- Θαλάσσια σπορ: σκι, jetski, κανό, θαλάσσια ποδήλατα, φουσκωτά παιχνίδια, μπανάνα κλπ.

5.4.6 Πολιτιστικός Τουρισμός

Αφορμή είναι η επίσκεψη για πολιτιστικά γεγονότα. Στην Κεντρική και Νότια Εύβοια ο επισκέπτης μπορεί να απολαύσει πλήθος πολιτιστικών εκδηλώσεων που αφορούν ελληνικά παραδοσιακά δρώμενα, όπως πανηγύρια και γιορτές:

- Γιορτή του καλαμαριού στη Χιλιαδού. Γίνεται κάθε Ιούλιο. Προσφέρονται καλαμάρια ψημένα στα κάρβουνα, αφού έχει προηγηθεί διαγωνισμός ψαρέματος.
- Γιορτή της Παναγίας στα Στύρα κάθε 15 Αύγουστο όπου γίνεται λαϊκό πανηγύρι
- Πανηγύρι της Φανερωμένης στη Νέα Αρτάκη. Πλαισιώνεται με τις πολιτιστικές εκδηλώσεις «Κυζίκεια», που διαρκούν μια βδομάδα.
- Πολιτιστικές εκδηλώσεις στο Μαρμάρι τον Αύγουστο, με έκθεση βιβλίου και διαλέξεις για τη νεολαία.
- Πανηγύρι της Παναγίας, τον 15 Αύγουστο στην Κύμη, στους Καλημεριανούς και στον Οξύλιθο. Στον κόσμο προσφέρεται στιφάδο που μαγειρεύουν όλοι οι κάτοικοι σε μεγάλα καζάνια.

- Γιορτή του κρασιού στην Κάρυστο, τέλος Αυγούστου με αρχές Σεπτεμβρίου. Οργανώνεται έκθεση βιβλίου, παζάρι με τοπικά προϊόντα, πάτημα σταφυλιών. Προσφέρεται δωρεάν κρασί.
- Ναυτική εβδομάδα στην Κάρυστο.
- Πολιτιστικές εκδηλώσεις οργανώνει ο δήμος στην Ερέτρια τέλος Ιουλίου με αρχές Αυγούστου. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει αγώνες κολύμβησης, σέρφινγκ και θαλασσιού σκι, εκθέσεις ζωγραφικής, θεατρικές παραστάσεις, ομιλίες και κλείνουν με λαϊκό πανηγύρι.
- Πανηγύρι του Αγίου Νικολάου στο μοναστήρι και στο χωριό Άνω Βάθεια. Μετά τη λειτουργία στο χωριό προσφέρονται φασόλια ή ρεβίθια με ρύζι και μπακαλιάρος τηγανητός.
- Τριήμερο εμπορικό πανηγύρι της Αγίας Μαρίνας στο Αλιβέρι.
- Θαλασσινός αποκριάτικος γάμος στους Αγίους Αποστόλους Κύμης, εκδηλώσεις με θεατρικές παραστάσεις, τοπικούς χορούς και τραγούδια. Η «Πανσέληνος», το καλοκαίρι, εκδηλώσεις που οργανώνει ο Πολιτιστικός Σύλλογος με παραδοσιακό γλέντι.
- Στη Χαλκίδα κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού ο δήμος οργανώνει τις πολιτιστικές εκδηλώσεις «Ευρίπια».
- Επιπλέον στη Χαλκίδα στην εορτή της Πολιούχου Αγίας Παρασκευής διοργανώνεται εμπορικό πανηγύρι διάρκειας οκτώ ημερών.
https://www.musicportal.gr/alpha?lang=el&tb=dromena&alpha=nomos&r=traditional_music_concerts&i=%C5%FD%E2%EF%E9%E1

5.4.7 *Αρχαιολογικός και Ιστορικός Τουρισμός*

Οι επισκέπτες μπορούν να θαυμάσουν πόλεις της αρχαίας Ελλάδας όπως η Ερέτρια, η αρχαία Κήρινθος, η αρχαία Δύστος, το Αρτεμίσιο και πολλά βυζαντινά κτίρια και πύργους.

Μεγάλο αρχαιολογικό ενδιαφέρον έχει η Ερέτρια και αυτό αποδεικνύει και η παρουσία της Ελβετικής Αρχαιολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου

της Γενεύης στην πόλη, παράρτημα της οποίας τα τελευταία 50 χρόνια ασχολείται με τις ανασκαφές.

Το Αρχαιολογικό Μουσείο της Ερέτριας είναι πολύ πλούσιο σε εκθέματα. Στις συλλογές περιλαμβάνονται ευρήματα από το Λευκαντί την Αμάρυνθο, τη Μαγούλα και την Ερέτρια. Μερικά από τα εκθέματα του (από το 1.200 π.Χ. ως το 363 π.Χ.) είναι: Το σύμπλεγμα του Θησέα με την Αντιόπη από το αέτωμα του ναού του Απόλλωνα, Αλάβαστρο με παραστάσεις ζώων.

Το Αρχαιολογικό Μουσείο της Χαλκίδας, τα εκθέματα του οποίου τοποθετούνται χρονολογικά από την Παλαιολιθική μέχρι και την Ύστερη Ρωμαϊκή Εποχή και προέρχονται από ανασκαφές στην Εύβοια. Στις συλλογές του μουσείου ανάμεσα στα άλλα περιλαμβάνονται: Μυκηναϊκά κεραμικά και ειδώλια και Συλλογή κλασικών και ελληνιστικών νομισμάτων από την Χαλκίδα και την Ερέτρια

Το Αρχαιολογικό Μουσείο Καρυστού που περιλαμβάνει: αίθουσες Αρχαιολογικών εκθεμάτων, Θεάτρου, Βιβλιοθήκης. Η τοπική Εφορεία Αρχαιοτήτων διοργανώνει ξεναγήσεις στο Μουσείο. Στις συλλογές περιλαμβάνονται: Γλυπτά της Καρυστίας των Κλασικών –Ελληνιστικών - Ρωμαϊκών χρόνων ·Ευρήματα από Δρακόσπιτα, ·Πήλινα ειδώλια διαφόρων περιοχών της Καρυστίας

Εικόνα 12: Δρακόσπιτο στην κορυφή της Όχης

Πηγή: <http://www.southevia.gr/el/114/334.html>

Επιπλέον υπάρχουν πολλά λαογραφικά μουσεία. Σημαντικό είναι το Λαογραφικό Μουσείο Κύμης, το οποίο είναι διεθνώς αναγνωρισμένο. Το μουσείο επισκέπτονται πολλοί μαθητές, κατά τις οργανωμένες επισκέψεις των σχολείων, συμβάλλοντας σημαντικά στον πολιτιστικό τουρισμό της περιοχής. Διαθέτει πλούσιες συλλογές αντικειμένων κεραμικής, ξυλογλυπτικής, μεταλλοτεχνίας, λαϊκής ζωγραφικής, λιθογλυπτικής καθώς και υφαντικής/κεντητικής - ενδυμασίες. Στον κήπο του Μουσείου έχει κατασκευασθεί υπαίθριο κυκλικό θέατρο, στο οποίο γίνονται πολλές εκδηλώσεις όπως: θεατρικές παραστάσεις, διαλέξεις, συναυλίες κλασικής μουσικής και έντεχνου ελληνικού τραγουδιού και κινηματογραφικές προβολές από την Κινηματογραφική Λέσχη του Συλλόγου. Η αίθουσα πολλαπλών χρήσεων, στην επέκταση του μουσείου, χρησιμοποιείται για διαλέξεις, σεμινάρια, εικαστικές εκθέσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα ενηλίκων και κυρίως μαθητών, για χρήσεις απαραίτητες και συμπληρωματικές της λειτουργίας του μουσείου, σύμφωνα με τις αντιλήψεις της σύγχρονης Μουσειολογίας.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο τουρισμός αποτελεί ένα βασικό πυλώνα της παγκόσμιας οικονομίας, αφού προσελκύει επενδύσεις και αυξάνει την απασχόληση. Παράλληλα επιδρά θετικά στην κοινωνία αυξάνοντας την επαγγελματική και κοινωνική κινητικότητα και αποτελώντας σημείο επικοινωνίας και διαπολιτισμικής ανταλλαγής, στο περιβάλλον, αλλά και στον πολιτισμό αναβιώνοντας και προβάλλοντας πολιτιστικές διαφορές. Οι στατιστικές δείχνουν ότι τα τελευταία χρόνια ο μέσος ετήσιος ρυθμός τουριστικής ανάπτυξης κυμαίνεται στο 4,3% παγκόσμια και 7,1% στην Ανατολική Μεσόγειο.

Ο τουρισμός αποτελεί ένα τεράστιο κεφάλαιο για την οικονομική ζωή και της Ελλάδας. Είναι ένα από τα μεγαλύτερα ατού της χώρας μας που μπορεί να καλύψει όλα τα τρέχοντα αδιέξοδα που έχει δημιουργήσει η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση. Η Ελλάδα είναι μια χώρα με μεγάλη τουριστική ανάπτυξη, η οποία μπορεί να αναπτυχθεί πολύ περισσότερο βελτιώνοντας έτσι την ελληνική οικονομία. Επιπλέον αποτελεί σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης για πολλές τοπικές κοινωνίες συμβάλλοντας καθοριστικά στην συγκράτηση του πληθυσμού από την μετανάστευση και στην βελτίωση του βιοτικού επιπέδου μέσω της δημιουργίας υποδομών και της αύξησης τη απασχόλησης.

Η ανάπτυξη των ειδικών μορφών τουρισμού αποτελούν ένα κατάλληλο μέσο τουριστικής και οικονομικής ανάπτυξης, αλλά και ένα μέσο δημιουργίας μοναδικών εμπειριών του επισκέπτη. Η χώρα μας, λόγω γεωπολιτικής θέσης και κλίματος, παρουσιάζει εξαιρετικές προϋποθέσεις ανάπτυξης του εναλλακτικού τουρισμού, ο οποίος θα πρέπει να αποτελέσει το βασικό πυλώνα της σύγχρονης ελληνικής τουριστικής πολιτικής, με δεδομένο τον προφανή υψηλό αριθμό τουριστών στην Ευρώπη και σε όλο τον κόσμο που αναζητούν μοναδικές εμπειρίες τα τελευταία χρόνια.

Η παρούσα εργασία επικεντρώθηκε στη περίπτωση της Κεντρικής και Νότιας Εύβοιας.

Ο νομός Εύβοιας διαθέτει μια μεγάλη ποικιλία τουριστικών πόρων, η αξιοποίηση των οποίων μπορεί να προσδώσει μεγάλη ώθηση στην

τουριστική ανάπτυξη, οι οποίοι διαθέτουν όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που ευνοούν την ανάπτυξη των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, που συμβάλλουν στην τοπική ανάπτυξη και στη σωστή διαχείριση των πόρων και του περιβάλλοντος.

Η Εύβοια με σαφές πλεονέκτημα τη γεωγραφική της θέση, το κλίμα, τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της και τον φυσικό της πλούτο θα έπρεπε να αποτελεί σημείο αναφοράς στα τουριστικά προϊόντα της Μεσογείου. Η ελλιπής όμως προβολή των τουριστικών προϊόντων που προσφέρει ο νομός, δεν έχουν επιτρέψει την εκμετάλλευση σε ικανοποιητικό βαθμό των πλεονεκτημάτων της έναντι άλλων τουριστικών προορισμών.

Ο νομός έχει προοπτικές για να εξελιχθεί τουριστικά. Διαθέτει πλούσιους φυσικούς πόρους, σημαντική ιστορική και πολιτιστική διαδρομή, εύφορες εκτάσεις, αλλά και περιοχές φυσικού κάλλους, που αποτελούν τη βάση της ανάπτυξης της οικονομίας του. Θα πρέπει λοιπόν να ληφθούν κάποια μέτρα από τους αρμόδιους φορείς, οι οποίοι θα πρέπει να εστιάσουν στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, προκειμένου να αναπτυχθεί τουριστικά ο νομός.

Όσον αφορά τον αγροτουρισμό, ο νομός μπορεί να εκμεταλλευτεί τα φυσικά του πλεονεκτήματα, όπως είναι τα οικοσυστήματα δικτύου Natura, τα σπήλαια, τα φαράγγια. Ταυτόχρονα θα μπορούσαν να διοργανώνονται αγροτουριστικές γιορτές, προβάλλοντας τα τοπικά προϊόντα.

Ο πλούτος του νομού σε μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς μπορεί να αξιοποιηθεί από την ανάδειξη και προώθηση του πολιτιστικού τουρισμού. Μέσω της προβολής των τοπικών εορταστικών εκδηλώσεων, των πανηγυριών και των προορισμών πολιτιστικής κληρονομιάς, θα μπορούσε να υπάρξει αυξημένη ζήτηση δραστηριοτήτων πολιτιστικού, γαστρονομικού και θρησκευτικού τουρισμού.

Εξαιρετικά αξιόλογα είναι τα ιστορικά και πολιτισμικά μνημεία. Τα αρχαιολογικά και λαογραφικά μουσεία, οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μεσαιωνικά μνημεία θα μπορούσαν με την κατάλληλη προβολή και οργάνωση να αποτελέσουν σημαντικούς πόλους έλξης. Ακόμη, στο νομό

διοργανώνεται πλήθος θρησκευτικών πανηγύρεων - κυρίως την καλοκαιρινή περίοδο – και παράλληλων πολιτιστικών εκδηλώσεων και φεστιβάλ.

Συμπερασματικά η Εύβοια έχει να προσφέρει πολύ περισσότερα από πολλά από τα πιο γνωστά παραδοσιακά νησιά της χώρας μας η προσβασιμότητά της δε καθόλη την διάρκεια του έτους την μετατρέπουν σε προορισμό περισσότερο δημοφιλή απ' αυτά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ανδριώτης Κ. (2003). «Ο εναλλακτικός τουρισμός και τα διαφοροποιημένα χαρακτηριστικά του», ΤΟΠΟΣ Επιθεώρηση Χωρικής Ανάπτυξης, Σχεδιασμού και Περιβάλλοντος.
2. Ανδριώτης Κ. (2008) Αειφορία και Εναλλακτικός τουρισμός. Αθ. Σταμούλης.
3. Βελισσαρίου, (2000). «Μάνατζμεντ Ειδικών και Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού», ΕΑΠ, Πάτρα.
4. Βενετσανοπούλου Μ.,(2006), «Η κρατική συμβολή στον τουρισμό, εναλλακτικές μορφές τουρισμού, ιστορική εξέλιξη-θεσμικό πλαίσιο», Εκδόσεις Interbooks, 2006, σελ. 141, 262-264, 225-231.
5. Δολόγλου Ν. (2017). «Αγροτουρισμός – Οικοτουρισμός. Έννοιες και πραγματικότητα». Ευρωπαϊκό Κέντρο Αριστείας Jean Monnet. ΕΚΠΑ. Αθήνα.
6. Ηγουμενάκης, Ν., Κραβαρίτης, Κ., Λύτρας,Π. (1998) «Εισαγωγή στον Τουρισμό», Interbooks. Αθήνα
7. Ηγουμενάκης Ν. (1999). «Τουριστικό Μάρκετινγκ» Νέα Σμύρνη. Interbooks. Αθήνα.
8. Ηγουμενάκης, Ν.Γ., Κραβαρίτης, Κ.Ν. (2004). «Τουρισμός. Βασικές έννοιες». Interbooks. Αθήνα.
9. Ζούνης Θ.Π., (2015). «Λειτουργία και εφαρμογές της πολιτιστικής διαχείρισης. Πολιτιστικός τουρισμός και τοπικό πολιτιστικό προϊόν». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. ΕΚΠΑ. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/MEDIA105/>.
10. Θεοδοροπούλου, Ε. (2006). «Σημειώσεις για το μάθημα: Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη και περιβάλλον», Αθήνα, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

11. Ιακωβίδου Ο. (2006), «Αγροτικός Τουρισμός: Η Ελληνική πραγματικότητα». Εισήγηση στο Αναπτυξιακό Συνέδριο Νομού Δράμας, 3ο Θεματικό πεδίο: Περιβάλλον – Τουρισμός - Πολιτισμός, Δράμα, 28 & 29 Ιανουαρίου.
12. Καλέμης Α. (2000). «Εύβοια και ιαματικός τουρισμός»
13. Κοκκώσης Χ., (1994). «Η Περιβαλλοντική Προστασία στις Πολιτικές Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης» στο Γετίμης, Π., Γ. Καυκαλάς, Ν. Μαραβέγιας (επιμ.) *Αστική και Περιφερειακή Ανάπτυξη: Θεωρία – Ανάλυση και Πολιτική*, Αθήνα: Θεμέλιο,
14. Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π., Γκριμπά Ε. (2011). «Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα
15. Κοκκώσης, Χ. & Τσάρτας Π., (2001), «Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον», Εκδόσεις Κριτική. Αθήνα.
16. Λαγός, Δ. (2015). Πανεπιστημιακές Σημειώσεις για το Μάθημα «Σχεδιασμός στον Τουρισμό και Κατάρτιση Σχεδίου Τουριστικής Ανάπτυξης», 2011-2012, Β' εξάμηνο, ΔΠΜΣ «Σχεδιασμός, Διοίκηση και Πολιτική του Τουρισμού», Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Χίος.
17. Λιναρδάτου Χ. (2008). «Πολιτιστικός Τουρισμός – Εναλλακτικές μορφές Τουρισμού. Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων.
18. Λογοθέτης, Μ. (1998). «Αγροτικός Τουρισμός». Αθήνα: s.n.
19. Μπέλλας Μ. (2002). «Γεωτεχνική εξέταση κατολισθητικών φαινομένων στον Δήμο Κηρέως».
20. Μόσχου, Α. (2013) «Διαφορές εναλλακτικού και μαζικού τουρισμού: Διερεύνηση των χαρακτηριστικών των τουριστών στην Εύβοια». Διπλωματική εργασία, Ηράκλειο: Τμήμα Διοίκησης Τουριστικών Επιχειρήσεων, ΑΤΕΙ Κρήτης.
21. Παυλογεωργάτος Γ., Κωνσταντογλου Μ., (2005). «Πολιτισμικός Τουρισμός: Η περίπτωση της Ελλάδος» στο Βερνίκος Ν. κ.α.

Πολιτιστικές Βιομηχανίες: Διαδικασίες, Υπηρεσίες, Αγαθά. Αθήνα. Εκδόσεις Κριτική.

22. Πασχαλίδης Γ., Καμπούρη - Ιωαννίδου Α., (2002). «Οι διαστάσεις των πολιτιστικών φαινομένων: Εισαγωγή στον πολιτισμό». Πάτρα, ΕΑΠ, 2002.
23. Πολύζος, Σ. (2010) 'Θρησκευτικός τουρισμός στην Ελλάδα: Χωρική ανάλυση και συμβολή στην ανάπτυξη μειονεκτικών περιοχών', Σειρά ερευνητικών εργασιών, 16 (9),203-222
24. Πολύζος, Σ. (2015) *Αστική ανάπτυξη*, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική ΑΕ
25. Σαλής Π. (2015). «Τουριστική Ανάπτυξη του Νομού Εύβοιας». Πτυχιακή Εργασία. Πανεπιστήμιο Αιγαίου.
26. Σδρόλιας Λ. (2003). «Εναλλακτικές μορφές τουρισμού». Σημειώσεις μαθήματος. ΤΕΙ Θεσσαλίας. Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων.
27. ΣΕΤΕ, 2016. «Ελληνικός Τουρισμός: νέα δεδομένα και μελλοντικές προκλήσεις. Οκτώβριος 2016.
28. Σύνδεσμος Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ), (2016). «Ελληνικός Τουρισμός – Εξελίξεις, Προοπτικές». Τεύχος 1. Ιούλιος 2016.
29. Σφακιανάκης, Μ., (2000), «Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού», Αθήνα, Εκδόσεις Έλλην.
30. Τσάρτας, Π., (1996). «Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι: Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις στον Τουρισμό» Εξάντας, Αθήνα.
31. Τσάρτας, Π. (1999), «Τουριστική Ανάπτυξη: Χαρακτηριστικά και Πρότυπα», στο Κοκκώσης, Χ .-. Τσάρτας, Π.: *Ανάπτυξη και περιβάλλον στον τουρισμό*, Πάτρα: ΕΑΠ.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Andriotis, K., (2000), «Local Community Perceptions of Tourism as a Development Tool: The Island of Crete». Unpublished PhD Thesis, Bournemouth: Bournemouth University.
2. Andriotis, K. (2003b). «Problems faced by the Cretan tourism industry as perceived by the business people». *Tourism: An International Interdisciplinary Journal*. 51(1), pp. 21-30.
3. Andriotis, K. (2003c). «Problems of island tourism development. The Greek insular regions». Σε: Bramwell, B. (επιμ). *Coastal Mass Tourism. Diversification and Sustainable Development in Southern Europe*.
4. Andriotis, K. and Vaughan D.R. (2003a). «The tourism workforce and policy: Exploring the assumptions using Crete as the case study». *Current Issues in Tourism*.
5. Andriotis, K. and Vaughan D.R. (2003b). «Urban residents' attitudes towards tourism development: The case of Crete». *Journal of Travel Research*.
6. Andriotis, K. (2003). *Tourism in Crete. A form of modernisation*. *Current Issues in Tourism*. 5(3 & 4).
7. Blamey, R. (2001). «The Encyclopedia of Ecotourism», εκδόσεις CABI.
8. Buhalis, D. & Main, H., (1998). «Information technology in peripheral small and medium hospitality enterprises: strategic analysis and critical factors». *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 10 5, pp. 198-202.
9. Buhalis, D. & Zoge, M., (2007). «The Strategic Impact of the Internet on the Tourism». s.l.:s.n.
10. Butler, R.W., (1990) « Alternative tourism: pious hope or Trojan Horse?», *Journal of Travel Research*, 28 (3), 40-45.

11. Ceballos-Lascurain H., (1996). «Tourism, ecotourism, and protected areas: The state of nature-based tourism around the world and guidelines for its development». Gland, Switzerland, and Cambridge, UK: IUCN in collaboration with the Commission of European Communities (pp. xiv + 301), 1996 doi: 10.2305/IUCN.CH.1996.7.en
12. Denny C. (2004), «Exploring ecotourism: the who, what, why and how», από www.pandionsystems.com/pdf/powerpoints/Exploring%20Ecotourism.ppt.
13. Eadington, R. and Smith, V. (1992) «Tourism Alternatives: Potentials and Problems in the Development of Tourism». Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
14. Fennell D.A., (2001). «A Content Analysis of Ecotourism Definitions». *Current Issues in Tourism* 4(5): 403-421, 2001.
15. Gartner W. (2001) Τουριστική ανάπτυξη-Αρχές, διαδικασίες και πολιτικές, Αθήνα: Εκδόσεις Έλλην.
16. Inskeep, E. (1991). «Tourism Planning: An integrated and sustainable approach», Van Nostrand Reinhold.
17. Laarman, J.G. and P.B. Durst, (1987), «Nature travel and tropical forests» FPEI Working Paper 23, Research Triangle Park, NC: Southeastern Center of Forest Economics Research
18. Ritchie, B., (2003) «Aspects of tourism: “Managing Educational Tourism”», Channel View Publications, Great Britain
19. Werthner, H. & Ricc, F., (2004). «Communications of the ACM» December. 47(12).
20. WTTC –World Travel & Tourism Council (2018). «Economic Impact Greece 2018».
21. WTTC –World Travel & Tourism Council (2018). «Economic Impact World 2018».

Πηγές από το Διαδίκτυο

1. Η Ιστορική Εξέλιξη του Ελληνικού Τουρισμού <https://www.timetoast.com/timelines/63ac35e4-882a-4599-8514-c9fec1d924f4>
2. ΙΝΣΕΤΕ: Εξέλιξη μεγεθών και δεικτών εισερχόμενου τουρισμού στην Ελλάδα 2005 – 2017. <https://etravelnews.gr/insete-exelixi-megethon-eiserhomenou-tourismou/>
3. <http://el.wikipedia.org/wiki>
4. <https://www.wttc.org/>
5. <https://etravelnews.gr/insete-exelixi-megethon-eiserhomenou-tourismou/>
6. www.world-tourism.org.
7. <http://www.minagric.gr>
8. <http://www.opengov.gr/tourism/?p=1435>
9. http://www3.weforum.org/docs/TTCR/2013/TTCR_CountryHighlights_2013.pdf
10. <http://www.opengov.gr/tourism/?p=1447>
11. <https://www.sportsexelixis.gr/ypiresies/athlitikos-tourismos/>
12. www.eviavillas.gr/theisland.html
13. www.visit-evia.gr
14. http://library.tee.gr/digital/hal/hal_m9/hal_m9_brokari.pdf
15. www.grhotels.gr
16. www.goevia.com
17. www.eoschalkidas.gr
18. https://www.musicportal.gr/alpha?lang=el&tb=dromena&alpha=nomos&r=traditional_music_concerts&i=%C5%FD%E2%EF%E9%E1
19. <http://www.southevia.gr/el/114/334.html>